

Vol. X, 2023

The Irish Polish Society Yearbook

Rocznik Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, tom X, 2023

Irish Polish Society

Towarzystwo
Irlandzko - Polskie

The Irish Polish Society Yearbook, vol. X, 2023

Rocznik Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, tom X, 2023

Edited by: Jarosław Płachecki

Editorial Advisory Panel:

Barry Keane (Peer reviewer)

Wawrzyniec K. Konarski (Peer reviewer)

Jolanta Góral-Pórola (Peer reviewer)

Joanna Pyłat (Peer reviewer)

Karolina Kochańczyk-Bonińska (Peer reviewer)

Cezary Smuniewski (Peer reviewer)

Ilona Urych (Peer reviewer)

Joanna Kossykowska (Editorial assistant)

Hanna Dowling (Data yearbook)

Patrick Quigley (Linguistic reviewer)

Mariusz Kamiński (Translation and linguistic reviewer)

Jason Dolan, Mariusz Kowalczyk, Paweł Cherek, Paweł Bury (Digital photography)

Call for papers: *The Irish Polish Society Yearbook* is a refereed journal of the Irish Polish Society. Since its first issue in 2014 it promotes cultural diversity, integration and greater mutual understanding between the Irish and Polish communities. The Irish Polish Society Yearbook (IPSY) editorial policy is pluralist and interdisciplinary. The journal is exclusively dedicated to the publication of high-quality academic articles on the history, society, cultural events, arts, economic and political relationships between Poland and Ireland as well as being a record of activities of the Irish Polish Society and other Polish organisations in Ireland. It provides a forum for critical and creative writing for members of the IPS, academics, writers and other authors and organisations that work towards integration between the two communities in Ireland.

All proposals for papers relating to the above areas should be sent to the Editor on e-mail address: plachecki.dublin@gmail.com and should include: the author(s) name, title and affiliation (if any), contact details, paper title and preliminary abstract.

Full papers of no more than 6000 words (including notes and references) should begin with a short abstract of 250–400 words, describing the main thesis and conclusions of the article and finish with a bibliography at the end of the text and a short summary of max. 400 words (which will be translated). The number of notes, references, graphs and tables should be kept to a minimum. References need to be cited in the text (Harvard style) and then listed in the bibliography. The Editor reserves the rights to make any necessary changes in the papers or request the author to do so.

Correspondence to Editor should be addressed to:

Dr Jarosław Płachecki

Editor of the Irish Polish Society Yearbook

Polish House, 20 Fitzwilliam Place, Dublin 2, D02 YV58, Ireland

or emailed to: plachecki.dublin@gmail.com

Polish community in Ireland supported by:

The Irish Polish Society Yearbook

vol. X 2023

Rocznik Towarzystwa Irlandzko-Polskiego

tom X 2023

Edited by:
Jarosław Płachecki

Dublin 2023

The Irish Polish Society Yearbook, vol. X, 2023

Rocznik Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, tom X, 2023

Editor: Dr Jarosław Płachecki

Peer reviewers: Prof. Wawrzyniec Konarski (Vistula University)
Prof. Jolanta Góral-Pótróla (Old Polish University of Applied Sciences in Kielce)
Prof. Barry Keane (University of Warsaw)
Prof. Karolina Kochańczyk-Bonińska (University of Warsaw)
Prof. Cezary Smuniewski (University of Warsaw)
Prof. Ilona Urych (War Studies University in Warsaw)
Dr hab. Joanna Pyłat (World Research Council on Poles Abroad)

Publisher:

Irish Polish Society

Polish House, 20 Fitzwilliam Place, Dublin 2, O2 YV58, Ireland.

E-mail/Web: info@irishpolishsociety.ie

Tel. 00353 87 466 3838

Deposited copies of the IPS Yearbook are accessible at: the British Library, the Bodleian Library at Oxford University, the Cambridge University Library, the National Library of Scotland, the National Library of Wales, the Queen's University Library in Belfast, the National Library of Ireland, Trinity College Dublin Library, University College Dublin Library, the National University of Ireland Galway Library, Maynooth University Library, Dublin City University Library, University College Cork Library, the University of Limerick Library, the National Library of Poland, the Jagiellonian University Library, the Warsaw University Library, the Łódź University Library, the Toruń University Library, the Wrocław University Library, the Gdańsk University Library, the Lublin Catholic University Library, the Opole University Library, the Poznań University Library, the Ossolineum Institute in Wrocław, the Zielińskis Library of the Płock Scientific Society and the Old Polish University Library in Kielce. Online version of the IPSY is available from the American database www.ebsco.com

Projekt jest współfinansowany w ramach funduszy polonijnych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. Koszty utrzymania Domu Polskiego w Dublinie współfinansowane są w ramach realizacji zadania „Wsparcie dla Ogniska Polskiego w Dublinie” z dotacji Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Publikacja wyraża jedynie poglądy autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

© Copyright by: The Editor/Embassy of the Republic of Poland in Dublin, Dublin 2023

ISSN 2009-860X (printed edition)

ISSN 2009-9568 (electronic edition)

Publishing House of the ŁUKASIEWICZ Research Network - Institute for Sustainable Technologies
26-600 Radom, 6/10 Pułaskiego, Street phone (+48 +48) 36 442 41, fax (+48 +48) 36 447 65
E-mail: instytut@itee.lukasiewicz.gov.pl, <http://www.itee.lukasiewicz.gov.pl>

CONTENTS

Editorial Note – Jarosław Płachecki	11
Articles	13
• Lucy O’Moore, a Poor Stranger and the Princes Czartoryski – <i>Katarzyna Gmerek</i>	13
• Recalibrating Identity – the Experience of Being “in-between” by Two Generations of Polish Post- Accession Emigrants in Ireland – <i>Joanna Kossykowska</i>	31
Polish Language Section	63
• “Let the Groaning of the Strings Go Through the Generations”. <i>Legend I</i> by Stanisław Wyspiański and the <i>Countess Cathleen</i> by William Butler Yeats – <i>Aleksandra Rajkowska</i>	63
• When the Word Becomes the Main Character: the Dramas of Séan O’Casey and Tadeusz Miciński – <i>Agnieszka Skórzewska-Skowron</i>	75
• Reflections after Reading the Polish Edition of the <i>Irish Nightingale</i> by Edna Lyall – <i>Maria Jolanta Olszewska</i>	101
Poetry	125
• <i>To the Unknown Emigrant</i> – <i>Mateusz Majcher</i>	125
• <i>My City Dublin</i> – <i>Paweł Bury</i>	128
• <i>Epiphyte</i> – <i>Dagmara Strachota</i>	130
• <i>Emigrant Space</i> – <i>Dagmara Strachota</i>	132

Letters to the Editor	135
• Ireland, Kęszyckis Family and Ksawery Pruszyński – <i>Maria Kęszycka</i>	135
• All about Irish Cuisine – <i>Bogusław Feręc</i>	139
Polish Community Notes	145
• Exhibition “Kazimierz Leski a.k.a. Bradl – an Unusual Life” – <i>Jarosław Płachecki</i>	146
• Songbook of Prayer for the Polish Community in Ireland – <i>Jarosław Płachecki</i>	150
• In Memory of the Victims of Martial Law in Poland – <i>Jarosław Płachecki</i>	152
Reports & Correspondence	155
• Social and Cultural events in the Polish House in 2022. Joint Report by IPS, POSK and Ognisko Polskie – <i>Jarosław Płachecki</i>	155
• Letter to Ukrainian Friends – <i>Jarosław Płachecki</i>	162
• Farewell to Pierre Zakrzewski – <i>Jarosław Płachecki</i>	163
• IPS Newsletter – <i>Joanna Piechota</i>	164
• Letter to Consul Grzegorz Sala – <i>Jarosław Płachecki,</i> <i>Krystyna Pycińska-Taylor, Janina Lyons</i>	165
• Letter of Intent, University of Warsaw – <i>Karolina Kochańczyk-Bonińska</i>	166
• Research Report: Polish Children and Youth in Ireland, their Experiences and Life Plans – <i>Ilona Urych, Cezary Smuniewski,</i> <i>Karolina Kochańczyk-Bonińska, Jarosław Płachecki</i>	167
• Letter to Akademicka Fundacja Staropolska – <i>Jarosław Płachecki</i>	174
• Certificate of Repatriation of the Ashes of Prof. Jan Łukasiewicz to Poland – <i>Grzegorz Sala</i>	175

Announcements & Prints	177
• Invitation to Polish National Independence Day	177
• Epiphany Celebration Night in the Polish House	178
• Invitation to Concert of Bartosz Marmol and Dorota Gola	179
• Concert “River of Songs” by Justyna Kosmulska	180
• The Polish House in Dublin, an Information Leaflet	181
• Piano Recital by Barbara Grzybek	182
• National Reading Day Poster	183
• An Author’s Evening with Agnieszka Lis	184
• Polish National Agency for Academic Exchange Invitation	185
• Ladies Night Charity Party	186
• Polish National Independence Day in the Polish House, Invitation	187
• Paweł Jasiński Art Exhibition Poster	187
• An Advent Tale – ArkaJana Concert	188
Photo Album	189

SPIS TREŚCI

Od wydawcy – Jarosław Płachecki	11
Artykuły	13
• Lucy O’Moore, biedna cudzoziemka i Czartoryscy – <i>Katarzyna Gmerek</i>	13
• Rekalibracja tożsamości – bycie „pomiędzy”. Doświadczenia dwóch pokoleń polskich emigrantów poakcesyjnych w Irlandii – <i>Joanna Kossykowska</i>	31
W języku polskim	63
• „Jęk strun niech idzie w pokolenia”. <i>Legenda I</i> Stanisława Wyspiańskiego i <i>Księżniczka Kasia</i> Williama Butlera Yeatsa – <i>Aleksandra Rajkowska</i>	63
• Gdy słowo staje się bohaterem pierwszoplanowym: dramaty Séana O’Caseya (<i>Cock-A-Doodle Dandy</i>) i Tadeusza Micińskiego (<i>W mrokach złotego pałacu</i>) – <i>Agnieszka Skórzewska-Skowron.....</i>	75
• Refleksje po lekturze polskiego wydania <i>Słowika</i> irlandzkiego Edny Lyall – <i>Maria Jolanta Olszewska.....</i>	101
Poezja	125
• <i>Do nieznanego emigranta</i> – <i>Mateusz Majcher</i>	126
• <i>Moje miasto Dublin</i> – <i>Paweł Bury</i>	129
• <i>Epifit</i> – <i>Dagmara Strachota</i>	131
• <i>Przestrzeń emigranta</i> – <i>Dagmara Strachota</i>	133

Listy do redakcji	135
• Ksawery Pruszyński i związki rodziny Kęszyckich z Irlandią – <i>Maria Kęszycka</i>	135
• O irlandzkiej gastronomii – <i>Bogusław Feręc</i>	139
Notatki z życia Polonii	145
• „Kazimierz Leski ps. Bradl – życie urozmaicone” – wystawa w Domu Polskim w Dublinie – <i>Jarosław Płachecki</i>	147
• Śpiewniki dla irlandzkiej Polonii – <i>Jarosław Płachecki</i>	151
• Ku pamięci ofiar stanu wojennego w Polsce – <i>Jarosław Płachecki</i>	153
Raporty i korespondencja	155
• Wydarzenia społeczno-kulturalne realizowane w Domu Polskim przez IPS, POSK i Ognisko Polskie w 2022 r. (pol.) – <i>Jarosław Płachecki</i>	155
• Do ukraińskich przyjaciół – <i>Jarosław Płachecki</i>	162
• Pożegnanie Pierra Zakrzewskiego – <i>Jarosław Płachecki</i>	163
• Biuletyn IPS – <i>Joanna Piechota</i>	164
• List do konsula Grzegorza Sali – <i>Jarosław Płachecki,</i> <i>Krystyna Pycińska-Taylor, Janina Lyons</i>	165
• List intencyjny Interdyscyplinarnego Centrum Badawczego UW – <i>Karolina Kochańczyk-Bonińska</i>	164
• Sprawozdanie z badań „Polskie dzieci i młodzież w Irlandii – doświadczenia i projekty życiowe – badanie pilotażowe nt. tożsamości społecznej” – <i>Ilona Urych, Cezary Smuniewski,</i> <i>Karolina Kochańczyk-Bonińska, Jarosław Płachecki</i>	167
• List intencyjny prezesa IPS do Akademickiej Fundacji Staropolskiej – <i>Jarosław Płachecki</i>	174
• Zaświadczenie na sprowadzenie szczątków prof. Jana Łukasiewicza do Polski – <i>Grzegorz Sala</i>	175

Anonse i druki	177
• Zaproszenie na przyjęcie z okazji Narodowego Święta Niepodległości	177
• Wieczór Trzech Króli w Domu Polskim	178
• Zaproszenie na koncert Bartosza Marmola i Doroty Goli	179
• Koncert Justyny Kosmulskiej „Rzeka Pieśni”	180
• Dom Polski w Dublinie – materiał informacyjny	181
• Recital fortepianowy Barbary Grzybek	182
• Narodowe Czytanie 2022 w POSK	183
• Spotkanie autorskie z Agnieszką Lis	184
• Spotkanie z delegacją Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej	185
• Zaproszenie na wieczór Ladies Night	186
• Zaproszenie na obchody Narodowego Święta Niepodległości w Domu Polskim w Dublinie	187
• Wystawa prac Pawła Jasińskiego w Domu Polskim w Dublinie	187
• Opowieść adwentowa – koncert zespołu ArkaJana i Przyjaciele	188
Album fotograficzny	189

EDITORIAL NOTE

Identity matters, as the Poles living in Ireland know all too well. This is why so many kids are to be seen taking part in the Polish complimentary schools; and we also see their parents participating in Polish associations, clubs and cultural events. Indeed, it is a cause for celebration that minority communities in Ireland are so well supported, and that their customs and traditions are nurtured.

The Society Yearbook 2023 takes a pluralistic approach to Irish–Polish affairs, and retrospectively mirrors the events of the Polish community in the year 2022. This time, however, apart from reporting on the typical activities of the Polish House, the Irish Polish Society, POSK and Ognisko Polskie, it has widened its scope, by welcoming to the fold other Polish organisations and institutions. For example, the new column, “Polish Community Notes” features contributors to the life of the Polish Diaspora in Ireland. We also cover the visit to Ireland of the Polish National Agency for Academic Exchange, and this extends to reports of academic initiatives between Polish and Irish seats of learning. The religious activities of Polish migrants are documented by the various community interactions of the Polish Chaplaincy in Ireland. The important roles played by cultural and public diplomacy, particularly with respect to calendar events featuring the Polish Ambassador, Anna Sochańska, and the Polish Consul, Grzegorz Sala.

Written by Maria Kęszycka, aided by Anna Maria Słupczyńska, “Letter to the Editor” offers further reminiscences on the Kęszycki family and its Irish connections. This part is followed by Bogusław Feręć’s new column on Irish cuisine. In the “Poetry” section, debuting poets: Mateusz Majcher, Paweł Bury and Dagmara Strachota, present their experiences of life in Ireland.

An article by Dr Katarzyna Gmerek, from the Adam Mickiewicz University in Poznań, opens the academic part of the IPS Yearbook titled *Lucy O’Moore, a Poor Stranger, and the Princes Czartoryski*. This is followed by a paper from Joanna Kossykowska, a PhD student at

the Technical University in Dublin, presenting excerpts from her doctoral dissertation *Recalibrating Identity – the Experience of Being “in-between”, a study of Two Generations of Polish Post-Accession Emigrants in Ireland*.

The Polish Language Section features scholarly contributions from Warsaw University researchers. Aleksandra Ratajkowska’s *Let the Groaning of the Strings reverberate Through the Generations’: Legend I by Stanisław Wyspiański and the Countess Cathleen by William Butler Yeats*, searches for a common ground in the national mythologies of Poland and Ireland. The second article *When the Word Becomes the Main Character: the Dramas of Séan O’Casey and Tadeusz Miciński* is a comparative piece penned by Dr Agnieszka Skórzewska-Skowron. Prof. Maria Jolanta Olszewska closes this Polish-Irish sequence with her *Reflections after Reading the Polish Edition of the “Irish Nightingale” by Edna Lyall*. This article reflects on the parallels between our two troubled nations. Since the literary works and theatre plays of the Polish Irishman, Kazimierz “Casimir” Markiewicz, are still waiting to be fully discovered, all three authors endeavour to explore the true nature of Irish-Polish counterpoints and intersections.

As editor, I would like to thank all the contributors to the Yearbook: Patrick Quigley, Krystyna Pycińska-Taylor, Janina Lyons, Mariusz Kamiński, Joanna Kossykowska, and Barry Keane; our reviewers, authors, and photographers stated in the journal, and to the Polish Embassy in Dublin for its continued support and financing of this edition. I also wish to thank our artistic collaborators, whose works may be found in this Yearbook: Samanta Stochla and Katarzyna Sudak for their drawings, and Paweł Jasiński for his cover page painting of the Ha’penny Bridge, an architectural and cultural landmark of Dublin.

Celebrating diversity, cultural diplomacy and scholarship, this Yearbook celebrates the depth and richness of the shared ties between Poland and Ireland, considering as it does themes such as culture, language, traditions and integration. Long may our efforts enjoy such great collaborative results.

Jarosław PŁACHECKI

ARTICLES

Katarzyna GMEREK

Lucy O'Moore, a Poor Stranger and the Princes Czartoryski

Abstract: The article tells a story of Lucy O'Moore, the Irish lady-in-waiting to the Princes Czartoryski in Poland, during the turbulent historical era at the turn of the centuries. Intelligent, witty and a good storyteller, Lucy was from Co. Laois (Queen's County) as her Polish grave plate indicated, and very proud to be Irish and O'Moore. The author is trying to build a hypothesis of her genealogy that is obscure, and also the full story of her coming to Poland and settling down there. Both she and her partner, William Neville Gardiner, the last British diplomatic envoy to the Commonwealth of Poland in Lithuania before the 3rd Partition 1794, were remembered for their humanitarian work during the so-called "Slaughter of Praga", the final act of the Russian conquest of Poland. The author is attempting to check all details in archival correspondence to ascertain her place of birth. The final idea of this being possibly Cremorgan, Co. Laois is just a theory with good background that may be confirmed or contradicted at another time.

Keywords: Lucy O'Moore, O'Moore family, Co. Laois (Queen's County), William Neville Gardiner (1748–1806), Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823), Puławy, Princes Czartoryski, Poland, Polish Galicia, Austrian Partition, Irish in Poland, 19th Cent., Irish in Austria, Massacre of Praga 1794.

Born O'Moore

The St. Adalbert church in Góra Puławska, eastern Poland is close to Puławy, once the Prince Czartoryski's estate. Before the WWII destruction, there was a grave plate for Lucy O'Moore on the graveyard wall:

“R.I.P.

*Lucja Neville antique gente o Moore
Hiberniae in comitatu Reginae An D. MDCC
LXVII nata vixit in Polonia Annos LVII
Decessit Gorae die 12 martii MDCCCXLIX
Domine Jesu da famulae tuae requiem te pacem
indulgentiam et gloriam. Nepos pia mente
hunc memoriae aviae maternae inscripsit”¹.*

Lucy O’Moore, always proud of her Irish name, was usually called Lucy or Łucja Neville in Poland, where she spent many years. In her old age she was one of the benefactors of this church (*Gazeta Codzienna*, 1841). However, she never probably bore the surname Neville an official way, and a long part of her life was spent as a lady in waiting for the Princes Czartoryski, – it was her patrons the Czartoryskis, who made her known as Lucy Neville. Many Polish authors labeled her as English, and gave the same identity to the father of her daughter, William Neville Gardiner, attributing to him also the stance of the last British Ambassador in the Commonwealth of Poland and Lithuania before the final, third Partition.

It is not difficult to find that both Lucy and William (1748–1806) were from Ireland, only he was a Protestant from a well-known Anglo-Irish family, the brother of Luke Gardiner (1745–1798). Being a British Army officer, since 1792 he was the minister-plenipotentiary at Warsaw, leaving only at the turn of the 1797 and 1798 (though the Commonwealth of Poland and Lithuania ceased to exist in 1795). As for Lucy, she was Irish and a Roman Catholic, but her birthplace and location of her family home were never stated. The problem might be that she was not, at least officially, married to William (details explained later), and he had his English wife and children in England. Despite this fact, the friendly Czartoryskis used to treat her with respect like they knew something nobody else

¹ Lucy Neville, from the ancient family OMoore, in the Queen’s County, Ireland, born 1767. Lived in Poland 57 years, died in Góra, 12.03.1849. Lord Jesus, give your servant rest and peace, indulgence and glory. A relative with a pious mind wrote the memoirs of his maternal grandmother (Wiśniewski, 1913).

knew, and named her Mrs. Neville and that was widely accepted at the time.

It might be much more difficult to find out, where Lucy O'Moore was from (apart that it was Queen's County, today Co. Laois, in the 11th Cent. ruled by the Ó Mórdha), if she was related to the Gaelic rulers of Laois, and how it happened that a lady, apparently noble born, left Ireland as the mistress of a diplomat. One can think here of W.M. Thackeray's heroines. Lucy was, however, not a fictional Becky Sharp, but a very real lady, loved and respected by Polish nobility, and the author will try to ascertain at least a grain of truth here.

The Czartoryskis – a family with British links and Austrian connections

As a lot has been published about the Princes Czartoryski, their cultural and political achievements (Dębicki, L., 1887–1888; Gołębiowska, Z., 2000), this article can only say a few words about them, with the emphasis on issues important for Lucy's story. One of the mightiest aristocratic families of the old Commonwealth of Poland and Lithuania had royal Lithuanian roots, but one branch had also Scottish ancestry via Catherine Huntly Gordon (1635–1691), daughter of the 2nd Marquis of Huntly, executed in 1649, and Lady Anne Campbell, the daughter of the 7th Earl of Argyll, who died in 1638. The Scottish connection seemed to be very important especially to Izabela Czartoryska (whose mother was Antonina Czartoryska) and her children. They travelled across England and Scotland, studied in Britain, and purchased books – the Czartoryski Library, existing today, has many old books about Scotland and Ireland (Gmerek, 2013). The last king of the Commonwealth, Stanisław August Poniatowski, had a Czartoryski mother from that branch. His relatives were Prince Adam Kazimierz Czartoryski, and his wife (and cousin) Izabela Czartoryska, born Flemming, Puławy was one of their estates, maybe the most famous one. The Prince with antiquarian mind and the Princess very intelligent though not highly educated, developed a strong interest in the land of their ancestors. Following British Romantic inspirations, they collected

memorabilia related to both Poland and Scotland. Czartoryskis then opened a public museum in their palace in Puławy.

The fall of Poland put them in a very difficult situation. Already after the first Partition of the Commonwealth of Poland and Lithuania in 1772, the extensive landed estates of Adam Czartoryski in the south-eastern Poland were divided between Russia and Austria. He then had a time to adjust to the status of double nationality. Disliked, then chased with repressions from the Russian tsarina for his pro-Polish patriotic stance, Prince Adam managed to establish more friendly relations with the Court of Vienna. He swapped intimate letters with the Emperors, and took the rank of Austrian Field-Marshal. The aristocracy and landed gentry of Polish Galicia mostly followed his example. There is at least one case of people of Irish descent in Poland, who came at that time from Austria – in 1775 Polish Indigenat (Nobility status) was awarded to Henry O'Donnell, Major-General of the Austrian Army (Bajer, 2012). His daughter married Józef Dunin-Łasowicz, and died in Poland living issue. The Austrian-Irish connection is mentioned here for the reason that will be explained below.

William Neville Gardiner (1748–1806)

William N. Gardiner was born in 1748, as a second son of Charles Gardiner (1720–1769), MP for Taghmon, Co. Wexford (1742–1760). Luke Gardiner MP, (1745–1798), 1st Viscount Mountjoy was his eldest brother. As an officer, William first served in Ireland in the 18th Light Dragoons, then in America; in 1777 he came to England with his military unit at that time, the 45th Foot. In 1779 he married Harriet Wrottesley, a daughter to Sir Richard Wrottesley from Wrottesley Hall in Staffordshire (Kentish Gazette, 13 January 1779), a maid of honour to the Queen before her marriage. The couple had four children, but they lived often apart, it seems, as when he served around the world, his family always was left in England. In 1782–1783 Gardiner served in Ireland again until his 99 Regiment of Foot was disbanded. Since 1789 he was in continental diplomatic service. The old DNB said that he started

in December 1789, dispatched with the intention to report about the conditions in the Austrian Netherlands. However, the Irish press mentioned him April that year as a private secretary to the Duke of Dorset, the British ambassador to the Court of Versailles (Finns Leinster Journal, 15.04.1789: 4). Until 1792 he kept sending reports from Brussels. That year he was sent to Poland, officially in January (Chichester, H.M, 1889: 427), really reaching the country later that year (Freemans Journal, 29.12.1791: 2) as His Majesty's Minister Plenipotentiary to the Court of Warsaw.

The time of his arrival was dramatic – Russian troops flooded the Commonwealth of Poland and Lithuania, and Gardiner in his reports already predicted further partition of the kingdom. The king Stanisław August Poniatowski, being in friendly relations with George III, hoped for British intervention for the assistance of Poland. The previous minister plenipotentiary in Warsaw, Daniel Hailesbeing, very pro-Prussian, was said to be not on the best terms with Stanisław. Contrary to this, Gardiner from the beginning sympathized with Poland, as much as his official position allowed and gained the friendship of Stanisław August in the last years of his reign. He witnessed the 2nd Partition of Poland in 1792, then the ultimate 3rd Partition in 1795, after the failing of the Kościuszko Uprising. Gardiner had an unexpected part during the last stages of the war. In November 1794 the Russian army under Gen. Suvorov attacked Warsaw, and broke the Polish resistance, the infamous “slaughter of Praga” (a district of Warsaw) followed, where ca. 200 000 people died. At that time, Gardiner according to his own words, gave shelter to over 300 Poles but also some Russians, and this caused his enormous financial debt that prevented him leaving Warsaw until 1796 (Dębiński, B., 1936). At least two Polish famous authors of memoirs, Kazimierz Chłędowski (1843–1920), man of letters and Franciszek Ksawery Prek (1801–1863), artist, wrote in their diaries that during that time Lucy personally took care of the victims of the slaughter (Chłędowski, 1935; Prek, 1959: 449). Prek was closely associated with Puławy and the Czartoryski family, but the fact that W.N. Gardiner and Lucy O'Moore having did charitable work in Warsaw in 1794 is confirmed by the letter of Prince Czartoryski to his son from November 1803.

“The young Irishwoman from a very good home... the name under which now she appears, is Lucie Neville (...) Everyone can admit that during the Revolution both of them did unheard of favors. Gardiner had left, she stayed and now is starving (...) She is now often with us. You would make me a great pleasure if you managed to arrange some act of merit.” (BCzart, A.K. Czartoryski to A.J. Czartoryski, 1803)².

It seems that the old Prince hoped for an official reward for Lucy’s humanitarian work; Adam Jerzy Czartoryski was at that time the curator of the Vilna Academy and on friendly terms with the tsar Alexander I. Nothing, however, seemed to happen, probably as the merits of Gardiner and O’Moore were mostly for saving the Polish inhabitants of Warsaw, who suffered greatly under the Russian hand. It does not seem likely that they helped many Russians and the mention of it without giving numbers could be an attempt to support possible petitions of official help for Lucy.

When the Polish-Lithuanian Commonwealth ceased to exist after the 3rd Partition, the role of Col. Gardiner as the minister plenipotentiary of Britain ended and he was obliged to leave Warsaw. He stayed a bit longer because of his debts but eventually had to go, with the help of the banker Thomas Coutts. The DNB claimed that he had financial problems with maintaining his family in England. This may explain why Lucy O’Moore was left behind, even though she was not alone. According to the grave plate in Góra, Elżbieta, her daughter with William Gardiner was born on the 28th of April 1793. We cannot be sure, but in the Baptism Records of the Holy Cross Church in Warsaw there is a note on an illegitimate girl, Elizabetha, born 27th of April 1793, the names of her godparents were Martinus Stolarski and Catharina Dziedziczanka – perhaps one day this could be explained (SK 07.08.1793). The difference of one day may be incidental, though at the moment there is not proof. Prek claimed that after the departure of Gardiner, Lucy stayed in Warsaw, supported by friendly Polish aristocrats, probably mostly

² The letter written in Polish, French and English; for the translation of French parts I am indebted to Aleksandra Mikołajska, AMU Library, Poznań.

with the Czartoryskis who still lived in Warsaw, until Prince Adam Kazimierz Czartoryski took them to his residence in Puławy around 1803.

It may be mentioned here that Prince Czartoryski was a close cousin to the last King of Poland, Stanisław August, who was very friendly to Gardiner, and vice versa, as records indicate. To such an extent that the farewell letter of the last king of Poland to the British envoy at Warsaw was printed in British and Irish newspapers, often followed by the Gardiner's reply:

"To the last moment of my life I shall bear you in my heart", wrote the King, "The image of your Majesty, the excellence of your character, your particular kindness to me, and your misfortunes are so deeply engraved in my heart, that they never will be effaced from it", responded the Colonel (Stanislaus, 1795).

William Neville Gardiner returned to Ireland, and in 1799 sat in the last Irish Parliament for Thomastown, King's County (today Co. Offaly); the Act of Union in 1800 between Britain and Ireland put an end to this. Returning to military service, Gardiner attained the rank of lieutenant general and was appointed colonel commandant of the 6th battalion 60th Foot. Later he moved to Canada, and made commander-in-chief of Nova Scotia and New Brunswick. He died there in 1806.

Lucy O'Moore as a resident of the Czartoryski family

All records indicate that Lucy settled down with her young daughter in Puławy around 1803, and stayed many years there. There was a belief that they were a widow with her orphan, and that was probably easier to accept after the death of William Neville Gardiner in 1806. Favored and liked by the Czartoryskis as their kind of lady in waiting or companion, she usually appeared under the name Lucy or Łucja Neville (Gołębiowska, 2000: 89–91). She seemed to be of use when English-speaking guests visited Puławy, probably as an interpreter – in these old times in continental Europe, English was not the most fashionable language, and this place was

held by French. In Galicia, the foreign language most usable in everyday life was German, while older and traditional people spoke fluent Latin, and the command of English was rare. Many writers acknowledged Lucy's trademark wit with certain mischief (even daring sometimes). But interpreting abilities were not everything, as there are many testimonials to her being also the companion of Princess Izabela Czartoryska and generally a courtier. The unchanging protection by the princely family was probably related to her likability and intelligence. Witnesses agree that she was the best caretaker especially in the last years of the aging Prince who loved her stories and news. (Shortly after making acquaintance with Lucy, he named her in the letter to his son "*the best natur'd [sic] creature in the world*")³ (A.K. Czartoryski to A.J. Czartoryski, 1803 Puławy 21 XI 1803, BC MS 6285: 333). From 1811 to his death in 1823, he lived in his Austrian Partition estate Sieniawa, and most probably she was there accompanying him. It may be mentioned here that Adam Kazimierz Czartoryski was one of the finest brains of that time in Poland; educator, man of letters, and dedicated linguist, a diplomat as well, who reportedly refused the offer of the Polish crown because he wished to stay with his literary occupations. Apart from his civic and literary fame, he was reportedly full of wit and loved practical jokes. Both Puławy and Sieniawa were until 1831 central to Polish cultural life with many visiting poets, artists and men of theatre. Sieniawa was also a stage for amateur theatre performances, loved by Czartoryskis. There is a drawing preserved in the Czartoryski Museum, "Le Sabat de Sieniawa le 29 Nbre 1815" where among many figures, one female supposedly might be Lucy O'Moore (Gołębiowska, 2003).

In 1815 Prince Adam Kazimierz was in Vienna, with his son Adam Jerzy, attended the Congress proceedings in the Russian delegation. Most likely they could be in touch with the Princess Izabela Lubomirska (1736–1816), Adam Kazimierz's sister, who lived in Vienna for years. Lucy therefore wrote to him, asking for a favor: perhaps he could discuss a delicate matter with Princess

³ The Prince wrote this letter mixing four languages: this phrase was coined in English. I am extremely grateful to Zofia Gołębiowska for sending me the information on this letter.

Lubomirska: Lucy's daughter is growing and would it be possible to "place her in the World, (...) If there was something to give with her". This idea made her think of writing again to Ireland, she did not mention anyone but the family of W.N. Gardiner, "And Lilas Father surely done for the nation more than anyone could do". The matter is not detailed here, and one might guess that Lucy hoped for the assistance of the Princess Lubomirska whom she described as "rich, generous and humane" with her request for support from the Gardiner family for the W.N. Gardiner's illegitimate daughter. She added: "Forgive me my dearest and only friend but I have now nothing more in your case of the nowhere else to go" (BCzart, 1815).

This line seems to confirm the familiarity between them – but also characteristic Irish English from Co. Laois, used by Lucy here. He likely expected always new stories from her.

The death of the Prince Adam Kazimierz must have been very difficult to Lucy – she seemed to be his favorite companion. When they met, he was 69, he died at the ripe age of 89. The present author did not see in historical sources any allusions about alleged intimacy between them, except friendship – they loved talking and when apart, swapping letters (she addressed him 'Dearest dear Prince'). It seems also that they had a similar sense of humour and wit. Perhaps it might be not practical to speculate here. But after his demise, despite the friendly attitude of other members of the family, she became anxious about her future. The ailing health of the Prince in 1822, one year before his death, led her to writing an extraordinary petition to no-one else, but the tsar of Russia, Alexander I.

One can add here in advance, that Lucy's anxiety was premature – the Czartoryskis did not abandon her. In 1823 her daughter Lila married, with a good dowry from the Princess Izabela, then in 1825 Prince Adam Jerzy (1770–1861) benefitted Lila's husband Arthur White with a good lease, the village Góra near Puławy (at that time in the Russian Empire). After the Czartoryskis' forfeiture past 1831, Lucy and her family managed to have the lease returned to them (Prek, 1959: 449; Gołębiowska, 1991–1992: 215). Maybe the letter below was of some help? But as with many other things here, this is only a speculation.

The petition to Alexander I, and the mystery of Irish relatives

The letter in English is still preserved in the Czartoryski Museum. It started from *"The humble petition of a poor Stranger to Your Imperial Majesty"* (which gave the title to this paper). It started from: *"About to lose here only protector & benefactor the noble and generous Prince Czartoryski..."* (BCzart, 1822).

Interestingly, she presented herself as a widow of W.N. Gardiner. She claimed that by *"a secret marriage she disobliged her family"*. One can remember about the morganatic marriage of George, Prince of Wales (later King George IV) and the Roman Catholic Maria Fitzherbert in 1785, which might give an example to follow. Also it seems that W.N. Gardiner and his wife Harriet Wrottesley did not spend much time together after he left England in 1792 – perhaps their marriage was already falling apart. It would be helpful perhaps to see detailed correspondence of the General. However, as the biographer of his brother, Luke Gardiner, the 1st Viscount of Montjoy said:

"The main body of the surviving Gardiner family papers is in the NLI, comprising mostly title deeds, with little or no correspondence of Luke Gardiner and other family members" (Murphy, 2009).

Therefore there is not much chance of discovering more about any of the Gardiners, including William Neville.

The most intriguing mention in this letter are references Lucy gave to her alleged relatives living in Austria – the present author will try to use them to find out her Irish connections.

"(...) as a proof of which she has even some years ago a niece courtier Marie O'Keley [sic!] Dame d'honneur, and she has a brother in law, the Baron de Bready Feldzeigmeister of the first regiment of Infantries of the Austrian service" (BCzart, [letter] L. O'Moore to the Tsar Alexander II, 1822, 6345 IV, 21.06.1822: 1).

Analyzing this very short fragment about Irish acquaintances, generally, one can build two hypotheses, of Gaelic or Norman origin,

both difficult to prove. There were two O'Moore families in Ireland in the 19th Cent., one native, another Anglo-Irish.

Thomas Brady (1752–1827), mentioned above was a *Feldzeugmeister* (general of artillery) in the Austrian army, was born in Cootehill, Co. Cavan (Ó Ciardha, 2009). Though the DIB mentions only one wife, the Austrian Countess Deyn, Irish 19th Cent. sources tell us about another, perhaps the previous one, named O'Moore by birth, a widow after Thomas Dillon, Esq. of Belgard, County of Dublin. Her O'Moore family were O'Moores of Cloghan Castle (MacDermott, 1852). This marriage is mentioned by D'Alton (D'Alton, 1838), the lady was named Margaret, though the modern author, genealogist and blogger writing about Cloghan Castle named her Elizabeth (Burke, 2014). Another source mentioning Thomas Brady's Irish wife is in the popular genealogical work published under the assumed name Skeffington Gibbon (Skeffington Gibbon, 1829) – he claimed that the lady first married Thomas Dillon, then Thomas Brady, and was a Moore of Annabeg, near Ballinasloe. All the places mentioned (Cloghan Castle actually, and Annabeg near Ballinasloe) are in Co. Galway, though MacDermott wrote an O'Moore of Claghan [sic!] Castle, King's County. As Donal G. Burke wrote, this family were believed to be of Gaelic origin but they were not:

“The family of More or Moore of Cloghan Castle in the King's County, Balla and Brieze in County Mayo, Cloonbigny in County Roscommon, and a junior line of which was later of Shannongrove in County Galway, derive their descent, through John Moore of Cloghan Castle, from the Anglo-Norman family of More of Barmeath, near Drogheda in County Louth” (Burke, D.G., 2014).

As for the O'Kelly connection, there were many O'Kellys in Vienna. One of these O'Kellys was Maria Anna O'Kelly, who came from the O'Kellys of Aughrim, daughter of John O'Kelly (Ed., 1905–1906). She was born in 1749, she died in 1829, from September 14, 1781 she was the "Dame d'honneur" of Empress Maria Theresia. On May 4, 1778 she married Count Camillo Marcolini-Ferreti. Marcolini (1739–1814) was a diplomat who was a minister and general director of the fine arts for the Saxon Electorate. Both might

be known in Poland that had previously close ties to Saxony, though the personal union between kingdoms ended with the death of Augustus II, in 1764. Frederick Augustus I of Saxony was, however, close to Poland, and in the last years of his life was the Grand Duke of Warsaw.

However, there was another O’Kelly family in Vienna. Lady Maria O’Kelly was a daughter of Count Connor O’Kelly of Tycooly by O’Kelly’s wife Margaret, daughter of John Moore Esq. of Annaghbeg (Burke, 2014).⁴

If only Lucy O’Moore’s letter was more clear here, and linked explicitly “Baron de Bready” to “Marie O’Keley” it would be certain that the lady who was a supposed potential referee to Lucy was from the O’Kellys of Tycooly family, as she was a descendant of Moores of Claghan Castle, the same as Thomas O’Brady’s spouse. But perhaps Lucy meant that both of them were in separate relations. The present author had no possibility to conduct proper and deep personal research in Vienna. For the previous analysis, she is very thankful to Dana Barochova, a genealogist from the Czech Republic researching the Irish in Vienna, and to Donal D.G. Burke for his internet genealogical sites. Added to these were some 19th Century Irish genealogies. For the next and last genealogical section, leading to the final hypothesis, she is very grateful to Daniel Byrne-Rothwell, genealogist of not only Clan Byrne but also to Co. Laois genealogy in general.

O’Moores of Claghan Castle were from the Anglo-Norman stock, though they were using the arms of a senior line of the O Moores, a Gaelic family, “in the mistaken belief that this was a more correct version of the family surname” (Burke, 2014). But the Gaelic O’Moores did not die out. The lack of Roman Catholic Church records because of the Penal Laws makes identification not easy. One of the families of not very rich Irish gentry with that name lived in Cremorgan, Co. Laois. It was claimed according to local sources that they were the original Irish O’Moores, who though being deprived of their status

⁴ D.G. Burke is quoting here Pedigree of O Moore of Clonbigney, Co. Roscommon and Annaghbeg, Co. Galway c. 1650–1750, NLI, G.O., Ms. 164, p. 67.

like many Catholic families, became gentry again thanks to one of them being a successful shop-keeper (Comerford, 1886: 375). This reminds a bit of the way Daniel O'Byrne the owner of a tailor business purchased the estate and confirmed the management position for his son, Sir Gregory (Byrne-Rothwell, 2010:327). The place and the local O'Moores are mentioned in Byrne-Rothwell's online article on the Moore Valley (Byrne-Rothwell, 2021).

Lucy, born in 1767, might had been one of the youngest children of Lewis Moore of Cremorgan, who died in 1777. In a deed of the Court of Chancery Records, Lucy appears as a defendant, presumably an orphan in a case after her father's death (Charles Coote D.D. v. Thomas Gibbons, Bill Ent. 30 May 1777). No address unfortunately but she is listed under Henry Moore Esq, and it is known that Lewis Moore of Cremorgan died in 1775, and was succeeded by his son Henry 1762 – 31 October 1815. Her mother, Christian Moore died in 1783 when she was 16. It seems that Lucy had no dowry. It may be mentioned here also that Luke Gardiner (1745–1798) the eldest brother of W.N. Gardiner, took in 1793 a second wife from Co. Laois, Margaret, daughter of Hector Wallis of Spring Mount. This estate was only about 20 km. from Cremorgan. It can mean something or nothing, as Lucy went with William to Poland in 1792, but it may point into the geographical area of interest to Gardiners.

After Lucy O'Moore died in 1849, a long Polish obituary praised her pedigree, sadly with no details:

"She came from the ancient and illustrious House of O'Moore [sic!], which in the old days had provided the old Eryn [sic!] with more than one chieftain, more than one ruler. In her youth, circumstances drove her to this country" (A.E.K. 1849).

The author of the short essay signed as A.E.K. was undoubtedly Andrzej Edward Koźmian (1804–1864), well known man of letters and politician, from a noble family living close to the Czartoryskis.

One might finish here with the genealogical speculations – nothing is here for certain, only possibilities are presented, perhaps to be checked one day for sure. There may be two possibilities: that she was from the Gaelic and ancient but impoverished O'Moores,

and the difficult personal situation as an orphan with no dowry made her a companion of W.N. Gardiner. Still one can also speculate that she was from the Cloghan Moores, yet we could not find a trace of her real pedigree. The Cremorgan version seems to be more documented. One can wonder about Lucy's nursing abilities that made her famous doing humanitarian work in Warsaw, and later becoming an excellent companion to the elderly Prince. It might fit if she was Lucy O'Moore from the Cremorgan family, who as a teenager might be a caretaker of her mother who died young. But it is only an attempt to use the author's imagination to paint a credible image of the mysterious character.

As for the dubious possibility of Lucy being related to the Vienna O'Moores and O'Kellys, one can add here that in both Ireland and Poland, people who were not genealogists, used to attribute everyone with the same name as their relative, also probably there might always have been a sort of solidarity between the Irish abroad. Therefore, the real origin of Lucy is not easy to guess from the names of her friends in Vienna. It would be possible that she made acquaintance with the Austrian O'Moores and O'Kellys when visiting the Emperor's court as a companion to Prince Adam Kazimierz Czartoryski, and developed such good relations with them that she believed they could give her a reference if needed.

Conclusion

Lucy O'Moore was a very special, colourful personality, and as such is mentioned in many memoirs about the Czartoryski family. The lady who was "the best natured creature of the world" according to Prince Adam Kazimierz Czartoryski and at the same time "a scheming, mischievous, quarrelsome woman" according to Ksawery Prek could not be easily forgotten. The good opinion of her might not have been shared by her son-in-law, Arthur White. White was born on the Isle of Man, migrated to Poland and worked on the Czartoryski estate as an exporter of grain and timber. He married Elizabeth (Lila), Lucy's daughter and their children were born there. Unfortunately, he invested and lost half of his wife's dowry in a risky

business. Reportedly, Lucy did not suffer fools gladly, and Arthur returned back to the UK after a family row, leaving wife and children behind (Prek, 1959: 450). This might be sort of gripping frugality, if she had experience of living in relative poverty, also maybe the family memories of hard work but without risk-taking. This, both with her lively Irish English might help to position her rather with that Lucy born in the impoverished gentry home of the O'Moores of Cremorgan, orphaned early and without a future, than with someone born in a castle with prospects for a marriage and with possibly a good education as well. Her real story before coming to Poland is still not certain – this paper simply tried to sketch some possibilities. Perhaps one day someone would be able to find more and confirm or contradict these ideas. William Neville Gardiner, very friendly to Poles in the tragic days of the Partitions also seems to be worth research especially since not everyone in Poland knew that he was in fact Anglo-Irish and not an Englishman. His sympathy to Poles seems to be compatible with the characteristic emotional support for Poland of many 19th Cent. Irish MP's, Protestants included.

The present author's quest originated from another kind of research, both about the branch of the Czartoryski family fascinated with Celtic lands, but also about the history of the O'Byrne family in Poland. If not for the Byrnes that lived in Co. Laois, she would not recognize the name of Co. Laois in the Latin inscription in the church of Góra Puławska, "*Gente o Moore Hiberniae in comitatu Reginae*" (eg. born O Moore in Ireland, the Queen's County). This paper was intended particularly to recognize the Irish background and possible connections of Lucy O'Moore. I did not intend describing in detail her long life and the lives of her descendants – the daughter Elizabeth (Lila), and grandson William Arthur White (1824–1891), a British diplomat, friendly to Poland, where he was born. Other researchers probably will be writing about this, particularly Zofia Gołębiowska (UMCS, Lublin). Following the example of Lucy O'Moore's language, the author wishes to say a thousand million thanks to all who helped her in the present research, particularly Daniel Byrne-Rothwell, Zofia Gołębiowska and Dana Barochova.

Summary in Polish

Lucy O'Moore, biedna cudzoziemka i Czartoryscy

Artykuł przybliży historię tajemniczej Lucy O'Moore, Irlandki z hrabstwa Laois (Queen's County), która spędziła większość życia w kręgu Puław jako dama dworu Adama Kazimierza Czartoryskiego i jego małżonki Izabeli Czartoryskiej z domu Flemming. Zanim kościół w Górze Puławskiej został zniszczony podczas II Wojny Światowej, była na jego murze tablica upamiętniająca Lucy, dawną patronkę kościoła, położona tam przez jej wnuka, Williama White. Uwzględniając nieliczne wzmianki w korespondencji Lucy O'Moore oraz Czartoryskich, autorka stara się zbudować hipotezę na temat genealogii Lucy i jej związku z Williamem Neville Gardinerem, ostatnim przedstawicielem Wielkiej Brytanii w Warszawie przed trzecim rozbiorem. Oboje zostali zapamiętani dzięki pomocy humanitarnej, jaką okazywali ofiarom rzezi Pragi dokonanej przez Suworowa w 1794 r. Późniejsze opracowania historyczne wielokrotnie szufladkowały oboje jako „Anglików”; w rzeczywistości Lucy była bardzo dumna ze swojego pochodzenia irlandzkiego, Gardiner pochodził z rodziny anglo-irlandzkiej, protestanckiej i był bratem polityka Luke Gardinera (1745–1798). Jeśli idzie o genealogię Lucy, wydaje się możliwe, iż jej domem rodzinnym mogło być Cremorgan w hr. Laois; mieszkający tam O'Moore uważali się za potomków szefów klanu, zasłużonych w historii Irlandii. Jest to jednak tylko hipoteza. Lucy O'Moore była bardzo charakterystyczną postacią, wspomnianą przez pamiętnikarzy z kręgu Puławskiego; jej inteligencja, poczucie humoru i talent gawędziarski doceniani byli przez Czartoryskich. Szanując ją, księżę Adam Kazimierz oraz księżna Izabela tytułowali Lucy panią Neville. W korespondencji Lucy pojawiło się twierdzenie, jakoby ona i William Neville Gardiner byli złączeni potajemnym małżeństwem, brakuje na to jednak dowodów.

References

- A.E.K. [Andrzej Edward Koźmian], 1849, *Kurier Warszawski* 05.05.1849, Nr 118, p. 569–570.
- Bajer, P.P., (2012), *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th–18th Centuries. The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*, Leiden; Brill, p. 513, 528.
- BCzart, [letter] A.K. Czartoryski to A.J. Czartoryski, 1803, MS 6285, Puławy 21.11.1803, p. 333.
- BCzart, [letter] L. O'Moore to A.K. Czartoryski, 1815, MS 6041.IV, p. 225–234.
- BCzart, [letter] L. O'Moore to the Tsar Alexander II, 1822, 6345 IV, 21.06.1822.

- Burke, D.G. (2014). Moore of Cloghan Castle, etc., <http://burkeseastgalway.com/moore/>
- Byrne-Rothwell, D., (2014). Moore Valley House, Garryglass House and Aughoney (Knocklead), <https://laoishouses.wordpress.com/2021/08/18/moore-valley-house-garryglass-house-and-aughoney-knocklead/>
- Charles Coote D.D. v. Thomas Gibbons, Bill Ent. 30 May 1777, Ireland, Court of Chancery Records, 1633–1851, Mf www.ancestry.co.uk. Bill Books 1771–1780. Vol. 40. p.107.
- Chichester, H.M. (1889). *Gardiner, William, or William Neville (1748–1806)*, *Dictionary of National Biography*, ed. Stephen Leslie, v. 20, New York, Macmillan & co., p. 426–427.
- Chłędowski, K. (1935). *Z przeszłości naszej i obcej*, Lwów, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, p. 409–410.
- Comerford, M., *Collections relating to the dioceses of Kildare and Leighlin*, V. 3, 1886.
- D'Alton, J. (1838). *The history of the county of Dublin*, p. 709.
- Daniel Byrne-Rothwell, mail exchange 27.10.2022.
- Dębicki, L., Puławy (1762–1830). *Monografia z życia towarzyskiego, politycznego i literackiego na podstawie Archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie*, vol. 1–4, Lwów 1887–1888
- Dębiński, B. (1936). *William Neville Gardiner, ostatni minister W. Brytanii na dworze Stanisława Augusta* [W.N. Gardiner, the last minister of Great Britain at the court of Stanisław August], *Księga Pamiątkowa ku czci Leona Pinińskiego*, t. 1, Lwów; Komitet Redakcyjny, p. 245–264).
- Ed., 1905–1906, *The Pedigree of Maria Anna O'Kelly, Countess of Marcolini*, *Journal of the Galway Archaeological and Historical Society*, Vol. 4, No. 2 (1905–1906), p. 108.
- *Freemans Journal*, 29.12.1791, p. 2.
- *Gazeta Codzienna* 1841, nr 240, 10.09.1841, p. 1.
- Gmerek, K. (2013), *Scotland in the Eyes of Two Polish Lady Travellers (1790 and 1858)*, *Europe in Scotland Links — Dialogues — Analogies*, ed. Szymańska I., Korzeniowska A., Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Semper, 101–112.
- Gołębiowska, Z. (2000). *W kręgu Czartoryskich. Wpływy angielskie w Puławach na przełomie XVIII i XIX wieku*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Gołębiowska, Z. (2003). *Mecenat kulturalny Izabeli i Adama Kazimierza Czartoryskich...*, *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie...* Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, p. 63.
- Gołębiowska, Z. (1991–1992). *Angielskie wzorce i inspiracje w życiu dworu puławskiego na przełomie XVIII i XIX wieku*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia* 4647, p. 215.
- MacDermott, (1852), P., Field-Marshal Baron Thos. O'Brady [an original biography], *The Anglo-Celt* 1846-current, 30.12.1852, p. 4.

- Murphy, S., *Gardiner, Luke*, 2009, DIB online, <https://www.dib.ie/biography/gardiner-luke-a9187>
- Ó Ciardha, É., *Brady, Thomas*, 2009, DIB online, <https://www.dib.ie/biography/brady-thomas-a0887>
- Prek, F.K. (1959), *Czasy i ludzie [People and times]*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SK [Parafia Rzymskokatolicka Św. Krzyża], 924/D, Unit: 123 Liber Baptisatorum 1790–1796, 7.05.1793, [<https://metryki.genealodzy.pl/metryka.php?ar=9&zs=9243d&sy=123&kt=4&plik=144.jpg#zoom=1.5&x=300&y=556>]
- Skeffington Gibbon, 1829, *The recollections of Skeffington Gibbon, from 1796 to the present year 1829: being an epitome of the lives and characters of the nobility and gentry of Roscommon, the genealogy of those who are descended from the kings of Connaught and a memoir of the late Madame O'Conor Don*, p. 160–161.
- Stanislaus, *Letter from the King of Poland on leaving Warsaw to the British Envoy at Warsaw S. Gardiner, Esq., Kentish Gazette; Reply of Mr. Gardiner, English Ambassador, to the King of Poland, Kentish Gazette*, 13.03.1795: 2.
- Wiśniewski, J. (1913). (*Monografia Dekanatu kozienickiego, Monumenta diocesis Sandomiriensis, III*) Radom, Druk i Lit. Jan Kanty Trzebiński, p. 2.7.

Joanna KOSSYKOWSKA

Excerpts from the doctoral dissertation "The Lived Experience of Acculturation and Transnationalism of the First and Second Generation of post-2004 Polish Migrants in Ireland. The Interpretative Phenomenological Analysis" (2023), under the supervision of Dr Serge Basini, the Technological University Dublin.

Recalibrating Identity – the Experience of Being "in-between" by Two Generations of Polish Post-Accession Emigrants in Ireland

Abstract: The texts presented in this chapter shows the excerpts from the findings from the doctoral dissertation on the experiences of two generation of Polish immigrants in Ireland. The first-generation are the Polish people who came to Ireland after Poland joined the European Union, while the second generation are the children who were born in Poland and came to Ireland with their parents. The research was qualitative in nature and gathered the data from the semi- structured interviews. The transcripts were analysed using Interpretative Phenomenological Analysis to capture the lived experience of acculturation and transnationalism. The research findings showed the themes such as double belongingness; family in migration process; adaptation to the life in Ireland in relation to the first generation participants. Moreover, regarding the second generation participants, the findings highlighted the themes such as carousel; family relationships, sense of belonging. In this text the theme "identity" is presented to capture the experience of participants' uncertainty of "who am I" and "where I belong to". The participants sense of identity changes depending on the generation.

Keywords: identity, blended identity, sense of belonging, living in between, attachment.

Introduction

Since the early 1990s, "globalisation" has become an academic buzzword, influencing trade, finance, and social attitudes (Klingenberg et al., 2020: 454). Increasing global connectedness leads to increased mobility, which has an impact on migrants' cultural identities because they are exposed to competing ideas when they find themselves residing in foreign places for a variety of reasons (Eschle, 2011; Adeyanju & Oriola, 2011; Luetz, 2013). People's mobility and how migrants deal with their identity are critical components of global change, as documented in the literature (Zontini, 2015; Decimo & Gribaldo, 2017; Sonn et al., 2017) and highlighted by specialised research centres (Vasta & Vuddamalay, 2006), Grossberg (1996) and Hall (1996), argues that individuals construct their identities continuously and across multiple social contexts and positions. Hybridisation provided a method for people to become a hybrid of two cultures (Bhabha, 1996; Babar, 2016; Klingenberg et al., 2020). However, this was discovered to create an "in-between" place for the migrant rather than a sense of belonging (Robins, 1996: 61–66), a "border" existence where individuals belong almost in a third place rather than one or the other, resulting in a mobile, vague, and uncertain sense of belonging (Grossberg, 1996: 91–92). Because of this uncertainty, migrants struggled to find inclusion in either country, resulting in a fragmented sense of identity (Clary-Lemon, 2010).

Identity is a keyword of contemporary society and a core subject of social psychological theorizing and study. In earlier historical moments, identity was not a concern; while societies were more secure, identity was primarily allocated rather than chosen or adopted (Howard, 2000). At present, however, the concept of identity carries the full weight of the need for a sense of who one is, along with the often daunting speed of change in surrounding social contexts — changes in groups and networks in which individuals and their identities are embedded, and in the societal structures and behaviours in which these networks themselves are embedded (Howard, 2000). When migrants decide to move to a specific state,

they are often deprived of their belongings and anything of monetary value. Apart from a few photographs, most migrants can only carry their own sense of identity and culture. Depending on a researcher's theoretical orientation and disciplinary context, identities were defined by common origin or common structure of experience, and usually both' or as being relational by their difference from something, processual and multiple' (Bauman, 2001). Bauman (1996) argues: "One thinks of identity if one is not sure where one belongs; that is, one is not sure how to position oneself among the obvious variety of behavioural styles and patterns... identity is the name given to the escape from that confusion" (Bauman, 1996: 19; Koszykowska: 50).

Double belongingness – excerpts from the findings in relation to first generation Polish migrants in Ireland

Group Experiential Theme 'Double Belongingness' and associated group-level sub-themes capture the importance of the first-generation participants' identity and sense of belonging in two countries while looking at the participants' personal emotional involvement in creating their identity (Koszykowska:153).

All participants were engaged in achieving and/or maintaining a sense of belonging and construction of identity and this emerged as a key phenomenological concern for them. Belonging in this case involved identifying places or social groups where they felt they had a place, and identity shows that participants do not simply abandon their national identity and they are trying to serve as interpretive templates in the construction of their individual and collective identities in the host society (Koszykowska: 158).

Living in-between

Geurts et al. (2020) stressed that shared feelings of belonging are prerequisites for a well-functioning society (De Vroome et al., 2014). Furthermore, belonging also matters for individual migrants as it enhances the quality and meaning of life, amongst

others (Lambert et al., 2013). All first-generation participants described feeling of uncertainty of their sense of belonging. They came to Ireland and they highlighted that emigration was a long and challenging adaptation process. Leaving the country was a jump into deep water without a protective vest' for many of them. They declared that after many years being in Ireland they still living in between Poland and Ireland. For example, Hela describes her being in between as she can't decide what she wants:

Hela: "it comes down to you that you don't know, you can't decide for yourself what you want. Because there is such a thing. You would like to be here and there" (p. 1).

For Hela, it is tough to declare her place of belonging as part of her mind is still in Poland, and the other part considers Ireland a home. Similarly, Edel and Agata say they celebrated their children's Holy Communion in two places: in Ireland and Poland:

Edel: "I mean, my daughter's communion happened in two places. So in Poland in Polish and in Ireland. Our way. And let me tell you, I liked our way better" (p. 22).

Agata: "our boys have communion now on May 21 here is communion. I will not invite everyone from Poland...we would simply organize a party for grandmothers and grandparents in Poland in July" (p. 36).

Edel's and Agata's statements show the bond with Poland through organizing family celebrations in Poland. For both of them, it is important to be connected with family. If the family cannot come to Ireland, participants decided to celebrate in Poland. What is interesting here, Edel describes that she prefers to celebrate ("*in our way*" – Irish way), so she identifies with Ireland, and it conveys her sense of belonging. Baschet al. (1995), Portes (1999), and Vertovec (2009) developed the transnationalism paradigm as the new perspective for the process of settlement, adaptation, and integration of immigrants. As the participants' narratives show, the transnationalism concept provides an essential context for the

current study. The authors argued that transnational migrants are people who are actively involved in the social and cultural life of the host country and their homeland; they live a dual life: speaking two languages, having homes in two countries and living through continuous regular contact across national borders (Basch et al., 1995; Portes, 1999; Vertovec, 2009). This is evident, for example, in Ada’s statement about her involvement in Poland’s political life and regular participation in Polish elections:

Ada: “Since I have a Polish passport, I am a citizen of this country, let the president of Poland as a country to be the president of all Poles that is my opinion”.

Ada is connected with Poland not only because of having a family but also through an active engagement in politics. She needs to keep the right to vote in Poland and have a voice in things that matter to the country. Through her conscious involvement in elections in Poland, she demonstrated her ‘way of belonging’. Most of the participants have transnational connection with Poland as they are involved in economic, social or cultural practices that involve a regular movement within a transnational geographical area or constant personal involvement (Koszykowska: 158–159).

Molly, for example, demonstrates her transnational connections, saying:

Molly: “now I do have house in Poland. The house I start building, I do have it, and I, I’m renting it (p. 26).

Similarly, Agata and Julia are engaged in transnational activities through maintaining a property in Poland. Julia says:

Julia: “I bought a house in Gdansk” (p. 24).

Julia is happy that she has a flat in Poland and her dreams come true but it is evident that if she would not emigrate she won’t be able to afford a flat in Gdansk. All participants are engaged in continuous transnational activities. From the social field perspective, Glick – Schiller (2003) distinguished between ‘ways of being’ and ‘ways of belonging’ in transnational social fields. The state of consciousness,

whether the migrant involved is aware of his or her transnational activities, distinguishes between the two statements. The findings suggested that participants are unaware of their transnational activities as they speak Polish and watch Polish TV as their day-to-day activities, which refers to their *'ways of being'*. The *'ways of belonging'* refers to the conscious ways in which migrants demonstrate their loyalty. Agata, for example, emphasized the sense of her *'way of belonging'* to Poland through owing property in her home country.

Agata: "We are finishing the house there, I mean we are building the house" (p. 10).

Another participant, Kama consider herself as being Polish, however she feel her place is in Ireland:

Kama: "I feel Polish, but I feel like it's my home. I know where I come from, but at this stage this is my home. And when I go on holidays home (to Poland), it's not my home" (p. 14).

All participants felt they had a place in Ireland which offered them a sense of continuing place in Ireland. On the other hand, participants spend years building their new identity to start living in twine, in such a spread: between one Molly or Julia and the other self. They get used to it, and this duality becomes their identity, and when it stops hurting, then the process is done. For some, it never happens, like for Hela:

Hela: "somewhere out there always in the bottom of heart, somewhere you are more drawn home. Yes, because you are a Pole. There is no such, one has already completely cut himself off. Despite the passage of years, but still" (p. 8).

The construction of belonging is a narrative as it is about *'stories people tell themselves and others about who they are (and who they are not)'* (Yuval-Davis, 2006: 202). In *'telling her story,'* a sense of belonging includes not only Hela's emotional attachments to Poland but also a feeling at home and feeling safe. Belonging is not only about how one sees oneself but also how one relates to others and

how others relate to that person. Yuval-Davis et al. (2006) argue that belonging can be dialogical and performative. Dialogically, belonging is constructed in relation to others, which thus brings about one's positioning. An example of national belonging is whether one feels part of the native population and whether the residence country is part of one's identity construction. In the examples of Kama and Hela, their national belonging is still to Poland. The performative aspect of belonging refers to certain (repetitive) practices that bring about emotional attachments (Yuval-Davis, 2006), such as celebrating certain national holidays or using a certain language (Geurts et al., 2020; Koszykowska: 160–161).

Being Polish

The research findings strongly emphasized participants' substantial ambiguity in their sense of belonging. Their simultaneous affiliation and sense of belonging to Ireland and Poland refer to a dual identification. They strongly highlighted their Polish identity, albeit they had a positive experience living in Ireland. The ambivalence of feelings is characterized by the deeply uprooted Polish identity and the willingness to return to Poland; however, because of the economic and political circumstances, they are not in a position to return to Poland and leave their prosperous life in Ireland, as they described in their narratives below.

While participants felt they had a place in Ireland, this did not necessarily mean that they felt Irish or identified as Irish. All of the interviewees reflected on their sense of identity similarly. Some participants emphasize their Polish roots and identifying themselves as being Polish, and that being Irish is impossible for them. For Molly, being Polish is prominent:

Molly: “We were still, at the end of the day, were still Polish. And we have our Polish things” (p. 13).

Using the metaphor “*black and white*” Molly is thinking in terms of absolutes that her Polish identity is the only one, and it is impossible to identify herself as Irish:

Molly: "And me being Polish is like, it is very much black and white" (p. 13).

Similarly, Kama says:

Kama: "I identify as a Polish. I do not identify as an Irish. Because I am not an Irish I am proud to be Polish. There is a Polish blood in me. Nothing else. My parents were Polish, I am Polish living in Ireland" (p. 5).

Kama emphatically affirms her Polish identity and emphasizes the importance of her ancestors' Polish origin and the Polish blood flowing in her veins. Although Kama persists in her current social identity, she also has moved into the process of entering a new society-state:

Kama: "I am Polish living in Ireland. I truly accommodate in Ireland, I am living in Ireland. I do not impose the polish things in Ireland because I like, I adapt here." (p. 5).

Kama illustrates her establishment of the sense of place in Ireland as a positive thing and describes her successful process of adaptation to Ireland. Likewise, Agata and Julia highlighted their Polish identity, but also experienced the formulation of the sense of place:

Agata: "Generally speaking, no, not being an Irish woman. But I say this place suits me here and I don't feel Irish but as I said here I feel that this is my home at the moment and that's good" (p. 10).

The words "*at the moment*" are suggestive of a certain amount of fluidity associated with the concept of "*home*". This malleable construction of "*home*" is echoed in Julias' account when she describes she found herself in Ireland perfectly:

Julia: "I am Polish, you know I spent too long there. You know it. I am a Polish woman who has a very good taste for the Irish way of life and thinking and who found herself very well, I would say perfectly in Irish conditions" (p. 44).

Despite the strong feelings of being Polish, Kama, Agata and Julia found their place in Ireland and are happy about it. On the other hand, Ada feelings about having a sense of place did not harmonize with the feelings of others. Ada emphasizes:

Ada: “one thing that I think we completely forget is that we will never be at home here, never. You can live here all your life for the rest of your days, but you never will. This is not our country” (p. 8).

Ada does not have a strong bond with Ireland and she feels here as a stranger as she describes her experience as:

Ada: “because as I say, we will never be here at home” (p. 38).

It showed her everyday challenge to live in a country where she is only a guest. Another participant, Krysia describes herself of having two citizenships:

Krysia: “I like to consider myself a person who will have two citizenships” (p. 21).

Krysia experience of emigration means constant negotiation between identification with the country of origin and an identity resulting from being rooted in the host society. Edel, highlighted her performative aspect of belonging (Geurts et al., 2020) which refers to (repetitive) practices that bring about emotional attachments to Poland as she cherishes Polish traditions.

Edel: “I am absolutely in favour of maintaining the tradition and this Polishness, why not” (p. 24).

Participants are proud of where they come from, as Edel illustrated:

Edel: “I am saying that I am not ashamed that I am Polish. I am absolutely not ashamed of it, if I were to be ashamed of it, I would end the efforts of all generations who fought for being Polish” (p. 24).

In the above extract Edel refers to historical events when Poland was under the partition and did not exist on the map of Europe.

Several generations of Poles fought for independence, and Edel feels obligated to uphold Polish traditions and not hide her Polish identity. The participants' statements show an individualized experience of the process changes affiliation and identity (Kossykowska: 161–163).

All participants in their statements wandered around their Polishness. Some mentioned how they valued Polish traditions and norms, like Hela:

Hela: "Well, it seems to me that in Polish, yes. We are a Polish family, we live in Polish, we speak Polish, so every festive season, every celebration, although a one tried to show the child what it looks like in Poland....We celebrate Christmas in Polish, yes, we sit down to Christmas Eve, we share the wafer, everything we were brought up as we were grown up, we want our children to teach. But what will happen, no one knows" (p. 5).

Hela accentuated her Polishness at every step. She misses Poland terribly, especially the family with whom she spent all the celebrations. Her voice sounded melancholic, and it could feel that her thoughts were with her family in Poland. Her gaze was sad as if the thought of spending Christmas with her family in Poland was beyond her reach. Hela described that she wants to pass on the Polish customs to her children and teach them in the way she was brought up. It seems that she wants to instil this Polishness in her children; however, she is still determining the future and whether her kids will retain these traditions. Similarly, Kryisia and Danka celebrated Christmas, Easter, Mother's Day or Father's Day in a Polish way, as they described:

Kryisia: "Christmas is coming, we are sticking to the Polish tradition" (p. 29).

Danka: in Polish and you know, we celebrate Mother's Day on 26 and Father's Day, and we also stick to this Polish tradition. We don't bake turkey, we do Christmas Eve, it's Poland, you know I don't have 12 dishes, but what I can do, I do. There is a Christmas

tree, there are these presents, you know everything just like in Poland, also in Polish and the same Easter, egg is “święconka” (blessing of the food) definitely in Polish. And you know Women's Day. And everything and Children's Day that they don't have here. It is as if we brought it from Poland, here it is our piece of this Polish life” (p. 59).

The above extracts illustrated the importance of Polish traditions in participants' lives. It is even more, as through these celebrations, they feel they have a piece of Poland in Ireland: “*here it is our piece of this Polish life*” – Danka. That feeling of having a ‘little Poland here’ helps participants cope with grief and longing. What is more, the above extracts have a more significant meaning as it shows how participants unconsciously live as being in Poland and how they engage their kids in this life and root Polish customs in them. Participants emphasized the importance of mother tongue in their everyday lives as they speak Polish at home:

Krysia: “we started to pay more attention to how we speak Polish at home and that we spoke Polish to each other. It is also certainly not easy” (p. 27).

Krysia mentioned that speaking Polish at home ‘is not easy’ because even though she places great emphasis on speaking Polish, for her children, it is easier to speak English. There are two reasons why participants speak Polish at home. Firstly most of the participants have difficulty speaking English. Secondly, they want their kids to speak Polish to communicate with family in Poland easily and to be bilingual as it will open their minds and give them more opportunities.

Julia: “This is important because for such prosaic reasons as the fact that my children can be bilingual, for example English and they learn here naturally, I already know, but the girls attended a Polish school in Dublin. And they are actually bilingual because they write, write, read and speak” (p. 39).

All participants feel they have a duty to teach their children their native language. At the same time, their kids must be fluent in English so that they will not experience all the challenges their parents themselves experienced because of being unable to speak English. It showed how deeply they are feeling their Polishness and living in-between two countries, and that they maintained their home country's culture and simultaneously tried to fit into the host country's culture (Kossykowska: 170–172).

Never escape from Poland mentally

All participants, in their subconscious, are still attached to Poland. For example, Edel says:

Edel: "I have not escaped from there mentally, this is my country all the time, I am still Polish and I do not feel as if I have to come back... No matter where I will be Polish all the time because I have the piece that I need in my life I have this piece of our homeland in me" (p. 18).

The above extract shows that Edel is psychologically connected to Poland as "*a piece of her homeland is in her*" and she keeps some part of the homeland firmly in her memory, images of a time past that linger on in the mind exactly as she remember it, and held there forever unchanged. That shows her strong emotional attachment to Poland, although it also manifests her dislike to return. It shows Edel's positive attitude towards life in exile on the one side and on the other hand, her sense of belonging to Poland. Likewise, Krysia subconsciously evokes Poland in dreams because when she dreams at night, she is in places she knows from Ireland, and in dreams, these places are in Poland. Krysia admits that it is strange for her, but at the same time, she admits that the thought of Poland is still alive:

Krysia: "I'll tell you what weird has been going on with me lately. I mean, I dream that I am there. I dreamed that night that I was in the place, but I was not here in the place, but there, I dreamed

about these things, but these things there, somewhere in the subconscious, as if my cerebral cortex was, I think it is still in Poland" (p. 33).

This feeling of being 'here' and 'there' or 'double belonging' simultaneously (Vertovec, 2004) is described by Golbert (2001) as a 'double-consciousness' that develops in the maintenance and participation of transnational social spheres and transnational self-conception.

Kama, for example, stated that she found her place in Ireland and here is her home; however, in adverse situations, she wishes she would be in Poland:

Kama: "The other things when you do not feel secure, and you are thinking like, Jesus, I want to go home. Like, I mean, now I'm saying home Poland, because you could kind of feel more secure over there" (p. 19).

The above extract shows how Kamas' feelings on security change depending on circumstances. It is a conscious selective sense of security, as in her home country, the surroundings are familiar, as well as the language and culture; therefore, in situations of danger or uncertainty, she evokes Poland as her home where she feels a sense of security. All participants are united on the common thought that they want to return to Poland, if not in old age, to be buried in Poland. Hela commented:

Hela: "It's probably only in old age that I could go back there. If I still have anything else to come back to and to whom I think to be buried in Poland, I think so. I do not know. Tough question" (p. 9).

In a similar way Danka says:

Danka: "I say, we want to come back in old age.... We want to come back, we have our dream, and we will work for it" (p. 57).

When talking about the return to Poland, Ada used a metaphor which is only familiar to Polish people. Only Poles would understand this message:

Ada: "There was a moment, I remember it exactly, that there was a moment that I realized that I would never come back to Poland because it seemed to me that there is no such option for me to return to Poland. But the older I am, like Pawlaki and Kargule, simply so that our bones do not look around the world" (p. 25).

She is willing to be buried in Poland, where her ancestors were buried; therefore, the quote from the well know polish movie is of particular importance in this case: "And I swear by everything that has power above me that I will not blind the road home and I return to take the soil. That our bones would not search over the world "(Sami Swoi, S. Chęciński). That quote showed how deeply the sense of home country is rooted in the participants' minds and how their subconscious sensed a strong affinity with Poland as a home country, even though participants declared they found their new home in Ireland. The participants are here and there, and they are in – between. They are living in two alternative worlds that must remain in constant dialogue with each other; these two worlds cannot argue with each other. It has to be a conscious interaction. As they are in Poland, they are back to themselves who walked the well-known streets, met with friends, and were a son or daughter at their parents' home. They are also at home in Ireland, although they already refer to other elements of their identity. Participants live two different lives in two different realities. It cannot be a compromise between those two worlds because that would mean pain, a sense of losing something, and that has supposed to be harmony. Most participants decided to compromise and face a new battle every day: to which country do I belong? Where is my place? These questions haunt them to this day (Kossykowska:165–167).

This is always the mind and the heart

Throughout the decades of return migration research, family, personal and emotional motivations for return have dominated over economic reasons, in particular nowadays, when people want to reintegrate with their families during uncertain times (Trabka,

2022). Some participants felt torn between mind and heart, like Ada:

Ada: “This is always the mind and the heart, because the heart is pulling you there, and the mind will always tell you, listen, you can't, you must stay always, this is reason, here we have these emotions that somewhere pull us one way and the mind says something else” (p. 32).

Ada is accompanied by strong emotions when she says that her heart tells her that she should return to Poland, and her mind tells her that she cannot come back because she currently lives in a country with better opportunities and is financially independent. Such a dilemma hurts her well-being because the desire to be with family in Poland is extreme, and the constant struggle with the mind manifests itself in stress, and the process of re-entering one's society of origin is by no means straightforward and effortless (Dzięglewski, 2020; Iglicka, 2010). On the contrary, many returnees find that they no longer feel at home in their country of origin, which severely hinders reintegration. Molly, for example, says that she likes visiting Poland but just for holiday purpose, and she cannot imagine living in Poland:

Molly: “I love going there (Poland), but I cannot imagine living there. And I would probably, it would be really bad for me if I would stay there” (p. 25).

Molly is convinced that her decision to leave Poland was right and that her life would not have been easy had she not escaped. It seems that Molly's story has a hidden background because before leaving, her marriage broke up and leaving Poland was a kind of escape from her failed marriage life. Molly mentioned that it would be difficult to live in Poland, where memories would still be vivid.

Julia describes her being between the mind and the heart as:

Julia: “I went to therapy. I have worked through a lot of things in my head and I work with me all the time because there are connections that make us unable to find happiness in ourselves

and we chase something else all the time... However, the fact that you are in a place where you feel completely happy with yourself, you are fully alive, you do not live half of yourself." (p. 29).

The above extract illustrated Julia's inner emotions and how she could not be happy in Ireland because she had her life in Poland at the back of her head. She feels trapped between the past and the current, which could not allow her to find happiness in Ireland. It shows that she could not cope with the emotions and needed professional help. Having therapy opened her eyes, and she realized that the most important thing for her is to take a moment and live a 'full life'. She realizes that she is happy and found her home in Ireland and that she will be satisfied in Poland is only her imagination. Due to emigration, Julia's life began to play out in two dimensions: the feeling of breaking the existing ties and the need to absorb elements wholly new and incomprehensible. Therefore, the art was to combine the new with the old so that she remains herself while becoming someone else. Because otherwise, depression awaited her, and that she could be "lost in translation". By participating in therapy, Julia found her way of being happy while living in Ireland. This shows that psychological adaptation to a new place is challenging and participants must find their own way in dealing with emigration. The participants' individual accounts clearly showed their lived experience of living in – between two countries and the ambiguity of feelings and challenges which accompanied them every day, therefore, it has been argued that migrants lives are affected by their new physical and social surroundings (Huang & Yeoh, 2007); by the impact of new lifestyles (Willis & Yeoh, 2000); and by the need to re-negotiate relationships now performed at a distance. Migrants' narratives of Poland and return are conceptualised in terms of how migration is experienced, and as a result, they are continuously being challenged. The decision to return is not static; participants' seems to be altering their plans during the course of their migration. As Krysia states, she did not anticipate returning home, but if faced with personal difficulties, such as caring for her parents, she would change her mind. Return, as an idea, an option

and a possible question, dominates all of the narratives in this study, but the decision to return is never understood by migrants as straightforward. As a result of being caught between leaving and staying, participants' narratives serve as a reminder that migration is, after all, an emotional journey fraught with the complexities of choice, sacrifice, commitment, and emotions (Kossykowska: 167–169).

Sense of belonging – excerpts from the findings in relation to second generation Polish migrants in Ireland.

Migrants are frequently caught between the norms, social pressures, behaviours, and identities (cultural belongings) of their ethnic heritage culture and the host majority culture. Identity, sense of belonging, and feeling "at home" are all terms that refer to the same subjective and dynamic sense of belonging to a social group or a place (physical or imaginary). Migrants cross national borders, bringing old values, attitudes and religions with them. In the case of second-generation migrants, these values were passed on to them by their parents, and their attitudes were not developed. However, they are constantly transformed by adapting to the new environment once they arrive in the host country. As such, their self-identification is uncertain (Kossykowska: 254).

Blended identity

The national identity of the study participants is ambiguous. Because they arrived in Ireland as young children, their national identity was not fully formed and embedded because children their age do not think in terms of a sense of belonging. They followed their parents and lived wherever their parents settled. Participants lived in a new country and had to adapt to the new environment, while the message from their parents was that they are Poles and should cultivate the Polish language and uphold the traditions of their homeland. The attachment to ancestral land and culture is not personal; instead, it is mediated by the relationship with parents

and grandparents and is thus based on borrowed memories and imagination (Falicov, 2006), as is evident in Tina's description:

Tina: "From what I have learnt, I thought the Polish traditions, Polish things, this and the like, even though I live here, I just feel more attached to Poland, yeah..." (p. 14).

"Memory talk" between parents and children has been shown to shape children's subsequent remembering and shaping of values and beliefs (Fivush & Wang, 2004). Family relationships and ethnic identity are not separate experiences; they interact and influence one another in adaptive or reactive ways. Attachments to country and culture in the children of immigrants may result from either unconscious or intentional induction by the parents. Parents are concerned that their children will be lost to a new culture and that language will induct them into a cultural revival that recreates the past in the present. Telling stories to share the past and bridge the gap between the past and the present becomes part of the rituals of immigrant family life, lending a sense of narrative coherence and family continuity. Alan, for example, considers himself Polish because that is where he was born and his family resides. Like the other participants, Alan may have developed his Polish identity due to what his parents taught him and his upbringing in a Polish family. On the other hand, Alan believes that he belongs to Ireland because he was raised and educated here, so in his heart Ireland is as important as Poland. He inherited the Polish identity from his parents and developed the Irish identity himself.

Alan: "It's definitely well, it's very important to me, it's part of who I am. It's where I grew up. Well, it's where I was born. It's where I spend my first few years. It's where my family's from. Say, when I'm watching a football match, I'll be supporting Poland as much as I'll be supporting Ireland, because it's how it is" (p. 5).

According to Falicov (2006), immigrant parents help instill a sense of connectedness that binds distant countries, cultures, and generations by recreating familiar patterns and customs. They may expand the meaning of family to broader identifications with their

country of origin for their children by recreating the psychological presence of absent relatives. This finding and findings of the current study suggests that ethnic and national identifications have deep intergenerational roots. The Polish part of the identity of the participants was inherited and formed by the transmission of their parents. Rather than feeling lost in translation like their parents presumably were, the second generation in this study is attempting to find themselves and grow in translation, and this is their second identity. John stressed that his life is in Ireland, which is home because he feels almost Irish. However, he says he likes being Polish because being Polish means belonging to a group, which he did not say about belonging to the Irish community. John also shows identity uncertainty, even though he declares that he is almost Irish.

John: "I don't feel like an immigrant. I've already told you, I've lived here for so many years, this is my home, I'm almost Irish... Well, I don't know, I like being a Pole, it's kind of like a group to belong to and it's always cool to speak Polish but I live here for so long" (p. 9).

Almost all participants in the study feel confused about their belonging. For example, Wiola, when talking about her affiliation, thinks for a long time what to say. She begins by saying that being Polish is a part of her sense of belonging to Poland, but not completely. It is kind of half and half for her. By saying this, Wiola mean she feels half Polish and half Irish.

Wiola: "Being Polish means to me. A sense of belonging, in a way, but also not really it's very 50 50. I think being Polish is an identity, but it's not really an identity that I fully belong in. I feel like when someone asks me where I'm from, it's sometimes it's hard for me to obviously like I'm really proud of being Polish, but it's really hard for me to say, like I'm from a Polish place, like if someone asks me in Poland where I'm from, it will take me a bit to be like oh I'm from Poland, I'm from Ireland, like, what if I say I'm from Poland and they ask me something and I have no idea what they're talking about" (p. 7).

Wiola finds it very hard to declare her complete identity with one country. She feels fear when someone asks her where she comes from because, being in Poland, she could say she is from Poland; however, she is afraid that she will not be able to have a conversation about the situation in Poland, so she feels insecure and lost. She repeated that she was confused. This demonstrates Wiola's conflicted feelings about her identity and her desire to know whether she identifies with Poland or Ireland. This, however, does not occur because Wiola, as she admits, is caught between two identities. For her, the uncertainty is difficult to cope with.

Wiola: 'A bit confused sometimes. Yeah, it's confusing because you kind of you want to say, oh yeah, I'm from this place or like you want to say, oh yeah, I definitely belong here. And it's feeling, for people. It's when you meet somebody new, it's kind of easier for you when you know where they're from, you know. I mean, you know, you can kind of put them in the box, and be like this person's from this place. And for me, I just feel like ... Kind of between the two. And then it's it's, um. It's confusing. It's confusing' (p. 7).

Birman (1994) and La Fromboise et al. (1993) showed how individuals can merge their ethnicity and host culture identities. Two approaches to do this have been put forward: 'Blended' approaches of being bicultural (where a person feels that they have a coherent identity made up of elements from both cultures) (Birman, 1994), or 'Alternative' ways of being bicultural (where a person feels that they have an identity that moves between two cultural frameworks) (La Fromboise et al., 1993). A person can maintain a positive identity as a member of his or her culture of origin while also establishing a positive identity by participating in a majority culture, according to the 'Blended' model of biculturalism. According to Phinney and Devich-Navarro (1997), blended people see themselves as part of a combined culture. The findings of a recent study are more consistent with the 'Blended' model of biculturalism, as participants stated that they feel both '*half Polish and half Irish*', as described by Wiola, Alicja and Danny.

The blended identity is something Wiola is used to it, as she emphasises that she grew up with that feeling, and she feels half Polish and half Irish.

Wiola: “But I kind of grew to like it in the way because, like, I’m really half and half right. As much as I would still I then identify as a Polish person...But on the other stuff I really do, I resonate with it at the same time, I really resonate with the Irish and like, you know, I live here. That’s kind of where my friends are and my life is. So it’s very, very 50/50 but yeah it’s confusing sometimes” (p. 8).

Wiola believes her life is in Ireland because she grew up here, got her education and has friends. She feels Polish because her parents are Polish, and she was brought up in the spirit of Polishness, but she belongs to Ireland.

Danny spoke in a similar tone to Wiola. He considers his identity half Polish and half Irish. His life at home is subordinated to the Polish tradition, while outside the home, he adapts to life according to Irish the rules. This is how his Irish identity is revealed.

Danny: “So it’s very 50/50. My personal. Yeah. So just this is just this just to summarise everything, my personal life is more, uh, Polish than English. And then when it comes to like everything outside of the house, it’s more, more English, so very 50/50” (p. 7).

Danny emphasizes that he does not hide that he comes from Poland while not demonstrating his origin. It is hard for him to balance who he is, so he believes that his identity is half Polish and half Irish, and he lives in the belief that he oscillates between the two identities. He does not like the situation when he has to explain that he came to Ireland as a child and lives here, and then he does not say that he came from Poland. It is easier for him not to mention his Polish origin, but on the other hand, it is hard for him to hide it.

Danny: “Nor do I want to promote it at the same time. I’m not going to go out screaming that I’m I’m Polish, however, I’m not going to I’m not going to shy away from saying that. I’m not. It’s it’s. It’s a bit of an in between an. It’s really hard to say exactly...

The only the only time I do think I feels like I'm hiding it is like it's sometimes difficult. It takes longer to explain that I'm from Poland, but I move to Ireland when I was younger... I'm Polish but living in Ireland the reason why I wouldn't promote it. It's just it's just not the person I am. That's it" (p. 11).

Danny in his narratives mentioned “*it's just not the person I am (Polish)*”; therefore, this confirms his dual identity. Alicja expressed a similar sense of a dual identity, but her Irish identity outweighed her Polish identity. After all, her ancestors are from Poland. She feels Irish because this is the life she grew up in, and she did not know life in Poland.

Alicja: “I don't consider myself fully Polish. I do consider myself half Irish p. 4... I basically was one of the Irish people p. 4... I definitely consider myself more Irish, and I definitely will be trying to get an Irish citizenship as well soon. I'll definitely get it because I think it's a big part of me and I'm definitely half this, half that” (p. 5), (Kossykowska: 254–258).

Members of the second generation are especially capable of moving easily between different cultural meaning systems due to their overall high dual identity levels (Benet-Martinez et al., 2002).

Some participants stated emphatically that they have two personalities, Polish-speaking and English-speaking personality, and consider themselves to be two different people. Pati's discussion of her personality's state of mind was fascinating. When she spoke in Polish, she felt like she was returning to Poland, to her roots and the events that had happened before she moved. Pati compared her Polish personality to enslavement. She felt repressed because she was raised to believe that showing emotions was wrong. Pati was self-conscious and attempted to conceal herself while speaking in Polish. She still felt childish.

Pati: “there's the English personality and then there's the personality they have when they speak Polish, I'm two completely different people when I'm speaking Polish I feel like I'm back in

Poland and I am still 9 years old, it's a bit confusing... so when I speak Polish it's a different feeling, it's a whole other experience I guess so if you ever if your foreign friends have two different personalities they do, there's the English speaking personality and the Polish speaking personality... I think I notice when I speak in Polish and people are speaking Polish back to me I feel a lot more, I don't know a lot more repressed, I'm kind of hide away a bit more just because that's the way I was raised before, you know like we don't show feelings what are feelings, no we don't cry in public...I feel like a child when I speak Polish a bit I know it, it's not as obvious but yeah" (p. 36).

However, Pati is more open up when she speaks English. Then she easily expresses her emotions and feels the freedom she does not know when speaking Polish. The spectres of her past and her origins are still alive and present in everyday life. It is such a life of conscious uncertainty because Pati realizes that when she speaks Polish, she travels back in time and feels fear, and when she speaks English, she sees life in rose-coloured glasses and is more optimistic about life.

Pati: "It is hard either way... I think I am a way less anxious, I am a lot more... I see a lot more opportunity in my life now... And... p. 31... I do, I noticed that too, I really open up more in English, I never noticed that before" (p. 35).

According to a number of studies over the years, there is truth to the idea that personality can change when people switch between languages. Nathan Joel Young (2023) says the idea that personalities shift when people speak different languages is linked to personal history. "It is about how you think about the place where that language is from or where you are getting that experience of the language" (Young, 2023: 1) as shared by Pati: *"I'm two completely different people when I'm speaking Polish I feel like I'm back in Poland"*. Luna et al. (2008) research indicates bilinguals may unconsciously switch personalities depending on the language they are using (Kossykowska: 259–260).

Keeping Polish culture

In all cultures, parents socialize their children into the values and behaviours of their society. Immigrant parents bring the values of their culture of origin and strive to preserve and teach them to their children in their new environment. All participants of this current study were enthusiastic about celebrating major holidays. They all mentioned that they value Polish culture and traditions. They love to spend Christmas and Easter in a Polish way. Being with family is a big thing for all participants.

Tina: "We celebrate in the Polish the way all the way it has to be the Polish way" (p. 13).

Wiola: "I absolutely love them and definitely the Polish way I mean" (p. 25).

John: "Here in Ireland, as if all these Polish traditions, we have Polish traditions of holidays, Christmas Eve, such things. We then go to the church for mass with a basket to bless our food" (p. 3).

Pati: "I prefer to spend Christmas traditionally and have this Christmas Eve, these 12 dishes do not even have to be very traditional, these 12 dishes do not have to be carp" (p. 20).

Participants were encouraged by their parents to uphold Polish traditions and culture, as well as spend time with their families. As Ella and Danny emphasised, spending time with family over the holidays was very important to them.

Ella: "But, in Poland, the Christmas Eve is definitely big. The whole family comes and you have a lot of food and then you open presents. It's completely different. It's really nice" (p. 3).

Danny: "Polish, just because mainly because first of parental figures. Uh, living back in Poland, celebrating with my grandparents, uh, with my uncles and stuff like that" (p. 20).

Telzer (2011) argues that most parents mature in their native culture while their children have been socialized in both cultures or only in the host culture. In more cases, children learn the new culture more rapidly than their parents, which requires learning a new language and a new set of values and behaviours associated with the host culture (Wagner et al., 2008). Immigrant children may adopt the new culture's values and lifestyles, and therefore their traditional values and practices may never reach the level their parents would desire for them (Telzer, 2011). Moreover, there is no exception when it comes to the parents of the study participants because the participants emphasize that their parents pass on Polish traditions to them. The adoption of Polish traditions by the study participants is most visible in the celebration of Christmas or Easter. They confidently highlight that they celebrate these holidays following Polish custom. Some emphasize that traditional Polish celebrations are family-oriented and consider preserving tradition important for the future (Koszykowska: 240).

Sense of home – home has more to do with your soul, not soil

Participants in the study express their feelings about Poland. Tina, for example, emphasises that she misses her family in Poland and considers Poland her home, but she has no plans to move there. Tina's sense of home is ambiguous because, on the one hand, she longs for her family in Poland and the idea of a home where family is, and on the other hand, she speaks positively about life in Ireland.

Tina: “When I'm in Ireland, I obviously miss Poland like that's where the whole family is, like where everybody is, where everything happens and just the long, long way they come, But yeah, I definitely see I do miss Poland. I'd love to go there for a while, but I just never live there p. 12... Even though I don't want to live in Poland, I still feel like that's my country, that's my home. Like... Even if I don't want to go back that is still my home. From what I have learnt, I thought the Polish traditions, Polish things,

this and the like, even though I live here, I just feel more attached to Poland, yeah” (p. 14).

Tina lives in Ireland with her mother, and her entire family lives in Poland, which is why the feeling of distance is so depressing for her. As she admits, she misses more and more over time, but she understands that her life in Ireland is full of opportunities and at a higher financial standard.

When it comes to the house, Wiola is not attached to the place. For her, home is where her loved ones are. She is in Ireland with her parents and brother and considers Ireland to be one of her homes. At the same time, she emphasises that Ireland is not fully her country, and Irish culture is not entirely her culture. The duality of feelings associated with the sense of home is visible here. In the case of Wiola, having a place is only partially clear because family plays a significant role in shaping the feeling of home.

Wiola: “Well. Oh, my home. My home is. With my family, I think I think that's where my home is. It's what the people I love. I can't I can't say I can't think of a place p. 13... And that's kind of how I feel. It's like on the one hand, I feel like Ireland is one of my homes, but on the other hand, it's not fully my country, Like, I don't it... the culture isn't fully mine” (p. 15).

Mary and John feel the same way about home. Mary emphasises that she considers Ireland to be her home because her parents live there. She mentions that being in Poland, she feels different and like an outsider because she had become accustomed to life in Ireland and had forgotten what it was like to live in Poland.

Mary: “I feel at home after so many years as I really do, I feel different in Poland. Here it is my home and I have a house where I have a family and my parents are here so here is my home I really feel at home here, I have nothing to complain about, I feel more like an outsider in Poland, so to speak” (p. 22).

John mentioned that his home is in Ireland. He considers Poland as a different country, which he is connected to because of his grandparents. He has no emotional attachments to Poland.

John: “I live in Ireland so here is my home there p. 8... For me, it has always been a vacation, not that I am coming back to my homeland. It was nice to see my grandmother. This is no different country for me. For me, Poland is a different country. I live here, I've been here for so many years, it is home to me” (p. 6).

According to Boccagni (2017), whatever home might mean, it changes over time. The time dimension is critical to home-feeling and home-making processes in general. Homing is a dynamic process, with the search for a home a ‘temporally open and dynamic understanding’ (Boccagni, 2017, p. 68). The time spent in a new place is significant, and making new roots in a place is as important as the time that has lapsed since leaving the previous home. For migrants, making a home is time-dependent, not just in terms of the length of their stay, but in relation to making intergenerational roots which help in creating the sense of home (Lam &Yeoh, 2004). As such, the co-presence of significant others, such as a spouse, children and relatives, gives a sense of home to a place (Allen, 2008), as described by Wiola (Koszykowska: 260–262).

Summary

All first generation participants felt uncertain about their sense of belonging. They live in – between two countries: Poland and Ireland, and this ambiguity causes them much emotional discomfort. All participants felt they still belonged to their country of birth as they forged and maintained simultaneous social relations and cultural life in the host country while simultaneously being involved in activities in the home country. All participants “ways of being” enacted identity that demonstrated their conscious connection to Poland, and they strongly emphasized their Polish identity. Their Polishness is deeply rooted in them to such an extent that they struggle with the thought of returning; however, they are aware

of the consequences of returning and losing the comfortable life they lead in Ireland. Despite having a good life in terms of money and positive experiences in Ireland, participants did not feel Irish. Although all participants felt a permanent connection with Poland, they were not willing to return to live in Poland, as they described the current economic and political environment as not favourable for living there. Nonetheless, they all emphasized that they wanted to be buried in Poland (Kossykowska: 282).

The second generation participants of the study came to Ireland as young children, where at that time, they did not develop a sense of belonging to Poland and a sense of national identity. They came with their parents, and their parents impacted the development of their sense of identity. Participants of the study have a blended sense of identity. On the one hand, they consider themselves Poles because their parents instilled in them that they are Poles and must cherish Polish traditions. On the other hand, they were integrated into Irish society through school education and living in Irish society. Therefore, most participants consider themselves to be Polish because their parents passed it on to them while emphasizing that they are closer to an Irish identity because almost all of their lives follow the rules prevailing in Ireland. Some participants mentioned they have two personalities; Polish-speaking and English-speaking. They described that the spoken language influenced their feelings and perspective of view. Participants of the study emphasize that their home is where their parents are. They do not pay much attention to the place. However, they strongly highlighted that Ireland is their home for the moment (Kossykowska: 282).

Summary in Polish

Rekalibracja tożsamości - bycie „pomiędzy”. Doświadczenia dwóch pokoleń polskich emigrantów poakcesyjnych w Irlandii

Wszyscy uczestnicy badania z pierwszego pokolenia czuli niepewność względem swojego poczucia przynależności. Oni żyją pomiędzy dwoma krajami: Polską i Irlandią i ta dwuznaczność powoduje u nich duży dyskomfort emocjonalny. Wszyscy uczestnicy deklarowali, że nadal należą do kraju

swojego pochodzenia. Nawiazali i utrzymują jednocześnie stosunki społeczne i biorą udział w życiu kulturalnym w kraju przyjmującym, jednocześnie angażując się w działania w kraju ojczystym. Poprzez „sposób bycia”, między innymi używanie języka polskiego, oglądanie polskiej telewizji, wszyscy uczestnicy wyrażali i podkreślali swoją polską tożsamość, która świadczyła o ich świadomym związku z Polską. Polskość jest w nich tak głęboko zakorzeniona, że zmagają się z myślą o powrocie do ojczyzny; mają jednak świadomość konsekwencji powrotu i utraty wygodnego życia, jakie prowadzą w Irlandii. Wielu uczestników badania, jako czynnik powstrzymujący ich przed powrotem do Polski, wskazywało obecne otoczenie gospodarcze i polityczne jako niesprzyjające do życia w tym kraju. Wszyscy jednak podkreślali, że po śmierci chcą być pochowani w Polsce. Pomimo dobrego życia pod względem finansowym i pozytywnych doświadczeń w Irlandii uczestnicy nie czuli się Irlandczykami (Koszykowska: 282).

Uczestnicy badania z drugiego pokolenia przybyli do Irlandii jako małe dzieci, dlatego nie wykształciło się w nich wówczas poczucie przynależności do Polski i tożsamości narodowej. Przyjechali z rodzicami, i to rodzice mieli wpływ na rozwój ich poczucia tożsamości. Uczestnicy badania mają mieszane poczucie tożsamości. Większość uczestników uważa się za Polaków, ponieważ dostali taki przekaz od rodziców, aczkolwiek jednocześnie podkreślając, że bliżej im do irlandzkiej tożsamości, bo niemal całe ich życie kieruje się zasadami panującymi w Irlandii. Czują się pół Polakami, pół Irlandczykami. Niektórzy uczestnicy wspominali, że mają dwie osobowości: polskojęzyczną i anglojęzyczną. Opisałi, że język mówiony wpływa na ich uczucia i perspektywę widzenia. Uczestnicy badania podkreślają, że ich dom jest tam, gdzie są ich rodzice, tym samym nie przywiązują wagi do miejsca. Mocno jednak podkreślali, że w chwili obecnej ich domem jest Irlandia (Koszykowska: 282).

References

- Adeyanju, C.T., & Oriola, T.B. (2011). Colonialism and contemporary African migration: A phenomenological approach. *Journal of black studies*, 42(6), 943–967.
- Allen, M.L., Elliott, M.N. Fuligni, A.J., Morales, L.S., Hambarsoomian, K., & Schuster, M.A. (2008). The relationship between Spanish language use and substance use behaviors among Latino youth: A social network approach. *Journal of Adolescent Health*, 43(4), 372–379.
- Babar, S. (2016). Burnt Shadows: “Home”, “cosmopolitanism” and “hybridization”. *The Journal of Humanities & Social Sciences*, 24(2), 109–126.

- Basch, L., Schiller, G., & Blanc, N.S.C. (1994). Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States. *Langhorne: Penn.*
- Basch, L., Schiller, N.G., & Blanc, C.S. (Eds.). (2005). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*. Routledge.
- Bauman, Z. (1996). From pilgrim to tourist-or a short history of identity. *Questions of cultural identity, 1*, 18–36.
- Baumann, Z. (2001). Identity in the globalising world. *Social Anthropology, 9*(2), 121–129.
- Benet-Martínez, V., & Haritatos, J. (2005). Bicultural identity integration (BII): Components and psychosocial antecedents. *Journal of personality, 73*(4), 1015–1050.
- Bhabha, H.K. 1996.“Culture” s In-Between”. *Questions of Cultural Identity, 53–61*.
- Birman, D. (1998). Biculturalism and perceived competence of Latino immigrant adolescents. *American journal of community psychology, 26*(3), 335–354.
- Boccagni, P. (2017). Migration and the search for home: mapping domestic space in migrants' everyday lives.
- Clary-Lemon, J. (2010). ‘We’re not ethnic, we’re Irish!’: Oral histories and the discursive construction of immigrant identity. *Discourse & Society, 21*(1), 5–25.
- De Vroome, T., Verkuyten, M., & Martinovic, B. (2014). Host national identification of immigrants in the Netherlands. *International Migration Review, 48*(1), 1–27.
- Decimo, F., & Gribaldo, A. (Eds.). (2017). *Boundaries within: nation, kinship and identity among migrants and minorities* (Vol. 24). Cham: Springer.
- Dzięglewski, M., & Dzięglewski, M. (2020). Aspects of Return Migrants' Strategies. *Coming Home to an (Un) familiar Country: The Strategies of Returning Migrants, 231–324*.
- Eschle, C. (2011). (Anti-) globalisation and resistance identities. In A. Elliot (Ed.), *Routledge handbook of identity studies* (pp. 364–379). Oxon: Routledge.
- Falicov, C.J. (2005). Emotional transnationalism and family identities. *Family Process, 44*(4), 399–406.
- Fivush, R., & Wang, Q. (2005). Emotion talk in mother-child conversations of the shared past: The effects of culture, gender, and event valence. *Journal of cognition and development, 6*(4), 489–506.
- Geurts, N., Davids, T., & Spierings, N. (2021). The lived experience of an integration paradox: why high-skilled migrants from Turkey experience little national belonging in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 47*(1), 69–87.

- Golbert, R. (2001). Transnational orientations from home: Constructions of Israel and transnational space among Ukrainian Jewish youth. *Journal of Ethnic and Migration studies*, 27(4), 713–731.
- Grossberg, L. (1996). Identity and cultural studies: is that all there is?. *Questions of cultural identity*, 87–107.
- Hall, S., & du Gay, P. (1996). *Questions of cultural identity*. London, England: Sage Publications.
- Howard, A.M. (2000). Mande Identity Formation in the Economic and Political Context of North-West Sierra Leone, 1750–1900. *Paideuma*, 13–35.
- Huang, S., & Yeoh, B.S. (2007). Emotional labour and transnational domestic work: the moving geographies of ‘maid abuse’ in Singapore. *Mobilities*, 2(2), 195–217.
- Iglicka, K. (2010). Migration Research in a Transformation Country: The Polish Case. *National Paradigms of Migration Research*, 13, 259.
- Klingenberg, A., Luetz, J.M. & Crawford, A. (2021). Transnationalism–recognizing the strengths of dual belonging for both migrant and society. *Journal of international migration and integration*, 22(2), 453–470.
- Kossykowska, J. (2023), “*The Lived Experience of Acculturation and Transnationalism of the First and Second Generation of post-2004 Polish Migrants in Ireland. The Interpretative Phenomenological Analysis*”, the doctoral dissertation under the supervision of Dr Serge Basini, the Technological University Dublin.
- La Fromboise, T., Coleman, H.L., & Gerton, J. (1993). Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. *Psychological bulletin*, 114(3), 395.
- Lam, T., & Yeoh, B.S. (2004). Negotiating ‘home’ and ‘national identity’: Chinese-Malaysian transmigrants in Singapore. *Asia Pacific Viewpoint*, 45(2), 141–164.
- Lambert, N.M., Stillman, T.F. Hicks, J.A., Kamble, S., Baumeister, R.F., & Fincham, F.D. (2013). To belong is to matter: Sense of belonging enhances meaning in life. *Personality and social psychology bulletin*, 39(11), 1418–1427.
- Luetz, J.M. (2013). *Climate migration: Preparedness informed policy opportunities identified during field research in Bolivia, Bangladesh and Maldives* (Doctoral dissertation, UNSW Sydney).
- Luna, D., Ringberg, T., & Peracchio, L.A. (2008). One individual, two identities: Frame switching among biculturals. *Journal of consumer research*, 35(2), 279–293.
- Phinney, J.S. & Devich-Navarro, M. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of research on Adolescence*, 7(1), 3–32.
- Portes, A. (1999). Conclusion: Towards a new world—the origins and effects of transnational activities. *Ethnic and racial studies*, 22(2), 463–477.
- Robins, K. (1996). Interrupting Identities: Turkey/Europe. *Questions of cultural identity*, 61–86.

- Sam, D.L. (2018). Understanding positive immigrant youth adaptation in the context of multiculturalism. *Journal of adolescence*, 62, 222–225.
- Telzer, E.H. (2010). Expanding the acculturation gap-distress model: An integrative review of research. *Human Development*, 53(6), 313–340.
- Trąbka, A., Klimavičiūtė, L., Czeranowska, O., Jonavičienė, D., Grabowska, I., & Wermińska-Wiśnicka, I. (2022). Your heart is where your roots are? Place attachment and belonging among Polish and Lithuanian returnees. *Comparative Migration Studies*, 10(1), 29.
- Vasta, E., & Uddamalay, V. (2006). *International migration and the social sciences: Confronting national experiences in Australia, France and Germany*. Springer.
- Vertovec, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation 1. *International migration review*, 38 (3), 970–1001.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.
- Wagner, K.D., Ritt-Olson, A., Soto, D.W., Rodriguez, Y.L., Baezconde-Garbanati, L., & Unger, J.B. (2008). The role of acculturation, parenting, and family in Hispanic/Latino adolescent substance use: Findings from a qualitative analysis. *Journal of Ethnicity in Substance Abuse*, 7(3), 304–327.
- Willis, K., & Yeoh, B. (2000). *Gender and migration*. Edward Elgar Publishing.
- Young, N.J. (2023). *Hej, hello, hola: Does your personality change when you speak another language? – Centre for Research on Bilingualism*. Wwww.su.se. <https://www.su.se/centre-for-research-on-bilingualism/news/hej-hello-hola-does-your-personality-change-when-you-speak-another-language-1.634295#:~:text=Whether%20you>
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of prejudice*, 40(3), 197–214.
- Zontini, E. (2015). Growing old in a transnational social field: Belonging, mobility and identity among Italian migrants. *Ethnic and Racial Studies*, 38(2), 326–341.

POLISH LANGUAGE SECTION

Aleksandra RAJKOWSKA

„Jęk strun niech idzie w pokolenia”. *Legenda I* Stanisława Wyspiańskiego i *Księżniczka Kasia* Williama Butlera Yeatsa

Abstrakt: Stanisława Wyspiańskiego i Williama Butlera Yeatsa wiele łączy, mimo że funkcjonowali w obrębie innych kultur narodowych. Obaj byli dramaturgami i reformatorami teatru, chętnie sięgali w swoich utworach do rodzimych, polskich oraz irlandzkich, legend. Wiele łączy także ich wczesne sztuki, *Legendę I* i *Księżniczkę Kasię*. Utwór Wyspiańskiego korzysta z polskiego mitu założycielskiego i opowiada o ofierze Wandy, która dzięki temu, że poświęca swoje życie i obiecuje oddać się po śmierci bogini Żywii, zwycięża w starciu z Allemanami. Dramat Yeatsa nawiązuje do irlandzkiej legendy, a jego tytułowa bohaterka podpisuje pakt z szatanem, aby uchronić chłopów od klęski głodu. Obaj autorzy wykreowali w swoich tekstach światy pełne tajemniczych zjawisk i fantastycznych postaci. *Legendę I* i *Księżniczkę Kasię* łączy wątek ofiary – główne bohaterki poświęcają się dla społeczności i wchodzą w układ z tajemniczymi siłami. Ponadto w obu utworach bardzo ważne są warstwa muzyczna oraz liczne pieśni, które opowiadają o przeszłych wydarzeniach i mogą przynieść ukojenie w cierpieniu.

Słowa kluczowe: dramat, legenda, mit, ofiara, pieśń, muzyka, Stanisław Wyspiański, William Butler Yeats, *Legenda I*, *Księżniczka Kasia*.

Legenda I Stanisława Wyspiańskiego i *Księżniczka Kasia* (*The Countess Cathleen*) Williama Butlera Yeatsa to dwa wczesne dramaty zakorzenione w mitologii narodowej, sięgające do źródeł polskiej oraz irlandzkiej tożsamości. Tworzy dwóch wielkich dramaturgów i reformatorów teatru, postaci pierwszoplanowych dla kręgów

kulturowych, z których wyrastali. Yeats ukończył pierwszą wersję *Księżniczki Kasi* w 1892 roku. Wyspiański w tym samym roku w swojej korespondencji wspomniął po raz pierwszy o *Legendzie*, nazwanej wówczas – od imienia głównej bohaterki – *Wandą*. Mimo starań krakowskiego artysty, dramatu nie udało się wówczas wystawić, ale został opublikowany w 1898 roku. Rok później na scenę przeniesiono *Księżniczkę Kasie*, a jej wystawienie zainauguowało działalność Irlandzkiego Teatru Literackiego. W 1904 roku sztuka Yeatsa została przetłumaczona na polski przez Jana Kasprowicza. W tym samym roku Wyspiański ponownie opublikował *Legendę*, zmieniając jej treść i wymowę do tego stopnia, że dziś mówimy o dwóch odmiennych utworach, nazywając je odpowiednio *Legendą I* i *Legendą II*. Dramat Wyspiańskiego w nowej wersji został wystawiony w 1905 roku we Lwowie. Obaj autorzy wielokrotnie wracali zresztą do swoich utworów.

Księżniczka Kasia, jako pierwsza sztuka Yeatsa, została więc przełożona na polski w 1904 roku i opublikowana w „Chimerze”. Dramat dobrze wkomponował się w tło literackie epoki. Jolanta Dudek wskazała na podobieństwo z *Wandą* Norwida (opublikowaną również w „Chimerze” w 1902 roku), sięgającą do tej samej historii co *Legenda* i opowiadającą o losach tej samej postaci. Badaczka wspomniała także o *Weselu* Wyspiańskiego i o wystawionych przez niego w 1901 roku *Dziadach* Mickiewicza (Dudek, 2008: 209–210). Na podobieństwa między Yeatsem i Wyspiańskim wskazywano zresztą wielokrotnie. Rafał Węgrzyniak zestawił dramat *Cathleen, córka Houlihana* z *Weselem* i *Warszawianką*, wskazując na obecność zbieżnych motywów w utworach (Węgrzyniak, 1997:137). Roman Dyboski zostawił nam natomiast wspomnienie swojego spotkania z Irlandczykiem, o którym pisał w 1939 roku w „Wiadomościach Literackich”:

„Yeats, gdy go poznałem w Londynie w r. 1912, wiedział o Wyspiańskim i wyrażał dla niego podziw” (Dyboski, 1939: 2).

Porównywanie dwóch artystów – zarówno ich samych, jak również ich twórczości – nie powinno więc dziwić. Tym bardziej jeśli weźmiemy pod uwagę różne, ale jednocześnie tak zbliżone warunki,

w których tworzyli. Mam oczywiście na myśli warunki o charakterze społeczno-politycznym, zdeterminowane przez niewolę krajów i społeczeństw, z których wyrastali i z którymi się utożsamiali, oraz wciąż podejmowane próby odzyskania niepodległości. W wypadku Irlandii – spod władzy Anglii, a w wypadku Polski – trzech zaborców. Częste odwołania do legend w ich twórczości – choć mają różny cel i charakter – są też sięganiem do źródeł tożsamości narodowej. Tak jest zarówno u Wyspiańskiego, jaki u Yeatsa.

Legenda I i *Księżniczka Kasia* to dwa wczesne utwory, których autorzy dopiero kształtują swój warsztat dramatopisarski i do których – o czym była już mowa – powracają w kolejnych latach, gdy jako artyści dojrzewają i zyskują coraz większe doświadczenie, przede wszystkim w dziedzinie sztuki teatralnej. Widać, że Wyspiański i Yeats w swoich utworach poszukują środków scenicznego wyrazu, korzystają z możliwości, jakie dają śpiew i muzyka, a z drugiej strony – nie zapominają o warstwie wizualnej dramatów. Obaj obficie wypełniają swoje teksty wydarzeniami, postaciami i innymi elementami fantastycznymi, przeniesionymi z rodzimych legend. Symptomatyczne jest, że – czerpiąc natchnienie z narodowych mitologii – wybierają jako główne bohaterki swoich dramatów postaci w wielu aspektach sobie bliskie. Obie są piękne i dobre, obie poświęcają się dla ludzi, aby uchronić ich spod wrogiej agresji lub od głodu. Obie oddają się we władanie tajemniczych i niebezpiecznych sił – Kasia, podpisując pakt z szatanem, a Wanda – z boginią Żywią.

Legenda I

Zacznijmy jednak od początku. Wyspiański w swoim utworze odtworzył legendę o Wandzie, będącą jednym z polskich narodowych mitów założycielskich. Akcja dzieje się na Wawelu i w jego okolicach. Król Krak jest bliski śmierci, jego ludzie, najechani przez Allemanów, są o krok od przegranej. Z rozmowy Śmiecha i Łopucha dowiadujemy się, że jest jeszcze sposób na odmianę losu:

*„Ktokolwiek by się wodzie sprzysiągł wiecznie i rzekł,
że żywot swój oddaje Żywi,*

*to ona da, co prosi,
da, co żąda;
a musi być ten, co żąda,
nietknięty miłością [...]"*
(Wyspiański, 1964, s. 72)

Wanda, córka Kraka, decyduje się zawrzeć pakt z boginią Żywią. Gdy król umiera, bohaterka prowadzi swoich ludzi do walki i zwycięża. Niedługo jednak triumfuje, gdyż niebawem upomina się o nią podwodny świat. Wanda skacze do Wisły i dołącza do Kraka, który przemieniony w kamień „z siwą brodą, / przerostą w krzak koralu” (Wyspiański, 1964: 161) leży na dnie rzeki.

Legenda I, wypełniona przez liczne pieśni, została pomyślana przez Wyspiańskiego jako libretto do opery. Autor już na początku pracy nad tekstem korespondował z Henrykiem Opieńskim, który miał napisać muzykę do utworu, co jednak ostatecznie nie doszło do skutku. We wczesnej fazie swojej twórczości, o czym pisała Aniela Łempicka, Wyspiański skłaniał się ku Wagnerowskiej koncepcji dramatu, który miał być syntezą sztuk (Łempicka, 1964: XVIII).

„Widowiskowość Legendy – jak na libretto przystało – komponuje Wyspiański w sposób operowy, pokaże jednak rozmach wyobraźni w kompozycji barwnej ruchliwej rewii, kiedy na przykład w jednej chwili zaludni scenę tłumem Wodników, Wiślanek, Wilkowyjów, Wilkołaków, Koźlonogów, Baraniogłowów, Wiedźm – odzianych, jak informuje, w skóry krowie, plamiste” (Łempicka, 1964: XVIII–XIX).

Wyspiański chciał jednak odejść od prostej liryczności, o czym – pracując nad utworem – pisał już w 1897 roku w liście do Henryka Opieńskiego:

„[...] Legendę przerobiłem w ten sposób, że usunąłem język literacki, [...] a dałem język tęgi, stary, nieco tylko wygładzony w obrazowaniu” (Płoszewski, 1964: 343).

Dlaczego jednak zajmuję się *Legendą I*? W drugiej wersji utworu, o czym wspominałam, Wyspiański wprowadził wiele zmian, przesuując czas opisywanych wydarzeń w przyszłość – akcja roz-

grywa się już po śmierci Kraka – ale jednocześnie modyfikując wydźwięk utworu.

„Tematem drugiego, całkowicie zmienionego wydania dramatu jest zakorzeniony w przeszłości fatalizm losów narodu” – pisała Maria Prussak (Prussak, 2023: 626).

„Pierwszym motywem opowieści uruchamiającej rytuał oplakania zmarłego i zarazem początkiem obarczonej winą historii jest zniszczenie przez Kraka prasłowiańskich bóstw, świętych węży i smoka, uwiedzenie Wiślanki. Ofiara Wandy, córki Wiślanki, ma być spłaceniem dawnego długu, ale też zmyciem własnej winy. Z powodu walki o siostrę zginęli obaj bracia, synowie króla” (Prussak, 2023: 627).

Znacznie mniej uwypuklony jest wątek ofiarniczy, który dla pierwszej wersji utworu jest centralny. Postać Kraka przestaje być heroiczna, podobnie jak sama historia opisująca początki polskiej narodowości. Prussak pisała o przejściu Wyspiańskiego od wzorca Wagnerowskiego, który realizował w pierwszej wersji dramatu, do Nietzscheańskiego. W *Legendzie II*:

„[...] perspektywa czasowa jest współczesna, to nie jest opowieść o dawnych czasach, tylko dziś odtwarzane i odtańczone wydarzenia najdawniejszej przeszłości” (Prussak, 2023: 629).

W kontekście zestawienia z *Księżniczką Kasią* bliższa utworowi Yeatsa wydaje mi się zatem *Legenda I*.

Księżniczka Kasia

Yeats chętnie sięgał do mitologii celtyckiej, zwłaszcza w pierwszym okresie swojej twórczości dramatycznej. *Księżniczką Kasią* nawiązał do irlandzkiej legendy o hrabiance Kathleen O’Shea. Tym razem zagrożeniem jest klęska głodu, z powodu której cierpią chłopci. Tytułowa bohaterka stara się im pomóc tak, jak może. Tymczasem w chacie Szemusa Ruy pojawia się dwóch kupców, jak się okazuje – wysłanników szatana, którzy płacą za ludzkie dusze. Kasia, chcąc

zyskać pieniądze dla chłopów i wykupić sprzedane dusze, zawiera pakt z handlarzami.

W dramacie miesza się porządek mitologiczny ze współczesnym. Po pierwsze narodowym – handlujące diabły mają symbolizować Anglików (Krajewska, 1976: 273). Po drugie osobistym – Yeats swoją sztuką daje wyraz miłości do Maud Gonne, o czym pisała Wanda Krajewska:

„Skojarzenia z Maud Gonne były tym bardziej uderzające, że w 1890, gdy Anglicy eksmitowali chłopów z zadłużonych gospodarstw w Donegal Maud ratowała ich poświęcając swój majątek i zdrowie. W późniejszej wersji sztuki przybyła inna jeszcze analogia – nawiązał autor do udziału Maud w akcji pomocy chłopom z Kerry w czasie głodu w 1897. W wydanej wtedy odezwie dowodziła, że umierający z głodu człowiek ma prawo przemocą zabrać żywność bogatemu i na poparcie tego twierdzenia cytowała św. Tomasza z Akwinu. Zdanie tej samej treści wygłasza hrabianka w trzeciej scenie sztuki” (Krajewska, 1976: 272–273).

Warstwę osobistą utworu reprezentuje pieśniarz Aleel, zakochany w Kasi:

„Postać jego nie należy już do świata mitologii celtyckiej. Wprowadza go Yeats, by wyznawał jego własną miłość, jego własne tęsknoty i jego obawy o Kathleen – Maud. Z nim wchodzi na scenę osobista liryka poety” (Krajewska, 1976: 273).

Można do tych trzech poziomów dodać jeszcze jeden – wątek kultury ponadnarodowej i uniwersalnych mitów (skądinąd Yeats zawsze funkcjonował jednocześnie w obrębie kultury irlandzkiej i angielskiej). *Księżniczka Kasia*, opisując układ zawarty między człowiekiem i szatanem – staje się bowiem kolejną wersją mitu o Fauście, który tym razem przybiera postać kobiecą:

„Jak Faust sprzedaje duszę, ale w zamian nie otrzymuje niczego dla siebie. Jej pakt z szatanem nie jest środkiem do zdobycia władzy – jak w renesansowej tragedii Marlowe’a, ani do odkrywania sensu życia – jak u Goethego. Zawiera go z miłości dla narodu i ofiara jej nie powoduje wewnętrznych konfliktów” (Krajewska, 1976: 276).

Dramat wpisuje się w zainteresowania Yeatsa okultyzmem, magią, alchemią. Świat dramatu, jak u Wyspiańskiego – pełen jest fantastycznych postaci i tajemniczych, niewytłumaczalnych wątków. Już początek *Księżniczki Kasi* zabarwiony jest atmosferą grozy. Niebezpieczeństwo wisi w powietrzu:

„TEIG

Matko, pies wyje na dworze

I szara kokosz trzepoce się w kojcu;

Przedziwne rzeczy dzieją się na świecie

W tych czasach głodu: na rozstajnych drogach

Pod Tubber-vanach jakowaś kobieta

Spotkała chłopa o kłapiastych uszach,

Które się chwiały nijak błony gacka.

[...]

A pod Carrick-orus,

Przy cmentarzysku, jeden owczarz spotkał

Chłopa, co nie miał gęby, ócz ni uszu –

Twarz – bryła mięsa; widział go wyraźnie

W świetle miesiąca”.

(Yeats, 1912, s. 53–54)

Niebezpieczeństwo materializuje się – pojawia się dwóch wysłanników szatana, czemu towarzyszą tajemnicze znaki. Ludzie sprzedają swoje dusze. Na scenie pojawiają się chochliki, upiory, strzygi. Ludowe wierzenia mieszają się przy tym z wątkami chrześcijańskimi. Elementom fantastycznym towarzyszy brutalny realizm czy naturalizm – problemem jest głód, a chłopci nie dbają o przyszłość swoich dusz i oddają je, aby zdobyć pożywienie, dla pieniędzy lub bez konkretnego celu.

„*Odżywa w sztuce konflikt znany już z utworów poetyckich Yeatsa – między snami i rzeczywistością, między szczęściem oddawania się marzeniom a potrzebą konkretnego działania i poczuciem odpowiedzialności za swe czyny*” (Krajewska, 1976: 275).

Wątki mityczne, fantastyczne czy liryczne współistnieją tutaj bowiem nie tylko z dosadnym realizmem, ale również z postawą społecznego zaangażowania, jaką reprezentuje Kasia.

Ofiara Wandy a ofiara Kasi

Motywy centralnym dla obu dramatów jest ofiara. W *Legendzie I* Wanda poświęca się dla ludzi, którzy przegrywają w starciu z wrogiem, oraz aby nie dopuścić do zbezczeszczenia ciała Kraka. Jej pobudki są jednak bardziej złożone. Gdy bohaterka pojawia się na kartach dramatu, opuszczają ją siły. Sama cierpi na niemoc i nie potrafi podnieść na duchu swojego ludu, który wyczuwa jej strach. Dręczą ją wspomnienia, od których nie może się uwolnić. Z jej powodu straciło bowiem życie dwóch braci, w tym jeden z jej ręki.

*„Rzecz, com zdziałała,
zawždy będzie żywa,
a ja tym czynem związana
i winna
na całe życie wiem,
żem nieszczęśliwa,
że się poświęcić muszę,
żem powinna”*
(Wyspiański, 1964: 86–87)

Odczuwa więc poświęcenie jako swój obowiązek, sposób odpokutowania za popełnione błędy. Dlatego obiecuje oddać się Żywii, składa ofiarę z łani i otrzymuje wieniec, który – gdy zasypia – wkładają jej na głowę Rusałki.

Kasia poświęca się dla ludzi, których dręczy głód. Jak Wanda, ona również cierpi, ale ze współczucia i cierpienie nie obezwładnia jej tak, jak bohaterki Wyspiańskiego. Podpisuje pakt z szatanem i skazuje swoją duszę na potępienie, aby pomóc chłopom. W zakończeniu dobre i złe siły przy wtórze grzmotów i błyskawic walczą o duszę Kasi. Dowiadujemy się od Anioła, że nie będzie potępiona ze względu na pobudki swojego czynu.

Charakterystyczne jest to, że poświęcenie Wandy i Kasi nie polega na oddaniu życia. Ich ofiara to w istocie wejście w układ z siłami ciemności. W przypadku Kasi jest to oczywiste, ale również Wanda oddaje się we władanie tajemniczej i niebezpiecznej bogini. Obie pod koniec umierają, jest to jednak konsekwencją, a nie istotą ich

ofiary. Obie oddają swoje dusze; życie nie tylko ziemskie, ale również pośmiertne.

„Graj, harfo!”

Wyspiański i Yeats, tworząc swoje dramaty, chętnie korzystali z formy wierszowanej. Pisał o tym Węgrzyniak:

„Obu dramatopisarzom zależało przy tym na wydobyciu melodycznych walorów wiersza. Yeats domagał się, aby głos aktora wyrażał „ciągłe zmieniającą się muzykę” wiersza i przechodził w melorecytację, a w stosownych miejscach w pieśń” (Węgrzyniak, 1997: 137).

W obu dramatach muzyka i śpiew odgrywają ważną rolę. Wspominałam już, że *Legenda I* jest librettem, wypełnionym przez liczne pieśni. Są tam między innymi kołysanki rusałek. Są wyśpiewane przez Śmiecha i Łopucha ballady, opowiadające o przeszłych wydarzeniach rodu Kraka, między innymi o śmierci jego synów, a także o Wandzie, która jako dziecko została znaleziona nad Wisłą. Pieśni towarzyszą umieraniu króla i dają nadzieję na pamięć o nim w przyszłości:

*„Będziecie żyw
w brząkaniu gęśli strun,
gdy czasy znów
powrócą złote z mirem;
znów będzie słońce w kraju...”*
(Wyspiański, 1964: 67)

Pieśni przynoszą jednak przede wszystkim ukojenie w cierpieniu. Wanda wypowiada słowa, które – niczym refren – powrócą nieco dalej:

*„te gęśle, lutnie te dziwny czar mają
i kobją serca ból
w rzewnym strun jęku”*
(Wyspiański, 1964: 90)

Taka sama jest rola pieśni i muzyki w *Księżniczce Kasi*:

„[...] *Graj, harfo!*
Bo choć świat cały jednym zda się jękiem,
Wszystkiem, cokolwiek żywie pod księżycem,
Władnie muzyka [...]”
(Yeats, 1912: 58)

Choć w sztuce Yeatsa nie ma tak dużo partii śpiewanych, jak u Wyspiańskiego, pełnią tutaj również ważną funkcję. Pieśni opowiadają o legendarnych wydarzeniach – jak w *Legendzie I*, choć tam dotyczyły one niedalekiej przeszłości i tłumaczyły niektóre wątki fabularne (lepiej byłoby powiedzieć – rozwijały; wydarzenia będące kanwą dla historii Wandy są na tyle skomplikowane, że ich odtworzenie może przysparzać problemów). W *Księżniczce Kasi* wątki muzyczne koncentrują się wokół pieśniarza Aleela, który łączy świat utworu ze światem rzeczywistym, opowiadając o miłości autora dramatu.

Ciekawe jest, że pracując nad tekstem, Yeats z jednej strony redukował partie liryczne.

„*Na ich miejsce wchodziły fragmenty świadczące o dążeniach autora do stworzenia «poezji teatru», w której obrazowanie pozostawałoby w ścisłym związku z ruchem scenicznym*” (Krajewska, 1976: 277).

Z drugiej strony wyodrębnił postać pieśniarza:

„*Inne zmiany, które były rezultatem pogłębiającej się u autora znajomości teatru, nadały dramatowi w 1895 bardziej widowiskowy kształt. Poezję słowa dopełniała poezja barw. Aleel ubrany został w jasnofioletową tunikę i purpurowy płaszcz, wyróżniające go na bledszym tle scenerii. Świat realny oddalał się i rozpływał w mglistości, sugerującej świat celtyckiej mitologii, co pozwoliło eksponować postać poety i jego rolę w dramacie*” (Krajewska, 1976: 277).

Podsumowanie

Legenda I i *Księżniczka Kasia* przywołują polskie i irlandzkie mity. Yeats mówi jednocześnie w sposób symboliczny o czasach współczesnych. Wyspiański nie odnosi się do bieżących wydarzeń, a temat narodowy realizuje przez opowiadanie fundującego polską tożsamość mitu założycielskiego. W centrum tych historii jest wątek ofiarniczy. Wanda i Kasia poświęcają się dla społeczności, oddając się we władanie tajemniczych sił, których w mitach nie brakuje. Świat legend przywołanych przez Wyspiańskiego i Yeatsa to świat pełen tajemnic, fantastycznych postaci i zjawisk, ale też rzeczywistych zagrożeń, cierpienia i brutalnego realizmu. O tych dawnych czasach, w których nie ma wyraźnej różnicy między zaświatami i doczesnością, a ludzie dzięki odwadze, poświęceniu i heroicznym czynom zyskują sławę na kolejne stulecia, opowiadają nam pieśni:

*„jęk strun niech idzie w pokolenia,
niech im nasz śpiew
jak broń jedyna
ostanie, jak spuścizna [...]”*
(Wyspiański, 1964: 92).

Summary in English

"Let the Groaning of the Strings Go Through the Generations".

Legend I by Stanisław Wyspiański and the Countess Cathleen

by William Butler Yeats

Stanisław Wyspiański and William Butler Yeats have much in common, even though they came from different national heritages. Both were playwrights and theatre reformers, and they were keen to draw inspiration from their nations' respective folktales and legends. Many parallels may be drawn between their early plays, *Legend I* and *The Countess Cathleen*. Wyspiański's play is based on a Polish founding myth, telling the story of Wanda, who sacrifices her life and soul to goddess Żywia in exchange for victory against the Alleman invaders. Yeats' play draws on an Irish legend, the heroine whereof signs a pact with Satan to save peasants from a ravaging famine. Both authors filled their work with a variety of supernatural phenomena and

fantastic personage. *Legend I* and *The Countess Cathleen* share a type of female protagonist, who sacrifices herself for the benefit of their communities, and enters a deal with supernatural forces. Music plays an important role in both plays as well, emphasising the importance of song in conveying national heritage and history, and being able to bring solace in suffering.

Bibliografia

- Dudek, J. (2008). *Granice wyobraźni, granice słowa. Studia z literatury porównawczej XX wieku*, Kraków.
- Dyboski R. (1939). W.B. Yeats, *Wiadomości Literackie*, nr 12, s. 2.
- Krajewska W. (1976). *William Butler Yeats*, Warszawa.
- Łempicka A. (1964). *Przedmowa*. W: Wyspiański S., *Dzieła zebrane*, t. 1, Kraków, s. V–CXVI.
- Płoszewski L. (1964). *Dodatek krytyczny*. W: Wyspiański S., *Dzieła zebrane*, t. 1, Kraków, s. 261–408.
- Prussak M. (2023). „*Legenda*” i *żywiół tańca*. W: Prussak M., *Brzmienia Wyspiańskiego*, Kraków, s. 621–630.
- Węgrzyniak R. (1997). *Yeats: celtyckie mity i labirynt symboli. Dialog*, nr 5, p. 135–141.
- Wyspiański S. (1964). *Legenda I*. W: Wyspiański S., *Dzieła zebrane*, t. 1, Kraków, s. 59–163.
- Yeats W.B. (1912). *Księżniczka Kasia*. W: Kasprowicz J. (tłum.), *Arcydzieła europejskiej poezji dramatycznej*, t. II, Lwów, s. 51–121.

Agnieszka SKÓRZEWSKA-SKOWRON

Gdy słowo staje się bohaterem pierwszoplanowym: dramaty Séana O'Caseya i Tadeusza Micińskiego

Abstrakt: Język tekstu kieruje uwagę odbiorcy w określone miejsca, implikując pewien sposób patrzenia, jak zauważa C.S. Lewis. Przyjrzenie się temu, jakie rozumienie świata implikuje język tekstu, jest szczególnie ciekawe w tekstach dramatycznych, w których to nie słowo jest podporządkowane działaniu, a działanie słowu. W *mrokach Złotego Pałacu* czyli *Bazylissa Teofanu* Tadeusza Micińskiego i *Cock-A-Doodle Dandy* Séana O'Caseya to dramaty rzadko grywane, przez wielu uważane za niesceniczne. Jednocześnie obaj autorzy widzieli swoje dzieła na scenie, co więcej, uważali je za ukoronowanie swoich teatralnych działań. Szukając klucza do scenicznych możliwości tych tekstów, warto sięgnąć do tradycji oralnej i w niej, jako praprzodku teatru, znajdować rozwiązania. Dramat Tadeusza Micińskiego realizuje opowieść mityczną, a nawet haggadę, czyli opowieść wyjaśniającą Święty Tekst, angażującą i ukazującą wpływ wydarzeń przeszłych na teraźniejszość. Forma ta była również związana z celebracją religijną. Świętą Księgą jest w przypadku Micińskiego Życie. U Séana O'Caseya, który swojej sztuce nadał podtytuł „tragiczna burleska”, dominuje żywioł śpiewu, przywodząc na myśl dziecięce i ludowe piosenki, w których kogut jest głównym bohaterem. Język obu dramatów jest nadmiarowy, niejednoznaczny, bardzo różnicowany. W pierwszym momencie wywołuje to wrażenie chaosu. Ale taki język wymaga od odbiorcy wyłączenia rozumowego odczytania znaczeń, a poddania się nastrojowi i emocjom. Wszystko to po to, by słowo doprowadziło odbiorcę do doświadczenia Życia w jego istocie – radości, wolności, zmysłowości. Nic więc dziwnego, że w obu sztukach to kobiety są wyraziicielkami Życia. W takim ujęciu teatr staje się misterium, religijnym widowiskiem, w które zanurzana jest jednostka i wspólnota. Słowo w dramatach Tadeusza Micińskiego i Seana O'Caseya, sztukach z pozoru trudnych do wystawienia na scenie, okazuje się drogą prowadzącą do uwolnienia teatru z formy, w której pozostawał przez wiele wieków. Obaj autorzy dążą do przywrócenia mu religijnego charakteru, ale chodzi im o religię Życia. Ak-

tor nakłada maskę (*prosopon*), by widz nie skupiał się na przypadłościach, a dostrzegł istotę Życia i nim się zachwyił. Pojawiające się w pierwszym zetknięciu z *Bazyliśką Teofanu* i *Cock-a-Doodle Dandy* niezrozumienie, daje szansę na wyjście poza ustalone teatralne i życiowe schematy, by w chwili dramaturgicznego przebudzenia nakarmić się siłą płynącą z prawdziwego Życia.

Słowa kluczowe: teatr, język, słowo, sceniczność, tradycja oralna, piosenka, mit, dramat.

*Nic nie może być bardziej istotne dla literatury niż język, którego ona używa.
Język ma własną osobowość, implikuje pewien sposób patrzenia,
ujawnia działanie umysłu i daje rezonans niezupełnie taki sam
jak rezonans innych języków
(Lewis, 1995: 19).*

Przyjrzenie się temu, jakie rozumienia świata implikuje język tekstu, jest tym ciekawsze w przypadku tekstu dramatycznego. W nim bowiem, ponieważ jego głównym przeznaczeniem jest scena, oczekuje się, że słowo będzie podporządkowane działaniu. Tymczasem bywa, że wrywa się ono z tego układu i staje się bohaterem pierwszoplanowym, jak w dramatach *W mrokach Złotego Pałacu czyli Bazyliśka Teofanu* (1909) Tadeusza Micińskiego i *Cock-A-Doodle Dandy*¹ (1949) Séana O'Caseya.

Wszystkie badania dotyczące dramatu Micińskiego opisują użyty przez autora język jako niejasny, symboliczny, fragmentaryczny, ekspresjonistyczny, misteryjny, mistyczny itp. Ten nadmiar sprawia, że większość badaczy oraz inscenizatorów nie widziało (i nie widzi) możliwości wystawienia tego dramatu na scenie. Irena Sławińska podkreślała na przykład, że mimo malarskości i udźwiękowania struktury tekstu, nadmiar słów zabija sceniczność i tragizm dramatu (Sławińska, 1948: 135). Język tekstu Micińskiego utrudnia

¹ Ponieważ żadne z polskich tłumaczeń tytułu nie oddaje do końca jego sensu, pozostawiam go w oryginale, w dalszej części tekstu próbując rozwikłać ten problem.

jego czytanie i wystawianie, a jednocześnie otwiera przed odbiorcą mnogość perspektyw. Słowo jest bowiem podstawową kategorią interpretacyjną *W mrokach Złotego Pałacu* – pełni w dramacie funkcję kreacyjną. Pod jego wpływem przed oczyma odbiorcy przesuwają się obrazy, dając wrażenie jednorazowości, migotliwości, prowadząc do przeżycia, a nie wyrozumowania. Wszystkie te rozpoznania umożliwiają odbiór tego trudnego dramatu jako opowieści, opowiedanej przez opowiadacza, który ze słów tworzy świat – w momencie opowiadania bardziej realny niż ten codzienny.

Sztuka Séana O'Caseya, *Cock-A-Doodle Dandy*, również nie jest często grywana na scenach. W popularnych opracowaniach podkreśla się jej odmienność zwłaszcza wobec trzech sztuk (*The Shadow of a Gunman* 1923, *Juno and the Paycock* 1924, *The Plough and the Stars* 1926) z nurtu naturalistycznego, których sukces w The Abbey Theatre zapewnił autorowi stałe miejsce w grupie najważniejszych pisarzy irlandzkich. Dramat *Cock-A-Doodle Dandy* wywołał z kolei pewną konsternację, która trwa w niektórych kręgach do dziś. D.E.S. Maxwell sformułował diagnozę, że urok eksperymentu odciągnął O'Caseya od najważniejszej sprawy, jaką jest utrzymanie w ryzach języka dramatycznego (Maxwell, 1984). Jednak sam O'Casey, przeciwnie niż większość krytyków, uważał sztukę z 1949 r. za swoje najlepsze dzieło. Siga Asanga zwraca uwagę, że dramaturg bardzo świadomie wybrał drogę eksperymentu dramatycznego, rozsadzając tekst nawiązaniami do folkloru, mowy potocznej, wykorzystywaniem idiomów itp. To nie „wypadek przy pracy”, ale zamierzone działanie teatralne podjęte w odpowiedzi na palącą potrzebę odnowienia znaczenia teatru i jego formy, również w obliczu historycznych doświadczeń drugiej wojny światowej oraz palącej, według O'Caseya (i innych), potrzeby politycznej i społecznej zmiany (Asanga, 1988)².

² Do podobnych wniosków dochodzi również Elżbieta Wysińska, recenzując wystawienie sztuki *Czerwone róże dla mnie* w Teatrze Dramatycznym w 1964 r., w reżyserii Aleksandra Bardiniego: „Twórczość dramatyczna Seana O'Caseya reprezentuje powszechnie uznane wartości literackie i teatralne. Powszechnie też wiadomo, że dla teatru stanowi ona często problem nie do rozwiązania. Wygląda to na pozór paradoksalnie – wartości teatralne sztuk przeszkadzają teatrowi

Oba dramaty, polski i irlandzki, różni wiele, ale również wiele łączy. W swoim tekście skupiam się przede wszystkim na funkcji słowa i jego pierwszoplanowym znaczeniu w obu dramatach, sprawdzając, za Lewisem, jaką osobowość ma ich język i do czego prowadzi.

Na początku warto zauważyć, że obaj autorzy odwołują się w swoich tekstach do tradycji oralnej i na niej budują zdarzenie dramaturgiczne. Kultura oralna opiera się na monologu, ma skłonność raczej do syntezy niż do analizy (Ong, 2007). Związana jest ze zbiorowością, w przeciwieństwie do kultury pisma, skupiającej się na społeczeństwie i jednostce. Cechy tekstów (rozumianych jako każdy komunikat) z kręgu tradycji oralnej to: dźwiękowość – cielesność słowa, rytm, dialogowość, teatralność – dramatyczność, formułczość, delimitacyjność, kontekstualność – sytuacyjność, cykliczność, homeostatyczność, przechowywanie i ciągłość tradycji oraz „zbiorowe autorstwo” (Kaim, 2020). Należące do tej tradycji opowieść (*W mrokach złotego pałacu*) oraz piosenka (*Cook-A-Doodle Dandy*) kreują działania w omawianych tekstach.

Zaklasyfikowanie dramatu Tadeusza Micińskiego do utworu z kręgu kultury oralnej pozwala wnikliwiej przeanalizować mitologiczną formę tekstu, tak często podkreślaną w różnych opracowaniach. Mit jest opowieścią, cyklicznym przywoływaniem słowa stwarzającego rzeczywistość od nowa. *W mrokach złotego pałacu* staje się monologiem, który wypowiada dusza, opisując wędrówkę w głąb siebie, w poszukiwaniu Jaźni. Tytułowa bohaterka – Bazylissa, niczym bohater baśniowy, podejmuje wyzwanie, by odnaleźć

w realizacji dobrych przedstawień. Rzecz się wyjaśni, gdy przyjdzie stwierdzić, że owe wartości teatralne nie są gatunkowo jednolite, że w jednej sztuce mieszczą się różne jakościowo propozycje. Problemem jest wykorzystanie różnych możliwości teatralnych i jednoczesne ich zespolenie w określonej stylistycznie całości. Trudności, jakie napotykają teatry stawiając sobie takie zadanie, oraz ilość nieudanych inscenizacji mogą prowokować wniosek, że przyznanie Seanowi O'Caseyowi wysokiej rangi dramatopisarskiej ma charakter czysto teoretyczny i nie znajduje potwierdzenia w praktyce. Wysnuwaniu katastroficznych wniosków zapobiegają jednak przedstawienia nieliczne, ale tak interesujące, jak *Czerwone róże dla mnie* w Teatrze Dramatycznym. Z tego względu zyskało ono wartość pozytywnego doświadczenia czy argumentu” (Wysińska, 1964).

skarb, a na jej drodze pojawiają się różne przeszkody. Do sztuki słowa należą: intensyfikacja ekspresji, jej redukowanie do elementów zasadniczych, naturalność, gra ech i powtórzeń, natychmiastowość narracji, której złożone elementy powstają wskutek ich szeregowania, przewaga słowa w działaniu, bezosobowość i beczasowość (Zumthor, 1986). Słowa są tu traktowane jak zdarzenia, przetwarzane nie w myśli, lecz w działania. Następuje wślowienie ciała – w którym ujawnia się życie. Bolesław Leśmian stwierdził zaś o *W mrokach złotego pałacu czyli Bazylissie Teofanu*, że w dramacie tym: „nie słowo – ciałem, lecz ciało staje się tutaj słowem” (Leśmian, 1959: 146).

Podobnie rzecz ma się z *Cook-A-Doodle Dandy*. Recenzent „Życia Warszawy”, który w 1960 roku opisywał wystawienie sztuki O’Caseya (pod tytułem *Kogut zawinił*) w Teatrze Polskim w Warszawie, w reżyserii Zygmunta Hübnera, komentując nieudane, jego zdaniem, tłumaczenie tekstu, zauważa jednocześnie, że w dramacie tym: „*Jest coś z ballady podwórzowej, a zarazem, z opery żebraczej. [...] Jedynie parę akordów balladowych w końcowej części wydaje się propozycją trafnego rozwiązania problemu inscenizacji tej sztuki*” (Z.K.M., 1960). Paul Zumthor nazywa teksty piosenek „poezją oralną”, podkreślając ich głosowy właśnie charakter i przynależność do kultury oralnej bardziej niż pisma (Zumthor, 1986). Na popularność historii opowiadanych w piosenkach w kulturze irlandzkiej zwraca uwagę Loreto Todd w rozdziale o tradycji oralnej (Todd, 1989). Hana Khasawneh podkreśla, że utwory irlandzkiej tradycji ustnej silnie oddziałują na uczestników występu, angażując ich i tworząc doświadczenie wspólnotowe, podobnie jak taniec, muzyka czy dramat (Khasawneh, 2014: 81). Warto również pamiętać, że nacisk na powrót do tradycji oralnej położyli założyciele The Abbey Theatre, z którym O’Casey był związany i dzięki któremu zyskał swoją dramatopisarską sławę. Fundamentalny wpływ tradycji oralnej na literaturę irlandzką jest podkreślany w wielu opracowaniach³. Po-

³ Temat tradycji oralnej w literaturze i kulturze irlandzkiej został w niniejszym artykule zaledwie zasygnalizowany. Stanowi on przedmiot badań literaturoznawców, antropologów, muzykologów, kulturoznawców, a na ten temat powstało już wiele opracowań. W tekście nie rozwijam też wątków dotyczących stosunku do Kościoła katolickiego czy wizji Irlandii, jaką miał O’Casey.

wtarzające się uwagi na temat muzyczności *Cook-A-Doodle Dandy* domagają się dokładniejszego przyjrzenia się tematowi i poszukania możliwych inspiracji, nawet jeśli niewyrażonych wprost⁴. W tym kontekście pojawiają się dwie popularne piosenki: rymowanka dla dzieci i ludowa piosenka dla dorosłych, w których główną rolę odgrywa kogut i jego pienie – *cock-a-doodle doo*.

Pierwsze dwa wersy dziecięcej rymowanki ze skoczną melodią⁵ pojawiły się w szesnastowiecznej broszurze opisującej zabójstwa (*murder pamphlet*). Badacze uważają je za zapis chłopięcego przedrzeźniania koguta. Z tego zaś wyewoluowała popularna aż do dziś w krajach anglosaskich piosenka dziecięca o skocznym rytmie, do której dopisano kolejne zwrotki. Dla naszej analizy istotny jest motyw zaproszenia do tańca przez koguta pojawiający się w tej przyśpewce.

Druga piosenka, *Cock-A-Doodle Loo*, którą można łączyć z tekstem O'Caseya, należy do popularnych utworów ludowych wykonywanych w Anglii, Szkocji i Irlandii, a pochodzi najprawdopodobniej z końca XIX w., choć jej pierwszy zapis pojawił się w 1940 r.⁶

⁴ O'Casey jako przewodnią inspirację podaje ludową opowieść przekazaną mu w liście przez wielbego Harry'ego Fletchera, a opisującą historię wieśniaka z Kilcock stającego po śmierci przed św. Piotrem, który nie chce go wpuścić do Nieba (Moran, 2013: 128–129).

⁵ "*Cock a doodle doo!*
My dame has lost her shoe,
My master's lost his fiddling stick
And knows not what to do" (The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes, 1997).

⁶ Jedna z jej wersji brzmi następująco:
1. "*Now, the other afternoon, I though I'd take a walk,*
and as I strolled down Pettcoat Lane, now what do you think I saw?
A man was selling birds. He had such a wonderful stock.
I handed him over me half a crown and he handed me over his
Cock a doodle loo
It's nothing to do with you.
He's a rare old cock and you all know what/ Me cock's me own, so leave it alone
It's my cock y I doodle loo/ It's nothing to do with you
2. *Now I put my cock under me arm, and homeward I did go*
I gave me cock a bit of a squeeze and the beggar began to crow.
A lady was passing by. She had such a terrible shock

W zestawieniu obu piosenek, mimo innej melodii, zwraca uwagę pewna kompatybilność w rytmice, charakterze melodii i kadencji, zwłaszcza jeśli chodzi o refren:

*“Cock a doodle doo!
My dame has lost her shoe,
My master's lost his fiddling stick
And knows not what to do.*

*Cock a doodle loo
It's nothing to do with you.
He's a rare old cock and you all know what/ Me cock's me own, so
leave it alone
It's my cocky I doodle loo/ It's nothing to do with you”*

W obu tekstach bardzo silne są oznaki wygłupu, bufonady, śmiechu. To piosenki skoczne, do tańca, beztrudnej zabawy – a ta jest przewodnią zachętą Koguta ze sztuki O'Caseya [Jeremi, 1960]. Motywy tańca, piosenki i zabawy są mocno związane z pojawianiem się Koguta na scenie. Na przykład:

„Słysząc dalekie tony melodii tanecznej wygrywanej na akordeonie, a po paru chwilach zjawia się Kogut i tanecznym krokiem okrąża szczytową ścianę domu, zatacza koło wokół reprezentacyjnej urny i wraz z ostatnimi taktami melodii znika za drugim rogiem domu” [48].

She said, “You fool, why cassn't [“can't”] see, thee's gonna lose thee...”

3. Now I put me cock out in the yard, along wi' another old hen.

I put them in a cage. They got in a hell of a rage.

I fetched me mother to see. She had such a terrible shock.

She said, “You fool, why cassn't see, thee hen's got under thee”

4. Now kind friends I must be going. I can no longer stay.

If I do, I'll lose a half a day.

But just before I go, I'd like you all to know

If there's any young lady would like to see me cocky-I doodle loo”.

Wariantywność obu piosenek podkreśla ich przynależność do tradycji oralnej, w której występ opowiadacza czy śpiewaka był za każdym razem tworzony na nowo, również w zależności od rodzaju publiczności (GlosTrad, online).

POŚLANIEC: On nie jest groźny, śliczna pani, i nigdy nie był. Czuł się trochę samotny i szukał towarzystwa, to wszystko. Zamiast rzucać w niego filizankami i spodkami, trzeba mu było podać li-liowobiałą rączkę, a poprowadziłby panią do tańca – do tańca jak cudowne marzenie. Pani tylko przestraszyła biedaka [56].

MARION [o kogucie] Boże odpuść, ale sobie z nami potańcował, co? [...] Macie takie ponure miny, że na pewno Wam nie do śpiwu. (śpiewa) „Zobaczyć jeszcze raz ten łeb, usłyszeć jeszcze raz, jak pieje” (wbiega do domu w podskokach) [56].

Sztuka ta obfituje w różne przyśpiewki, przytaczane w mniejszych lub większych fragmentach. Instrumentem przewodnim jest zaś akordeon, od XIX wieku często wykorzystywany przy wykonywaniu irlandzkiej muzyki (pojawiają się także incydentalnie ważniejsze instrumenty muzyki irlandzkiej – skrzypki i fujarki, a nawet harfa). W kontekście nawiązań do poezji oralnej, warto również wspomnieć, że figura koguta często pojawiała się w piosenkach ludowych dotyczących miłości – powtarza się w nich motyw porannego piania koguta jako znaku do przerwania spotkania, również w świecie duchów. Dramat O’Caseya, z jego muzycznością, nawiązywaniem do ludowych piosenek, wykorzystywaniem fragmentów pieśni i piosenek w tekście, można zatem analizować jako performance korzystający z irlandzkiej tradycji oralnej. Sam autor nadał mu podtytuł „tragiczna burleska”.

W mrokach Złotego Pałacu czyli Bazylissa Teofanu jako dramat nie zaistniałaby bez użycia słowa. Teresa Wróblewska zauważała, że wszelka próba statycznego opisu tego dramatu skończyć się musi porażką i zredukowaniem sensów obecnych w utworze. Dynamiczność i subiektywizm są cechami niezwykle silnymi w twórczości Mi-cińskiego. Zastąpił on w *Bazylissie* psychologiczną analizę przeżyć

„bezpośrednim przeżyciem wizualnym, natychmiastową transpozycją przeżycia w metaforyczny obraz” (Wróblewska, 1967: 97).

Podobną ewolucję można zauważyć w sztukach O’Caseya. Michael Pierce nazywa *Cock-A-Doodle Dandy* teatrem totalnym, przy-

wołując słowa dramaturga, który tworząc swoje ostatnie sztuki, uważał, że dramat

„nie ma być zwykłym przedstawieniem trywialnych problemów tego mężczyzny, czy tej kobiety, ale ma być komentarzem na temat życia samego” (Pierce, 2015).

Słowa nie służą tu analizie zachowań (jak w pierwszych sztukach), a kształtowaniu zarówno świata bohaterów, jak i doświadczenia odbiorców.

Słowo w obu dramatach ma funkcję stwarzającą. Wypowiadane – staje się rzeczywistością. To dlatego Shanaar rozkazuje Michałowi i Mahanowi:

„Ani słowa. Nie zważajcie! Jak usłyszycie albo zobaczycie coś podejrzanego, nie zważajcie...

[...]

Nie wolno wam myśleć o tym, cośmy tu dziś widzieli i słyszeli, no jeszcze ściągniemy na siebie z powrotem moce nieczyste. Wymiećcie te myśli, ab initio extensio, z głów waszych” [54–55].

Nienazwane nie istnieje. A jednocześnie tylko Michałowi, Manhanowi, Shanaarowi, ojcu Domineerowi i im podobnym kogut jawi się nie jak zwykłe zwierzę, ale wysłannik piekieł, a nawet uosobienie diabła. To oni nazywają w ten sposób koguta i Złym dla nich się staje. Połaniec, Marion, Lorna widzą w nim ptaka. Robiącego dużo hałasu, czasem uciążliwego, będącego uosobieniem wolności i radości, ale nadal – tylko ptaka.

W dramacie O’Caseya słowo ma tak wielką moc, że musi podlegać kontroli. Dlatego przedstawiciele Kościoła, w którego rytuale znaczenie kreacyjnego słowa jest istotowo najważniejsze (wszak to mocą konkretnych słów wypowiedzianych przez kapłana dokonuje się transsubstancjacja), próbują rugować z języka wszystkie słowa/wypowiedzi, które mogą odciągać od uświęconego tradycją religijnego przekazu. Złe są książki Woltera i Joyce’a, ale również złe są

⁷ *“it must be, not the commonplace portrayal of the trivial events in the life of this man or that woman, but a commentary on life itself”* (Pierce, 2015).

ludowe przyśpiewki. Shanaar groteskowo zwraca uwagę na to, że każda rzecz może nie być w rzeczywistości tym, czym jest:

„Wielkie biesy i mniejsze biesy, i jeszcze mniejsze biesy, i najmniejsze biesy są wszędzie. Możesz zobaczyć pszczołkę, a to wcale nie jest pszczołka... możesz zobaczyć ptaszka, a to wcale nie jest ptaszek, możesz zobaczyć kobitę jak ta lala, a to w ogóle nie jest kobita” [53].

W pierwszym odruchu odbiorca może chcieć wyśmiać tę podejrzliwość. Ma ona jednak swoje konkretne podłoże. W piosenkach ludowych, tych związanych z seksualnością człowieka, bardzo często mamy do czynienia z podwójnym znaczeniem. Przywołana piosenka o kogucie wywołuje efekt humorystyczny, ponieważ wykonujący ją śpiewak robi to z poważną miną, jak gdyby śpiewał o kogucie, a odbiorcy mają w pamięci podwójne znaczenie słowa *cock* i w kontekście historii opowiedzianej w piosence oraz pojawiających się w niej postaci, wszystko jest i nie jest jednocześnie tym, czym wydaje się być. Stąd bierze się podejrzliwość strażników moralności, bo wszystkiemu można nadać w języku podtekst seksualny i dosłownie wszystko, nawet niewinny drozd, może doprowadzić do zatracenia.

Kreacyjna moc słowa ujawnia się również w dramacie Micińskiego. Bazylissa nadaje słowom, które wypowiada, rzeczywistość materialną – kiedy daje Romanowi Melodosowi, czcicielowi Matki Bożej, ikonę, na której widnieje ona sama, natychmiast dochodzi do utożsamienia obu postaci i od tej pory jednym z imion Teofanu jest właśnie Matka Boża. Bohaterka nazywa siebie Marią Medeą i staje się uosobieniem kobiety niezależnej, dążącej świadomie do swojego celu; mówi o sobie – Afrodis-Anaitis i oczekuje na składanie jej ludzkich ofiar, wzywa więc Rossów pod mury Bizancjum. Tytułowa bohaterka to zewnętrzna ekspresja i projekcja Myśli, która będzie walczyła –

„postawi w dokach nowe chelandie, napełni je ze wszystkich krajów pamfilami – zbuduje wieże do szturm, wykuje miecze, strzały i chejrosifony do bluzgania ogniem; zaopatrzy armię w żywność, w sandały i relikwie” [35].

Słowo ma moc – takie rozumienie zgodne jest z religijnym, ale i ludycznym rozumieniem słowa, które zawsze coś znaczy, a zatem należy dobierać je bardzo precyzyjnie i ostrożnie. Język przybiera postać formuły magicznej, „zaklętej”. W badaniach podkreśla się często obrzędowość *W mrokach Złotego Pałacu czyli Bazylissy Teofanu*, przyrównuje się ten dramat, powołując na sam tekst, do mszy. W rytuale religijnym słowo pełni niezwykle istotną funkcję – żadne nie może być zmienione, ponieważ może to skutkować niedopełnieniem obrzędu i brakiem teofanii. Leśmian zauważa, że bohaterowie dramatu Micińskiego

„to osoby do mszy służące, co niemal na pamięć znają słowa, które w tej lub innej chwili wymówić powinny. Ich czyny to właściwie czynności rytualistyczne, jakoby już uprzednio umówione, ideowo spodziewane i pełne znaczeń specjalnych, prawie dogmatycznych, nie znoszących żadnej opozycji, wyłączających wszelką tolerancję” (Leśmian, 1959: 149).

Akt IV dramatu rozpoczyna się w komnacie „tworzącej laboratorium czarnoksięskie” [101]. Teofanu zaś jest magiem i kapłanem, który szuka pośród wszystkich słów jednej formuły scalającej świat⁸.

Silne przekonanie, że oto słowo ma moc przemieniającą sprawia, że w dramacie O’Caseya to nie chleb zmienia się w Chrystusa, gdzie zachowane są przypadłości, a zmienia się istota, a dosłownie wszystko może zmienić się w diabła, dalej zachowując swój zewnętrzny wygląd. W samym sercu dramatu pojawia się motyw przeistoczenia, gdy Kogut zmienia się w cylinder Michała i już nie wiadomo, czy cylinder, który trzyma Goniec, jest nakryciem głowy, czy wcieleniem diabła. Pierce zwraca tu uwagę na motyw mszy *à rebours* (Pierce, 2015).

Słowo, które ma moc kreacyjną, może zostać jednak zdewaluowane, zamieniając się w nic nieznaczące gadanie. Ową podwójność widać w dramacie Tadeusza Micińskiego w postaciach Romana Melodosa i Rumaropula. Ten pierwszy jest wędrownym poetą, który

⁸ Erazm Kuźma zwraca uwagę na monistyczny charakter myślenia Micińskiego (Kuźma: 196).

chadza własnymi ścieżkami, nie zważa na konwenanse i obowiązującą wykładnię wiary. Wchodzi z harfą na pogrzeb Porfirogenety, zakłócając uroczystość – zagłusza mnichów, którzy śpiewają jeden z *Psalmów Dawidowych*. Jego słowo okazuje się bardziej prawdziwe od Słowa Bożego wypowiedzianego przez sługi Patriarchy. Śpiew Melodosa wywołuje w słuchających szloch – oznakę przeżywania, dociera do głębi ducha ludzkiego. Słowo wypływające z głębi duszy jest jednak zagrożeniem dla systematyzującej i ustalającej wszelkie normy ortodoksji – Patriarcha stwierdza:

„Każcie mu, aby nie własnymi słowami nucił, ale niech zaśpiewa nagrodzone hymny patriarchalnego Grammateusa, Labana Homera Sofonisby, trzech imion Rumbambaropolusa” [20].

Nadworny „poeta” Bizancjum przebywa w przestrzeni słowa pisanego, poddanego konkretnym normom –

„utworzyłem kościelno-świeckie jasto na 3462 wiersze pt. «Świerzby Konstantynopolskie», każdy wiersz ma kunsztowną strukturę trochejów, jambów, katalektików – i waży się od 7 do 77 zgłosek” [25].

Poezja Melodosa nadaje słowu sens i objawia jego stwórczą moc, a utwory *„Abla Humora Mądrobity”* zieją otchłanią nieznaczenia. To, co wypowiada Roman Melodos, wypływa z głębi jego istoty – łamie się i wicherzy w głębinach myśli, natomiast słowa Rumbaropula są wyrazem estetyki Bizancjum, lubującej się we wszelkim przepychu. Marny poeta walczy ze słowem, wciskając je w ustaloną formę, naginając słowo do schematu. W jego poezji już nic nowego nie może się wydarzyć, bo wszystko ustalone jest przez normy poetyckie. Dlatego Bazylissa, używając hiperboli, nazywa go *„szatanem nudy”*. Różnicę widać już w formie – Roman Melodos tworzy poezję, a Rumbaropul prozę:

ROMAN MELODOS:

*Tak mnie na świecie głosząc,
objawcie – czym jestem!
(mówi Chrystus nam)*

*nienawidząc już parabol i enigmatów,
mówicie, że Bóg, rządzą wszystkim!
Sposobem niewypowiedzianym
przyjąłem kształt niewolnika [20].*

RUMBAROPUL

*Samowładny świątobliwy Despoto i Ty, pawiooki wzorze niewiast,
albo li cały raj, gdzie są cztery rzeki główne: to Gihon – okrąża
ziemię murzyńską, co oznacza dojrzały twój rozum; Chydekel –
płynie między wzgórzami Mezopotamii – Tamże jest i Onchyb,
kamień Bdeilion, Genезis II, wiersz 5 [24].*

Na podobną deprecjację słowa martwego zwraca uwagę w swoim dramacie O'Casey. Odpowiednikiem Rumbaropula jest w sztuce Irlandczyka Shanaar, który nie mówi, a wygłasza, używa języka stylizowanego na biblijny, co chwila wtrąca łacińskie zdania, często niepoprawnie:

*„A nie zapomnijcie, panie Marthraun, że pokój, w którym się to
szkaradziejstwo działo, turbulento concursio kogutorum, musi
być odkurzony i pokropiony przez sprawnego duchownego. [...] Baczcie
pilnie na wszelkie nadzwyczajne poruszenie albo dziwne
znaki, albo kwazymodyczne szczegóła, które byście dostrzegli
w znanych wam rzeczach albo stworzeniach pospolicie wam znanych” [57].*

Język Shanaara jest groteskowo religijny. To, co mówi stary mężczyzna, trzeba zrozumieć, choć zrozumieć się nie da. Język, którymi mówią Połaniec, Loreen, Marion, a nawet Lorna, jest znany, doświadczany, prosty. To język żywy, w przeciwieństwie do martwego języka przedstawicieli Kościoła i tych, którzy ich słuchają. Te słowa nie mają mocy kreacyjnej, mimo nadziei z nimi związanych, jak modlitwa Julii, siostry Lorny, i modlitwa wspólnoty wiejskiej za Julię o uzdrowienie. Mieszkańcy wsi modlą się, ale ich modlitwy nie mają żadnego przełożenia na rzeczywistość. Znamienne, że gdy Julia wraca z Lourdes nadal sparaliżowana i okazuje się, że Lorna, Loreen i Marion opuściły Nyadnanave, chora zauważa: „Nikt mnie nie pyta, jak się czuję”. Nikt, poza kobietami, nie miał i nie ma dobrego, żywe-

go słowa dla Julii. Shanaar, słysząc, że przybywa, ucieka, mówiąc: „*Nic mi po rozmowie z nią, kiedy wróciła taka chora, jak pojechała*”.

„Ustność, opierając się na języku, który jest żywym procesem, nabiera innowacji, zmienia się, jest dynamiczna. Wypowiedziane słowa są jednak zawsze modyfikacjami sytuacji całościowej, która jest nie tylko werbalna” (Kaim, 2020: 22).

Pragnieniem modernistów było wyrażenie doświadczanej rzeczywistości duchowej i materialnej (Nycz, 2002). Postrzeganie świata w stanie rozpadu, widzenia jako ruiny cywilizacji, prowadziło do wykształcenia specyficznej formy. Już Norwid zauważał, że życie jest z natury dysharmonijne i sztuka, która chce poprzez uporządkowaną formę sugerować rzekomą harmonię świata – kłamie (Maciejewski, 1992). Miciński swój dramat buduje z różnorodnej tkanki językowej, tworząc swoistą plecionkę często nierozpoznawalnych odwołań. Pojawiają się języki: grecki, łaciński, skandynawski, hinduski, słowiański. Odnajdziemy w tekście odwołania do liturgicznych tekstów bizantyjskich, rzymskich, pieśni misteryjnych, zaklęć wschodnich, poezji sufickiej, poezji mistycznej chrześcijańskiej i poetów klasycznych. Miciński zawłaszcza wszystkie te języki, tworząc z nich feerię dźwięków. Sam temat – Bizancjum – ewokuje nadmiar, który staje się główną kategorią estetyczną wykorzystywaną w dramacie. Bazylissa porównuje się do wieży Babel, której zagraża to, że nikt nie zechce jej ukończyć. Dynamika stawania się rządzi więc słowem dramatu, które przybiera formę wartkiego potoku – dającego wodę życia, a zarazem niszczącego.

Cechą języka *W mrokach złotego pałacu czyli Bazylissy Teofanu* jest nadmiar. Życie jest wartością dynamiczną i nie da się jej ogarnąć jednym spojrzeniem, opisać w jednej formie. Potrzeba zatem różnorodności. Nadmiar słów u Micińskiego można przyporządkować zjawisku, które opisał Martin Jay, nazywając je „*kryzysem tradycyjnej władzy wzroku*” (Jay, 2004: 325). Podejście naturalistyczne i realistyczne zakładało analizujący ogląd rzeczywistości. Powieść miała być, według słów Stendhala, „*zwierciadłem przechadzającym się po gościńcu*”. Spojrzenie miało zatem wartość nadającą sens widzianej rzeczywistości. Sytuacja zmienia się pod koniec XIX wieku, kiedy

na pierwszy plan wysuwa się znaczenie dźwięku, i twórcy zaczynają zwracać uwagę na zagadnienie muzyczności dzieła. Wszystko to sprowadzało się do uważania poznania intuicyjnego za najdoskonalniejszy sposób doświadczania rzeczywistości. Z takim ujęciem świata miał problem język, w którym ujawniała się jego słabość. *„Jedynie przedlingwistyczne ujęcie płynnej, twórczej, witalnej rzeczywistości oddalić nas może od perspektyw oka kamery. Jedynie włączenie się w bezkształtny przepływ czasu pozwoli nam wykroczyć poza następstwa naszego wzrokocentrycznego uprzedzenia”* (Jay, 2004: 325–326). Nadmiar języka byłby zatem próbą włączenia się w stającą się rzeczywistość. Bo też słowa użyte w dramacie podlegają nieustannemu stwarzaniu, obierają różne znaczenia i wskazują na odmienne sensory. Dlatego tak trudno jest nadać im ten jeden właściwy. Zabieg ten jest celowy, aby żaden z odbiorców dramatu nie pokusił się o nałożenie na tekst uśmiercającej analizy. *W mrokach Złotego Pałacu* jest wypowiedzeniem duszy Teofanu, skazanej, jak wcześniej było to wspomniane, na ciągłe stawanie się, wieczną zmianę, od której wyzwolić może tylko śmierć. Język dramatu przytłacza, ale nie da się od niego uwolnić. Rzeczywistość języka jest jedyną, w jakiej może żyć człowiek. Poeta, w przeciwieństwie do mistyka, nie może zamilknąć. Jest skazany na słowo. Podobnie jak Bazyliissa.

Nadmiar w tym przypadku staje się winą tragiczną, skazującą na bytowanie w formie niedokończonej wieży Babel, nie tylko samą bohaterką, ale cały tekst dramatyczny. W utworze Micińskiego słowo jakby wymyka się spod kontroli, nadając formie cechę chwilowego tylko trwania. Nagromadzenie barw, ich odcieni i natężenia w zależności od oświetlenia sprawia, że wzrok nie zatrzymuje się na tych obrazach na dłużej, a zmęczony ich intensywnością, obdarza chwilowym „rzutem oka”. Wszystko to wydaje się nieprzypadkowe. Zmusza bowiem odbiorcę – czy to czytającego, czy oglądającego, do odbioru momentalnego, nierefleksyjnego, a przeżyciowego. Odbiór dramatu ma być emocjonalny i intuicyjny. Nadmiar słów działa odstrasza na chcących dokonać jego analitycznego rozbioru. Zmusza do poddania się wrażeniu. Wypełniony bogactwem rzeczy i kolorów obraz pozbawia wzrok jego dominującego oglądu. Każe cofnąć się oku w głąb, ale również w obliczu nieogarnionego nadmiaru,

zmusza do uwagi, koncentracji, przeżycia intensywności spojrzenia. Miciński swoimi wymogami scenograficznymi sytuował się na drugim krańcu wobec minimalistycznych rozwiązań przestrzennych Craiga czy Appii. Chodziło im jednak o to samo – o skupienie uwagi odbiorcy na istotności świata.

Podobny nadmiar i niejednoznaczność cechuje dramat O'Caseya. Zaczyna się już od tytułu, co widać zwłaszcza w tłumaczeniach sztuki choćby na język polski: *Kukuryku, Polowanie na koguta, Kogut zawinił*. Zygmunt Greń w swojej recenzji spektaklu Hubnera proponuje i zauważa:

„Ale żadna z tych prób nie oddaje dwuznacznej brutalności tytułu angielskiego. A w tytule zaszyfrowany jest cały sens utworu. I to co się z niego odczyta. Trochę symboliczną a trochę naiwną i baśniową opowieść o kogucie wśród ludzi? Czy też ironiczną, prowokacyjną wobec sztucznej surowości protestanckiej intrygę o wyraźnym podtekście erotycznym? A polski tytuł? Każdy ma prawo go wymyślić. Czy trafniejszy nie byłby ten niemal dosłowny: Kur-uwodziciel? W symbolice erotycznej pocziwy kogucik ma za sobą niemałą karierę. Ale nie tylko w symbolice. Także w legendzie pełnił zwykle rolę dwuznaczną i mocno zaangażowaną w sprawy płci. Czy przypisać to trzeba tylko przyrodzonej a nieposkromionej gotowości tego ptaka? Czy też innym jego walo-rom?” (Greń, 1960).

Stawianie pytań jest tu jak najbardziej na miejscu i wcale nie chodzi o dawanie jednoznacznych odpowiedzi. Odbiorca tego tekstu czy spektaklu nigdy nie może czuć się pewnie. Jedynym sposobem odbioru tej sztuki jest uznanie wieloznaczności jako kategorii nadrzędnej. Kogut jest ptakiem, ale jednocześnie znakiem – dla jednych Złego, dla innych radości, życia, miłości, zmysłowości. Niejasny jest też status Loreen, córki Michała z pierwszego małżeństwa, która przyjeżdża z Anglii i wprowadza zamęt w uporządkowane, pełne hipokryzji życie Nyadnanave. Dla niektórych bohaterów ona i Kogut są tą samą osobą. Tę niejednoznaczność kreuje sam autor, tak opisując postaci:

Kogut:

„Upierzenie Koguta jest bardzo czarne i przylega do jego zwinnej, smukłej postaci jak rękawiczka do kobiecej dłoni. Nogi i kostki Koguta są żółte, sztywny płaszcz z jaskrawozielonymi połami, przypominającymi skrzydła, opada w dół jak ogon. Wielki szkarłatny grzebień kołysze się nad jego głową, a z obu stron szczęki zwisają mu szkarłatne klapki nadające jego twarzy wyraz cynicznego żartownisia” [48].

Loreen:

„Ma na sobie ciemnozieloną suknię przybraną ciemnoczerwonym materiałem przy staniku i z boku spódnicy. Jej czupurny kapeluszik – również zielony, lecz jaskrawszy niż suknia – ma szkarłatny ornament w kształcie koguciego grzebienia. Na bardzo pięknych nogach ma beżowe pończochy o złotym połysku” [50].

W kogucich kolorach występuje również Robin – Poślaniec:

„Poślaniec ma na sobie srebrzystoszary mundur, zapięty na guziki, i tego samego koloru spodnie. Na plecach, z prawej strony, połyskuje mu para szkarłatnych skrzydeł. Jaskrawozielony beret siedzi zawadiacko na jego głowie, na nogach ma zielone sandały” [55].

Przez całą sztukę odbiorca nie może być pewny, co tu jest fantazją, zmyśleniem, wizją, a co odnosi się do rzeczywistości. Kogut, jak zauważa Pierce, funkcjonuje w sztuce jako nadmarioneta – symbol życia, radości, który jednocześnie pokazuje i zakrywa swoje oblicze.

Kolejna niejednoznaczność pojawia się w nazwie fikcyjnej wsi: Nyadnanave, o której Pierce pisze, że można ją rozumieć na różne sposoby, biorąc pod uwagę zniekształcony irlandzki i angielski: ‘gniazdo świętych’, ‘wrogowie świętych’, ‘gniazdo łotrów’ (Pierce, 2015: 49). Po raz kolejny wyraźnie widać, że język tego dramatu nie ma realistycznie opisywać rzeczywistości, ale działać przez przecucie, doświadczenie, zanurzenie się.

W swojej recenzji wystawienia dramatu O'Caseya przez Hubnera Grzegorz Sinko zwraca uwagę na charakterystyczny, trudny do przetłumaczenia sposób mówienia Irlandczyków:

„Trzeba dobrze sięgnąć do literatury irlandzkiej, aby zdać sobie sprawę, że np. kwiecistość i poetyckość wysłowienia, jaką prezentuje nam w «Kogucie» Gонец, jest naturalną cechą mówienia Irlandczyków; naturalność, tego stylu nie da się zresztą oddać w żadnym języku poza dialektem anglo-irlandzkim” (Sinko, 1960).

Język poetycki miesza się tu z mową klasy pracującej, kleru, przedsiębiorców. Racjonalne argumenty przeplatane są groteskowymi wypowiedziami i fantastycznymi wizjami. Dodatkowo często pojawia się motyw dewaluacji słowa naznaczonego hipokryzją. Wypowiedzi bohaterów zmieniają się czasem w bełkot: *„Powinienem był pamiętać, że pewien kawaler św. Kolumbana powiedział mi, że inny kawaler św. Kolumbana dowiedział się od innego kawalera św. Kolumbana, że inny kawaler powiedział, że św. Hieronim powiedział raz pewnemu braciszкови (...)”* [70]. Dochodzi nawet do sytuacji, że to pianie koguta staje się znaczące i rozpoczyna działanie – Lorna, Marion i Loreleen wykrzykują „Ku-ku-ry-ku!” i po kolei częstują mężczyzn whisky, a potem zaczynają z nimi tańczyć. Pierce zwraca również uwagę na Freudowskie pomyłki w wypowiedziach bohaterów, gdy język sam dąży do prawdy. Michał narzeka, że jego młoda żona, Lorna *„fondlin' herself with all sorts o' dismayin decorations”* [339], co Cecylia Wojewoda przełożyła jako „A moja własna żona, Lorna, przykładła rękę do tego paskudztwa i nic tylko się wyfiokowuje” [49]. O'Casey użył natomiast słowa *„fondlin”*, które oznacza 'dotykać, pieścić z miłością lub erotycznie', zamiast *„fond”* – 'lubić, polubić', co można by wtedy przetłumaczyć: *„polubiła te paskudztwa/upodobała sobie w tych paskudztwach”*. Podobnie Shanaar, gdy Kogut demoluje dom Michała, *„wystosowuje do kury łącińską dysertację”* [54], mówiąc: *„Och... rowelum randee, horrida, aidus, sed spero spiro specialii spam”* [55], używa słowa „randee”, które brzmi jak „randy”. To zaś słowo określające seksualne podniecenie. Nawiązuje ono również do refrenu tradycyjnej piosenki gaelickiej „An tAonach”

(Wróżka) oraz tańca ludowego, z którymi to Shanaar namiętnie walczy w imię wiary ojców (Pierce, 2015: 55).

Język, jakim posługują się postaci dramatu, zmienia się jak w kalejdoskopie. Mamy twarde negocjacje dwóch przedsiębiorców, purytańskie zakazy moralne, nawiązanie do opowieści o Robinie (Hoodzie) i Marion, pieśni religijne, piosenki ludowe, muzykę i taniec, procesję, marsz, przypowieści. Podobnie jak w dramacie Micińskiego i u O'Caseya pojawia się nadmiar słowa oraz nadmiar znaczeń. Intertekstualność jest immanentną cechą tego teatru totalnego (Pierce, 2015: 54). Nie da się pojąć rozumowo dramatu podczas jednego czytania/oglądania, słowa ze sztuki należy chłonąć i chłonąć atmosferę, którą stwarzają.

Dla autora *Nocy Rabinowej* słowo ma wartość jako moc tworzenia kultury. Zgodnie z postulatem poety, który uważał realizację w życiu człowieka wartości absolutnych i wiecznych za wyraz odpowiedzialności (Kuderowicz, 1979). Franciszek Ziejka pisze o kreacji Teofanu jako o „świadomej autokreacji jako drodze ku nowej religii wspartej na Wiedzy i Miłości” (Ziejka, 1979: 300). Dramat *W mrokach Złotego Pałacu* realizowałby zatem postulat Karola Irzykowskiego „niezrozumiałości koniecznej” w literaturze (Nycz, 2002: 167), słowu nadając moc tworzenia kultury, która również ujawnia swoją niezrozumiałość⁹. Zadaniem twórcy jest przywracać słowom utracony kształt i barwę w sposób taki, aby „zmartwychwstała” ich moc twórcza [zob. Leśmian]. To właśnie w swoim tekście czyni Tadeusz Miciński, a tych, którzy „zechcą przemoc spadziste turnie tego dramatu”, nazywa „wyjątkowymi” [9].

⁹ „Wszakże niezrozumiałość jest naszym codziennym żywiołem; świat zewsząd nas otaczający jest chaosem, który co chwila organizujemy, w którym tylko dlatego nie tonimy, że przez dziedziczność, tradycję i wychowanie wyrobiliśmy sobie pewien system narzędzi i znaków, za których pomocą ów chaos ujmujemy, «rozumiemy». [...] Przeciętny obywatel nie wie zwykle, ile ta mowa, którą się codziennie posługuje, zawiera w sobie hieroglifów i okruchów filozoficznych. [...] Czyż je rozumiemy? Panuje tylko między nami umowa, spiszek przeciwko chaosowi, że taki to a taki obszar chaosu jest już zbadany, wyczerpany, zrozumiały, nie wzbudzający już wątpliwości. [...] «Rozumienie» jest więc tylko pewnym stanem uspokojenia, wygody. [...] Zrozumiałym jest więc to, co stare, niezrozumiałym to, co nowe, co tylko z trudem da się wcielić do dotychczasowych nabytków” [Irzykowski, 1980: 475–476].

Podobnie O'Casey za pomocą języka pokazuje, jak wygląda współczesna mu Irlandia i jak mogłaby wyglądać. Język Michała, Mahana, ojca Domineera (jego imię też jest zresztą znaczące *dominate* – 'dominować'), Shanaara jest pełen kłamstwa, hipokryzji, sprzeczności, niezrozumiałości, absurdu. Dominuje tu tryb rozkazujący, patetyczność. Z kolei wypowiedzi trzech kobiet i Pościańca są zwyczajne, bliskie, pełne życia i radości, dużo w nich śpiewu, odwagi, samoświadomości. Pierce zwraca uwagę na to, że dramaturg kreuje przed widzem dwa obrazy i stawia go przed wyborem, również językowym, do jakiego świata chce należeć (Pierce, 2015: 58). W świecie radości i życia nawet język Michała i Mahana zmienia się, staje się łagodniejszy, bardziej konsyliacyjny, nie ma w nim strachu. To język komunikacji, a nie nakazu. Prawdziwej troski o drugą osobę. Martwy język, który symbolizuje również nadużywana przez Shanaara łacina, przynosi tylko smutek i lęk. Opuszczony Michał wyjmuje różaniec i zaczyna przesuwac paciorki. Pościańiec zaś odchodzi z muzyką i piosenką, zabierając je z przestrzeni Nyadnanave. Zostaje martwa cisza. O'Casey daje swojej sztuce podtytuł „*tragiczna burleska*”. Burleska jako gatunek teatralny, powstała w XVIII w. i była parodią poważnej opery. Pojawiła się wówczas na scenach włoskich, francuskich i angielskich. Swoją specyficzną, zmysłową formę zyskała zaś w XIX w. w Wielkiej Brytanii i w USA. Określenie „*tragiczna burleska*” jest więc oksymoronem, w którym ujawniają się dwie strony doświadczania rzeczywistości. Ojciec Domineer zwycięża, ale jest to, jak zauważa Pierce, pyrrusowe zwycięstwo. Wraz z Kogutem, młodymi kobietami i Pościańcem z wioski odchodzi też radość życia.

„Tekst oralny charakteryzuje się też brakiem jedności w każdym sensie. Ma charakter różnorodny, kumulacyjny, czasem zróżnicowany aż do sprzeczności. Jego części składowe są autonomiczne i dzięki temu każdorazowe wykonanie proponuje nowy porządek, bez szkody dla jakości wykonania” (Kaim, 2020: 53).

To wykonanie, narzucające formą tekstualną cechę niepełności, zmiany (czego autor był świadomy), miało odbywać się w teatrze, o którym Miciński myślał jako o świątyni. *Bazylissa Teofanu* była

przygotowywana z myślą o scenie, a jej realizację autor przewidział na dwa wieczory. Uczestniczenie w spektaklu stwarzało możliwość zawiązania wspólnoty, a także narzucało konieczność wewnętrznego zaangażowani. Migotliwość przedstawionych obrazów, nadmiar słowa wzbudzać miały przede wszystkim przeżycie, o czym była już mowa, wpisując się tym samym w doświadczenie misteryjne, zwłaszcza, że dramat dotyczy „tematu wszechświatowego”.

Teresa Wróblewska, w przeciwieństwie do Sławińskiej, ukazuje tkwiącą w dramacie teatralność i wypływającą z tekstu możliwość realizacji „pełni”. Według badaczki ułatwiało to zastosowanie w dramacie literackich i pozaliterackich środków – takich jak malarskość, architektoniczność sceny, aktywna rola muzyki, które miały wzmacniać przekaz werbalny (Wróblewska, 1967: 98–99). Zaznacza też, że pokazanie tego wszystkiego na scenie nie jest zadaniem łatwym. Faktycznie, zmieniająca się w każdym akcie scenografia, bogactwo rekwizytów, różnorodność dźwięków działały odstraszaająco na reżyserów.

Poradzenie sobie z formułą słowną dramatu Micińskiego, bez dokonywania skrótów czy ułatwiających realizację przeróbek, mogłoby dokonać się właśnie w opowiadaniu, które również należy do tradycji dramaturgicznej¹⁰. W tym wypadku słowo ma wyłączną moc stwórczą, ukazując swą nadrzędną funkcję. Opowiadanie o przeszłości wiedzie ku możliwej interpretacji tego dramatu również jako *haggady*, czyli opowieści wyjaśniającej Święty Tekst, angażującej i ukazującej wpływ wydarzeń przeszłych na teraźniejszość. Forma ta była również związana z celebracją religijną. Świętą Księgą jest w przypadku Micińskiego Życie. Można się posłużyć stwierdzeniem Brzozowskiego, który zauważa:

¹⁰ Agnieszka Kaim, analizując sztukę *meddahowania* – czyli opowiadacza w kulturze tureckiej – zwraca uwagę na to, że „*madaha to arabski odpowiednik arystotelesowskiej tragedii. Turcja uważana jest za jedyny kraj w kręgu kultury muzulmańskiej, w którym powstała dramaturgia, choć w klasycznej literaturze tureckiej brak było form dramatycznych aż do XIX w. Fakt, iż islam niechętnie odnosi się do przedstawień figuratywnych sprawił więc, że forma dramatyzowanego opowiadania, jak sztuka meddaha, stanowiła rodzaj kompromisu między opowiadaniem – epiką czy epicką narracją a przedstawieniem teatralnym*” (Kaim: 138).

„Słowo ma znaczenie wynikające z życia, jakie nas otacza, i gdy chcemy nadać mu znaczenie obce, odmienne, niespotykane w tym życiu, jest to praca prawie nadludzka, może niewykonalna. [...] Słowo nie ma absolutnych pozahistorycznych znaczeń. Jest to zawsze ułomny i ograniczony twór życia [...], ale jedyny. Rzeczywistość człowieka jest względna, niegotowa, nieskończona, nie ma żadnej gotowej, skończonej, zamkniętej rzeczywistości” (Brzozowski, 2007: 10).

Słowo u Micińskiego otrzymuje status świętego dlatego, że jest Słowem Życia, jedynego, jakie jest. Dionizyjska ekstazy słowa prowadzi do przywrócenia kosmicznego przeżywania życia w teatrze.

Elżbieta Wysińska w swojej recenzji *Czerwone róże dla mnie* uważa rzecz charakterystyczną dla teatralnej wizji Seana O’Caseya:

„Czerwone róże dla mnie i inne sztuki sędziwego Irlandczyka są – w granicach tematyki jego kraju – rozwiązaniem trudnego problemu współczesnego teatru, który chce być ludowy. Poruszają sprawy życiowe obchodzące tzw. przeciętnego widza, nie boją się klasyfikacji moralnej, mają formę artystyczną i zrozumiałą. W teatrze są zaprzeczeniem łatwizny, wymagają doskonałego aktorstwa, obycia muzycznego i tanecznego. Mogłyby być wzorem dla poetyckiego teatru, realistycznego i zaangażowanego, gdyby nie to, że tak trudno je naśladować. Dramaturgia O’Caseya to nie formuła teoretyka, ale spontaniczna sztuka korzystania, zależnie od tematu, z dostępnych pisarzowi środków, sztuka stapiania folkloru i fantastyki z najpospolitszą codziennością. Ze względu na te cechy dramaturgii O’Caseya, pozytywne doświadczenie Teatru Dramatycznego może być tylko najogólniej uznane za powtarzalne. Powtórzyć można założenia, szukać trzeba klimatu i sposobu na postaci, by nie zatracić spontaniczności i barwy. Pozostaje więc pasjonujące zadanie teatralne” (Wysińska, 1964).

Teatr proponowany przez O’Caseya to miejsce nie taniej rozrywki, nie moralitetu czy społecznego przebudzenia. To rzeczywistość ciągle, na nowo pobudzająca, to życie samo. Ono jest nadrzędną wartością dla autora. Życie zaś najpełniej ukazuje się w radości,

wolności, nieskrępowanym wyrażaniu samego siebie, ale także we wspólnocie symbolizowanej przez taniec. Warto podkreślić, że taniec w Irlandii jest wydarzeniem społecznym, celebrowanym podczas *ceili*. Zakazywanie tańca przez ojca Domineera oznacza również rozbijanie wspólnoty narodowej. Podobną funkcję jak *ceili* pełni dla O'Caseya teatr. Nie miało to być, według niego, miejsce indywidualnej kontemplacji wydarzeń przedstawianych na scenie, ale wspólnotowe doświadczenie. Realizuje się ono w tańcu, śpiewie, śmiechu. Dlatego tak ważnym elementem w *Cock-A-Doodle Dandy* jest humor. Dramaturg wprowadza na scenę rzeczywistość karnawałową, nawiązując do bachanaliów, z ich odwróceniem porządku i doświadczeniem życia w całej pełni, bez nakazów i zakazów. Warto zauważyć, że w obu omawianych dramatach pojawia się ten motyw, a doświadczenie pełni życia staje się możliwe dzięki postaciom kobiecym. W takiej perspektywie sztuka O'Caseya nie jest tylko sztuką o Irlandii i dla irlandzkiego widza¹¹. To przekaz kierowany do każdego człowieka: żyj pełnią życia, bo tylko takie życie jest coś warte. Teatr, przez swoją niejednoznaczność, nadmiarowość, pełnię staje się znakiem Życia.

Słowo w dramatach Tadeusza Micińskiego i Seana O'Caseya, sztukach z pozoru trudnych do wystawienia na scenie, okazuje się drogą prowadzącą do uwolnienia teatru z formy, w której pozostawał przez wiele wieków. Obaj autorzy dążą do przywrócenia mu religijnego charakteru, ale chodzi im o religię Życia. Aktor nakłada maskę (*prosopon*), by widz nie skupiał się na przypadłościach, a dostrzegł istotę Życia i nim się zachwyił. Pojawiające się w pierwszym zetknięciu z *Bazyliśką Teofanu* i *Cock-a-Doodle Dandy* niezrozumienie daje szansę na wyjście poza ustalone teatralne i życiowe schematy, by w chwili dramatycznego przebudzenia nakarmić się siłą płynącą z prawdziwego Życia.

¹¹ Gdzie zresztą została bardzo źle przyjęta, a autora oskarżano nie tylko o szerzenie niemoralności, ale i o zdradę Irlandii, ponieważ mieszkając w Anglii pokazywał swój rodzinny kraj w sposób ośmieszający.

Summary in English

When the Word Becomes the Main Character: the Dramas of Séan O'Casey and Tadeusz Miciński

The language of the text directs the viewer's attention to certain places, implying a certain way of looking, as C.S. Lewis notes. Looking at what understanding of the world is implied by the language of the text is particularly interesting in dramatic texts in which it is not the word that is subordinated to action, but action to the word. *In the Darkness of the Golden Palace, or Basilissa Teofanu* by Tadeusz Miciński and *Cock-A-Doodle Dandy* by Séan O'Casey are dramas rarely performed, considered by many to be unperformable. At the same time, both authors saw their works on stage; moreover, they considered them the crowning achievement of their theatrical endeavours. When looking for the key to the theatrical possibilities of these texts, it is worth reaching back to the oral tradition and finding solutions in it, as the forefather of theatre. Tadeusz Miciński's drama implements a mythical story, or even a haggadah, i.e. a story explaining the Sacred Text, involving and showing the influence of past events on the present. The form was also linked to religious celebration. The Sacred Book is, in Miciński's case, Life. In Séan O'Casey's, who has given his play the subtitle 'tragic burlesque', the element of singing dominates, bringing to mind children's and folk songs in which the cock is the main character. The language of both dramas is redundant, ambiguous and highly varied. At first it gives the impression of chaos. But such language requires the viewer to switch off the rational understanding and surrender to mood and emotion. All this so that the word leads the viewer to experience Life in its essence – joy, freedom, sensuality. It is not surprising, then, that in both plays it is women who are the exponents of Life. In this view, theatre becomes a mystery play, a religious spectacle into which the individual and the community are immersed. The word in the dramas of Tadeusz Miciński and Sean O'Casey, plays that are seemingly difficult to stage, turns out to be a path leading to the liberation of theatre from the form in which it has remained for many centuries. Both authors aim to restore its religious character, but they are concerned with the religion of Life. The actor puts on a mask (*prosopon*) so that the spectator does not focus on the accidental, but sees the essence of Life and becomes enthralled by it. The incomprehension that emerges in the first encounter with *Basilissa Teofanu* and *Cock-a-Doodle Dandy*, offers a chance to go beyond the established theatrical and life patterns, to be fed by the power coming from the real Life in a moment of dramatic awakening.

Bibliografia

- Asanga, S. (1988). Innovation and experiment in the theatre of Sean O'Casey. In: Genet, J., Hellegourc'h W., (ed.), *Studies on Sean O'Casey*. Caen: Presses Universitaires de Caen. Dostępny w: <https://books.openedition.org/puc/1262#notes> [Dostęp 16.10.2023].
- Brzozowski, S. (2007). *Pamiętnik*. Wrocław: Ossolineum.
- Cook-a-Doodle Doo (1997). In: *The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes*. New York: Oxford University Press.
- *Cook-a-Doole Loo* [online]. Dostępny w: <http://glostrad.com/cock-a-doodle-do/> [Dostęp 16.10.2023].
- Greń, Z. (1960). Kłopot z kurem [online], *Teatr*, nr 24. Dostępny w: http://www.zygmunthubner.pl/22_Sean_OCASEY_-_Kogut_zawinil_1960 [Dostęp 16.10.2023].
- Irzykowski, K. (1980). *Czyn i słowo oraz Fryderyk Hebel jako poeta konieczności, Lemiesz i szpada przed sądem publicznym, prolegomena do charakterologii*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Jay, M. (2004). Kryzys tradycyjnej władzy wzroku. Od impresjonistów do Bergsona. Tłum. Przeźmiński, J. W; Nycz, R. (red.), *Odkrywanie modernizmu. Przekłady i komentarze*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
- Jeremi, 1960. Gdzieś w Ciemnogrodzie [online]. *Trybuna Mazowiecka*, nr 265. Dostępny w: http://www.zygmunthubner.pl/22_Sean_OCASEY_-_Kogut_zawinil_1960 [Dostęp 16.10.2023].
- Kaim, A.A. (2020). *Meddah – turecki teatr jednego aktora. Spotkanie tradycji kultury ustnej z kulturą widowiskową*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Khasawneh, H.F. (2014). The Irish Oral Tradition and Print Culture. *Studies: An Irish Quarterly Review*, Vol. 103, No. 409.
- Kuderowicz, Z. (1979). *Historia i wartości integrujące*. W: Podraza-Kwiatkowska, M. (red.), *Studia o Tadeuszu Micińskim*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Kuźma, E. (1979). *Oksymoron jako gest semantyczny*. W: Podraza-Kwiatkowska, M. (red.), *Studia o Tadeuszu Micińskim*, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Leśmian, B. (1959). „W mrokach Złotego Pałacu”. W: Leśmian, B. *Szkice literackie*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Lewis, C.S. (1995). *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecznej i renesansowej*. Tłum. Ostrowski, W. Kraków: Wydawnictwo ZNAK.
- Maciejewski, J. (1992). *Cyprian Norwid*. Warszawa: Wydawnictwo PEN 1992.

- Maxwell, D.E.S. (1984). *A Critical History of Modern Irish Drama 1891–1980*. London: Cambridge University Press.
- Moran, J. (2013). *The Theatre of Séan O’Casey*. London: Bloomsbury Methuen Drama.
- Nycz, R. (2002). *Język modernizmu: prolegomena historycznoliterackie*. Wrocław: Ossolineum.
- O’Casey, S. (1960). Kukuryku. Tłum. C. Wojda. *Dialog*, nr 5.
- O’Casey, S. (1988). Cock-a-Doodle Dandy. In: *Seven Plays by Sean O’Casey*, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ong, W.J. (2007). Psychodynamika oralności. Tłum. Japola, J.W: Godlewski, G., Mencwel, A., Sulima, R. (red.), *Antropologia słowa, zagadnienia i wybór tekstów*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Pierce, M. (2015). „Cock-a-Doodle Dandy”: *O’Casey’s total theatre*. W: FitzPatrick, J., Lanthers, D. and J., ed. New York.
- Sinko, G. (1960). Kłopoty i niespodzianki [online]. *Nowa Kultura*, nr 46. Dostępny w: http://www.zygmunthubner.pl/22_Sean_OCASEY_-_Kogut_zawinil_1960 [Dostęp 16.10.2023].
- Sławińska, I. (1948). *Tragedia w epoce Młodej Polski. Z zagadnień struktury dramatu*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Todd, L. (1989). *The Language of Irish Literature*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Wróblewska, T. (1967). *Przed premierą „Bazyliissy Teofanu”*. *Dialog*, nr 7.
- Wysińska, E. (1964). Konfrontacje. Prawdziwy O’Casey, *Dialog*, nr 9.
- Z.K.M. (1960). Kukuryku [online]. *Życie Warszawy*, nr 258. Dostępny w: http://www.zygmunthubner.pl/22_Sean_OCASEY_-_Kogut_zawinil_1960 [Dostęp 16.10.2023].
- Ziejka, F. (1979). *Bizancjum Tadeusza Micińskiego*. W: Podraza-Kwiatkowska, M. (red.), *Studia o Tadeuszu Micińskim*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Zumthor, P. (1986). Właściwości tekstu oralnego. Tłum. Abramowicz, M. *Literatura Ludowa*, nr 1, s. 41–58.

Maria Jolanta OLSZEWSKA

Refleksje po lekturze polskiego wydania *Słowika irlandzkiego* Edny Lyall

Abstrakt: Powieść *Doreen: The Story of a Singer* Edny Lyall (1857–1903) powstała w roku 1894. Była jedną z najważniejszych spośród 18 jej powieści. Fabuła oparta jest na historii miłosnej pomiędzy Irlandką Doreen O’Ryan i Anglikiem Maksem Herefordem. W historię miłosną wpleciony został wątek historyczny dotyczący walk o niepodległość Irlandii. Doreen pochodzi z patriotycznej rodziny Irlandczyków, która zaangażowana jest w walkę o niepodległość swego kraju. Doreen postanawia służyć swemu krajowi jako narodowa śpiewaczka, wykonując patriotyczne pieśni. Powieść została w roku 1915 przetłumaczona na język polski pt. *Słowik irlandzki*. Polskiego czytelnika powieść Lyall może zainteresować ze względu na podobieństwo w losach Irlandii i Polski, krajów walczących uparcie i z poświęceniem o swą niepodległość. Dora, bo takie imię nosi bohaterka w polskim tłumaczeniu, występująca w czerwonej pelerynie staje się figurą niepodległej Irlandii. Powieść ma charakter powieści edukacyjnej i jednocześnie jest przykładem *Herstory*. Ważna jest w niej historia pokazana z perspektywy kobiety, która dojrzewa umysłowo i etycznie do swego posłannictwa. Jej siłą jest odwaga, śmiałość i wierność Bogu, Irlandii i ukochanemu mężczyźnie. Staje się on rzecznikiem praw wolności Irlandii jako mówca parlamentarny. Lyall jako rzeczniczka teorii empatii stoi na stanowisku pojednania obu narodów, sprzeciwia się metodom terrorystycznym w walce o wolność jako sprzecznym z ideą chrześcijańską.

Słowa kluczowe: Irlandia, wolność, poświęcenie, współczucie, śpiewaczka, pieśń, miłość.

Powieść *Doreen: The Story of a Singer* Edny Lyall (1857–1903) powstała w roku 1894. Nie był to pierwszy utwór w dorobku tej poczytnej pisarki wiktoriańskiej, mocno zaangażowanej w sprawy bieżącej polityki, związanej z ruchami emancypacyjnymi kobiet. Jej po-

pularne w swoim czasie powieści, kładące nacisk na obyczajowość oraz na społeczny i polityczny wymiar zjawisk, miały realny wpływ na czytelników i przekształcały ówczesną świadomość. Lyall zadebiutowała w roku 1879 powieścią *Won by Waiting*, która nie znalazła jednak uznania wśród czytelników. Sławę Lyall przyniosły dopiero kolejne utwory. W sumie napisała 18 powieści, takich jak *Donovan* (1882), *We Two* (1884), *In the Golden Days* (1885, *Autobiography of a Slander* (1887), *To Right the Wrong* (1894), *The Autobiography of a Truth* (1896), *Wayfaring Men: A Novel* (1896) czy *Hope the Hermit* (1898). Warto w tym miejscu przypomnieć, że John Ruskin przed śmiercią czytał jej powieść historyczną *In the Golden Days*...

Literatura angielska w XIX i XX w. cieszyła się wśród polskich czytelników dużą popularnością (Krajewska, 1972, Szala, 1992: 24–34). Poza licznymi tłumaczeniami większych utworów w czasopismach pojawiały się także korespondencje z Anglii, relacjonujące najważniejsze wydarzenia kulturalne w Imperium Brytyjskim oraz mniej lub bardziej obszernie artykuły i studia, będące czymś więcej niż tylko streszczeniami wybranych tekstów literackich. Dobrym przykładem takiej działalności popularyzatorskiej są prace Edmunda Naganowskiego (1853–1914), który odegrał ważną rolę w promowaniu literatury angielskiej w Polsce (Budrewicz, 2021: 190–207, Lechicki, 1977: 438–440). Studiował w Dublinie, a następnie został zatrudniony w jednym z tamtejszych liceów. Potem zamieszkał w Wielkiej Brytanii, gdzie w latach 1879–1903 działał na rzecz rozwoju polsko-angielskich związków kulturalnych. Do prasy polskiej (m.in. „Biblioteki Warszawskiej”) przesyłał z Wielkiej Brytanii i Irlandii korespondencje, kroniki oraz artykuły zamieszczone w czasopismach warszawskich, lwowskich i krakowskich. Naganowski cieszył się renomą wybitnego znawcy spraw brytyjskich i to on głównie kształtował obraz Wielkiej Brytanii w oczach Polaków. Wydawał różne przeglądy i omówienia angielskiej literatury i teatru, szkice historyczne i literackie, powieści w 2 wersjach językowych, polskiej i angielskiej (*Hessy O'Grad Hessy: powieść oryginalna na tle stosunków obecnych w Irlandii* 1889, *Anglia wszechmożna* 1891) oraz *Z dziejów Irlandii* (1880). To on miał zwrócić uwagę, że to kobiety są głównymi odbiorcami i nabywcami literatury. Udało

mu się zestawić listę najpopularniejszych pisarek angielskich tłumaczonych na język polski. Wśród nich znalazły się: Mary Elizabeth Braddon, Rhoda Broughton, Edna Lyall, Lynn Linton, Florence Marryat, Margaret Oliphant, Ouida (Maria Louise de la Ramée), Ella Russell. Cenił Johna Olivera Hobbesa – pseudonim Pearl Mary Craigie, znanej jako Mary Richards Ménie Muriel Dowie Mrs Henry Wood (Ellen Wood) i Humphry Ward (Mary Augusta Ward) Marie Corelli (Mary Mackay) (Budrewicz, 2021: 201–202).

Wśród skatalogowanych nazwisk przez Naganowskiego znalazło się także nazwisko Lyall. Tłumaczenia jej powieści na język polski prezentują się jednak dość skromnie. Poza *Słowikiem irlandzkim* przetłumaczone zostało sześć jej powieści. W roku 1892 ukazały się dwutomowe *Czasy Stuartów* wydane przez „Biesiadę Literacką”. Kolejne, poza *Słowikiem irlandzkim*, cztery powieści wyszły w latach 30. XX w. w tłumaczeniach Janiny Zawiszy-Krasuckiej. Były to *Prawda zwycięża*, *Droga do raj*, *Błądny rycerz* (wszystkie w 1933) oraz *Zdobyte szczęście* (1934). Polscy czytelnicy poznali zaledwie fragment twórczości Lyall, która w Polsce nigdy nie dorównała popularności chociażby Jane Austin czy sióstr Brontë. Wszystkie polskie tłumaczenia powieści Lyall wydało znane warszawskie wydawnictwo Michała Arcta. *Słowik irlandzki* w języku polskim miał kilka wydań. Po II wojnie światowej opatrzony notą Małgorzaty Musierowicz został wydany przez wydawnictwo „Siedmiogród” (Wrocław 1992) jako pierwsza publikacja z „Serii z różową kamelią”. Seria z Różową Kamelią z założenia miała przedstawiać najpiękniejsze romanse dla dziewcząt niepozbawione jednak wartości edukacyjnych. Wyrosła także z przekonania wydawców, że miłość od zawsze była ważna dla dziewcząt bez względu na pochodzenie społeczne czy narodowe.

Powieść Lyall pt. *Doreen: The Story of a Singer* została przetłumaczona na język polski jako *Słowik irlandzki* przez Zofię Hartinghową (1852–1924), znaną tłumaczkę literatury angielskiej. To ona przełożyła *Gwiazdę przewodnią* (*Marjorie's Quest* 1872) amerykańskiej pisarki Joan Gould, która wywarła silny wpływ na kształt *W pustyni i puszcy* Henryka Sienkiewicza. Warto dodać, że Hartinghova była także autorką dzieł o charakterze religijnym takich jak np. zbiór cytatów słynnych filozofów i mistyków pt. *Co mi powie*

dzień dzisiejszy? Ku światłu! Pokłosie myśli z niwy życia i ducha czy Wiązanka majowa na cześć Matki Bożej, co nie pozostało bez wpływu na jakość i wymowę tłumaczonych przez nią utworów. Ważny jest sam moment wydania *Słowika irlandzkiego*, który w Polsce ukazał się po raz pierwszy w roku 1915. Wkrótce powieść została dwukrotnie wznowiona: w roku 1922 i 1928. Tytuł polski prawdopodobnie pierwotnie miał brzmieć *Dora śpiewaczka*, o czym świadczy zapis przy numeracji bloków wewnątrz książki, ale został zmieniony już przy wydaniu z roku 1915. Pierwotny polski tytuł byłby bliższy oryginałowi (Fijałkowski, 2017). *Doreen: The Story of a Singer* w polskim tłumaczeniu jako *Słowik irlandzki* była promowana przez wydawnictwo przede wszystkim ze względu na zawarte w niej treści patriotyczne i wychowawcze, cenne – według wydawców – w edukacji młodych czytelników. W tym istotną rolę miała odegrać paralela pomiędzy dziejami Irlandii i Polski, krajami pozbawionymi własnej państwowości, niezłomnie walczącymi o zachowanie swej tożsamości i odzyskanie niepodległości. Oba narody za największą wartość uznawały wolność, którą traktowały w kategoriach wartości religijnej.

Niewątpliwie kompetencje translatorskie, jak i postawa światopoglądowa tłumaczki, Zofii Hartinghowej, wpłynęły na treść, sens i kształt stylistyczny przekładu powieści Lyall. Współczesnego czytelnika może razić zbyt podniosły ton wypowiedzi, często wręcz koturnowy, i eksponowanie szlachetności uczuć. W przypadku dzieł tłumaczonych z jednego języka na drugi ważne jest ustalenie, na ile dany przekład odpowiada oryginałowi. Można podjąć próbę rekonstrukcji sformułowanych, ale nie zawsze jednak wyłożonych wprost wyjaśnień dotyczących obranej strategii translatorskiej (Legeżyńska, 1999)¹. Chodzi o ważną różnicę ontologiczną między dziełem oryginalnym a dziełem przełożonym z uwzględnieniem takich pojęć jak: przekaz literacki, przekładalność, dokładność, trafność, komunikacja, strategia *minimax*, przesunięcie, *mimesis* czy *semiosis*. Na kształt tłumaczonego tekstu pierwszorzędny wpływ ma osoba

¹ Zob. *Współczesne teorie przekładu. Antologia*, red. P. Bukowski, M. Heydel, Kraków 2009.

autora tłumaczenia jako tego, kto umożliwi ów transfer. *„Tłumacz jest trochę takim stroicielem instrumentu, przez który tekst ma być słyszany, w jego pracy nie da się wykluczyć elementu subiektywnego”* (Kłobukowski, 2013). Ponieważ postawa światopoglądowa tłumacza, jego talent, wiedza i umiejętności filologiczne mają wpływ na kształt i jakość tłumaczonego przezeń tekstu, dlatego trzeba przyjąć, że

„Rola tłumacza w kształtowaniu recepcji jest wszak kluczowa, bez względu na to, czy działa on niczym architekt projektujący (świadomie lub nie) naśladowane później przez długie lata sposoby odbioru tekstu, czy też podejmuje próbę innego spojrzenia na dzieło dobrze już znane, „zakonserwowane” w danej kulturze, zajmujące w niej stałe miejsce” (Pielorz, 2020: 85).

Z tego powodu istotne okazuje się zarówno rozpoznawanie celu inicjatywy translatorskiej, jak i rekonstrukcja jego indywidualnego stylu. Nie można jednak ograniczyć się tylko do subiektywnych zachowań czy gustów tłumacza, ponieważ należy wziąć również pod uwagę społeczny wydzźwięk przekładu. W tłumaczony tekst jest bowiem wpisany projektowany odbiorca przekładu, co determinuje kształt, jakość i cel przekładu. Owa względność wynika z wieloznaczności, jaką pociąga za sobą każdy tekst nierozzerwalnie związany z aktem komunikacji. W swym studium *Sztuka przekładu* Vladimir Nabokov zwrócił uwagę na modyfikacje, jakim podlegają dzieła artystyczne w procesie tłumaczenia. Mają one znaczenie, ponieważ literatura obca w systemie literatury języka docelowego, w tym przypadku języka polskiego, istnieje w obiegu czytelniczym głównie dzięki przekładom, co czyni tekst pierwotny podatnym na wszelkie zamierzone i niezamierzone operacje, zwłaszcza te związane z kwestią charakteru narodowego. Nabokov dostrzega niebezpieczeństwo utraty przez dzieło swego pierwotnego kształtu i ulegania nacjonalizacji. Z tego powodu – jego zdaniem – w przekładzie niedozwolone jest dostosowanie tekstu do pojęć i uprzedzeń, którymi rządzi się dane społeczeństwo w określonym momencie historycznym. Tego typu zmiany związane z sytuacyjnością zacierają różnice pomiędzy literaturą obcą, wyrosłą w innej przestrzeni kulturowej, a literaturą języka docelowego. Analiza działań translatorskich pozwala na

prześledzenie zarówno dominujących w danym czasie i miejscu konwencji przekładu tekstów, jak i jednostkowych poczynań tłumaczy. Hartinghova, tłumacząc powieść Lyall zgodnie z obowiązującymi w ówczesnej literaturze konwencjami, zastosowała sentymentalizację „uładzenia” i poetyzację po to, aby grać na emocjach czytelnika. W wyniku tego w polskim tłumaczeniu styl omawianej powieści stał się naiwny, a niektóre fragmenty tekstu zostały uproszczone, wyidealizowane lub przerysowane. Kreacje bohaterów są uproszczone, pozbawione komplikacji psychologicznej. Świat okazuje się czarno-biały, a przesłanie moralne wypowiedziane w sposób kategoryczny. Tłumaczka zrezygnowała z oddania właściwego oryginałowi humoru, aktualności treści społecznych i politycznych oraz nawiązań kulturowych, w dodatku spolszczyła większość obcojęzycznych nazw własnych. Obecnie trudno jest w sposób wiarygodny stwierdzić, które z tych poczynań tłumaczki, podporządkowanej jeszcze normom i zachowaniom charakterystycznym dla wieku XIX, dają się wytłumaczyć nieświadomością kulturową, brakiem szerszej wiedzy i wycucia czy też słabo rozwiniętymi kompetencjami translatorskimi. Wydaje się, że tłumaczce brakowało wiedzy teoretycznej dotyczącej sztuki przekładu, a więc świadomości metodologicznej, ujęcia: lingwistycznego, kognitywnego, semiotycznego, hermeneutycznego i kulturowego. Jak zauważył M. Kłobukowski *„Jakie jeszcze trudności czyhają na polskiego tłumacza w języku angielskim? Angielski – inaczej niż polski – jest bogaty w słowa jednosylabowe. Dlatego bardzo trudno tłumaczy się z angielskiego na polski poezję, piosenki czy dramaty. Pierwotnie wartki dialog w polskim przekładzie często staje się rozwlekły i tracimy przez to cały rytm wypowiedzi. Tłumacz zwykle wybiera kompromis – chcąc zachować zwartą formę, musi zgubić coś z treści”*. Również warto przypomnieć o idiomach, które nie są przetłumaczalne wprost na język polski, innym szyku zdań. Tego typu kwestii dałoby się wskazać więcej.

Bardzo ciekawe uwagi na temat tłumaczenia *Słowika irlandzkiego* Lyall sformułował Michał Fijałkowski. Zestawił on ze sobą fragmenty tłumaczenia tekstu polskiego z oryginałem angielskim. Ujawnił manipulowanie tekstem pierwotnym powieści związane z sytuacją odbiorczą zdeterminowaną poziomem świadomości spo-

łecznej. Oto fragment powieści, który przytacza Fijałkowski. „*Miriam grała na fortepianie smętną jakąś kołysankę. Spostrzegłszy nauczyciela, podniosła na niego uśmiechnięte oczy. Babka Miriam była wschodniego pochodzenia, a młoda dziewczyna odziedziczyła po niej jej urodę i niezwykły wdzięk, któremu mało kto mógł się oprzeć*” (Fijałkowski, 2017). Fijałkowski zwrócił uwagę na to, że „Hartinghova posłużyła się tutaj dziś dość mało czytelnym kodem, który jednak na przełomie wieków był dla wszystkich czytelników zrozumiały; zajrzałem więc do oryginału i przekonałem się, że moja intuicja była słuszna. Co więcej, okazało się również, że Hartinghova skracala też tekst powieści według własnego uznania. Powyższy fragment tak oto prezentuje się w angielskim oryginale” (Fijałkowski, 2017):

“The tutor wandered away to the other end of the drawing-room, where Miriam was playing a sad little Polish melody of which he was specially fond. She looked up at his approach, with smiling welcome in her brown eyes. Her grandmother had been a Jewess, and Miriam had inherited her beauty: there was something very fascinating about her, and few could resist the spell” (Fijałkowski, 2017).

Babka Miriam nazwana zostaje więc dosłownie Żydówką, ponadto „*smętna jakaś kołysanka*”, którą gra na fortepianie bohaterka, jest w oryginale jej ulubioną polską melodią. Skąd u tłumaczki potrzeba wprowadzenia takich zmian, i skąd to zaskakujące omińnięcie wątku polskiego? Nie będzie nieuzasadnionym zdaje się założenie, że tłumaczka przejawiała pewne nastawienie antysemickie, bądź też to ostatecznie wydawca – jak miało to miejsce zapewne w przypadku *Ani z Zielonego Wzgórza* – naciskał na to, aby książka nie zawierała żadnych odniesień do żydowskości, tym bardziej, gdy w jednym akapicie występowałyby ze sprawami polskimi. Również w innym fragmencie książki przepiękna twarz Miriam z „*its Jewish outlines*” została w przekładzie Hartinghowej określona jako „*piękna twarz o wschodnich rysach*”(Fijałkowski, 2017).

Przypomnijmy, że dla recepcji tej powieści wydanej przez Arc-ta w czasie I wojnie światowej, kiedy Polska i Irlandia odzyskiwały upragnioną niepodległość, ogromne znaczenie miała sytuacja polityczna. Mając świadomość narzuconej sytuacji odbioru tekstu, zde-

terminowanego przez określony moment historyczny i stosunek do rodzimej literatury patriotycznej, można powiedzieć, że przekład *Doreen: The Story of a Singer* dokonany przez Hartinghową trudno jest nazwać swobodnym czy artystycznym. W przypadku podejmowanego przez nią tłumaczenia nie tyle miała liczyć się literackość tekstu, ile funkcjonalność, pragmatyczność i czytelność przekazu nakierowanego na określonego odbiorcę. Z tego powodu przekład *Słowika irlandzkiego* jest jednostronny, patetyczny, niewolny od usterek stylistycznych i infantylizmów, dłużyzn i świadomego manipulowania tekstem, co dotyczy zwłaszcza tych fragmentów powieści, których tłumaczenie zmienia wymowę i sens. Powieści Lyall w polskim przekładzie nie pomogło nawet jej wznowienie przez wrocławski Siedmiogród, w którym poprawiono usterki stylistyczne. Przekład dalej wydaje się anachroniczny. W dodatku w polskim przekładzie książka okazuje się niezredagowana i niedopracowana i w odróżnieniu od angielskiego pierwowzoru *Słowik irlandzki* charakteryzuje się niskim poziomem literackim. Do tego dochodzi dość niedbały sposób wydania powieści przez wydawnictwo M. Arcta, co łączy się z kiczowatą okładką. A zatem „polskie” postrzeganie twórczości Lyall można określić jako jednoaspektowe, a dla współczesnego czytelnika anachroniczne, a nawet banalne. Pisarka w ten sposób traci status wnikliwej obserwatorki i aktywnego świadka znaczących zmian cywilizacyjnych w Wielkiej Brytanii końca wieku XIX i początków wieku XX, które objęły wszystkie obszary ówczesnego, modernizującego się w szybkim tempie świata. Lyall doskonale potrafiła odzwierciedlić zachodzące przemiany w ówczesnej świadomości społecznej. Stworzyła własny projekt modernizacyjny oparty na etyce chrześcijańskiej szczególnie przez nią rozumianej, do czego przyjdzie nam powrócić w dalszej części artykułu.

Przekład *Słowika irlandzkiego* nie jest jednak odosobnionym przypadkiem nietrafionych tłumaczeń z języków obcych w literaturze polskiej, co znajduje swe uzasadnienie w podejściu epoki II połowy XIX i początków XX w. do przekładów w ogóle. Wystarczy pod tym kątem przestudiować ówczesną prasę. Liczne, chętnie zamieszczane tam tłumaczenia miały przede wszystkim funkcjonalny, czy wręcz praktyczny, charakter i pełniły określoną funkcję komunika-

cyjną. Przykładem tego typu działań translatorskich są tłumaczenia cyklu o Ani Shirley Lucy Maund Montgomery, zapoczątkowanego tomem *Anne of Green Gables* (1908). Porównanie przekładów – Rozalii Bernsteinowej z roku 1911, która przełożyła „*Green Gables*” jako „*Zielone Wzgórze*”, posiłkując się podczas pracy szwedzkim wydaniem książki, oraz współczesnych Pawła Beręsewicza i Anny Bańkowskiej pokazuje, jak tłumaczenie wpływa na polską recepcję powieści i wręcz wymusza jej miejsce w obrębie literatury dziecięcej czy młodzieżowej, za czym przemawia kreacja bohaterki, która szybko stała się ważną figurą w polskiej kulturze (Pielorz, 2020: 79–103). Co prawda kolejne części cyklu o Annie Shirley ukazują ważną ewolucję duchową głównej bohaterki, która z marzycielki, nadmiernie uczuciowej dziewczynki zmienia się we wrażliwą, rozsądną i ambitną kobietę świadomą swego miejsca w świecie. Cykl dokumentuje przemianę duchową bohaterki, co pozwala odnieść go do tradycji *Bildungsroman* i powieści rozwojowej (*developmental novel*). W fabułę powieści wpisana jest bowiem ważna dla rozumienia całości cyklu Montgomery figura dojrzewania. Natomiast ugruntowany w literaturze polskiej przekład Bernsteinowej uczynił z opowieści o Ani lekturę głównie dla dorastających dziewcząt. Ważne kwestie społeczne, obyczajowe poruszane w tym cyklu jak chociażby staropanieństwo, choroba, samotność, nienawiść, przemoc oraz morderstwa w tłumaczeniu Bernsteinowej zostały mocno ograniczone lub nawet zlikwidowane jako nieodpowiednie dla młodszego odbiorcy. W ten sposób *Ania z Zielonego Wzgórza* na stałe weszła do klasyki literatury dla młodych czytelników.

Popularność wśród młodych czytelników takich powieści jak *Ania z Zielonego Wzgórza*, *Słowik irlandzki*, *Tajemniczy opiekun* Webstera, *Małe kobiety* Alcott, *Gwiazda przewodnia* Gould, można tłumaczyć brakiem w literaturze polskiej utworów, w których pojawiałyby się śmiałe, pewne siebie młode osoby, a fabuła byłaby oparta na procesie edukacji bohaterki, doświadczanej przez różne okoliczności i zmuszonej do samodzielnego wyboru drogi życiowej oraz do odgrywania ról społecznych (Słońska, 1959:191, Białek, 1979, Adamczyk-Garbowska, 1988). Według badaczki tej problematyki, Elżbiety Kruszyńskiej, w powieściach obcojęzycznych w kreacjach dziewczę-

cych widoczna jest większa niż u polskich bohaterek samodzielność i aktywność (Kruszyńska, 2009: 98, Białek, 1979:130). W polskiej literaturze przełomu XIX i XX w. brakowało wzorców niezależnych i swobodnie myślących dziewcząt. Jeśli już pojawiały się, to były one inspirowane głównie literaturą obcą – angielską czy amerykańską. Nawet jeśli twórcy starali się nawiązywać do wzorców zagranicznych, to zazwyczaj polskie utwory dla dziewcząt miały postać popularnych „powieści pensjonarskich”, zbliżonych do literatury tendencyjnej (Zacharska, 1994: 138–148). Z tego powodu charakteryzował je schematyzm fabuły, typowość postaci, moralizatorski ton i edukacyjne przesłanie. „*W takiej sytuacji wielką popularność zdobywały nad Wisłą wspomniane już powieści tłumaczone z języków obcych*” (Kruszyńska, 2009:96). Wśród nich znalazł się także *Słowik irlandzki*.

Nie wchodząc w szczegółową prezentację fabuły tej powieści, bogatej w wydarzenia i liczne postaci, co jest charakterystyczne dla powieści XIX-wiecznej, wypada skupić się na najważniejszych kwestiach poruszanych przez Lyall. Bohaterką jest Doreen O’Ryan pochodząca ze szlacheckiej, ale mocno zubożałej, rodziny. Dora, tak brzmi jej imię w polskim tłumaczeniu, jest Irlandką. Poznajemy ją, kiedy ma 12 lat i wraz z matką i bratem mieszka w ubogim domku gdzieś na południu Irlandii. Dora otrzymała staranne wychowanie, w tym wychowanie patriotyczne w duchu „*My Irlandczycy, nie dajemy się zgnębić tak łatwo*” (Lyall, 1992: 180). Jej ojciec, Patrick O’Ryan, całe swe życie poświęcił Ojczyźnie. Był irlandzkim patriotą, fenianinem, członkiem tajnej organizacji, założonej w roku 1858, której nazwa pochodziła od jednego z bohaterów staroceltyckich. Celem działalności tej organizacji było prowadzenie walki zbrojnej o niepodległość Irlandii. Ojciec Dory brał udział w powstaniu Smitha O’Briena w roku 1848 i w kolejnej *irredencie* w roku 1865. Za prace niepodległościowe na rzecz Irlandii został aresztowany. W więzieniu w Portland spędził 6 ciężkich lat, co zrujnowało mu zdrowie. Po wyjściu na wolność wraz z rodziną znalazł się na emigracji w Ameryce. W drodze powrotnej do kraju zmarł na serce. Wkrótce też zmarła matka Dory i dzieci zostały osierocone. Młoda dziewczyna została zmuszona zadbać o los piątki młodszego rodzeństwa i stała się ich opiekunką. Wykorzystując swój talent wokalny, została

śpiewaczką. Jej uroda i piękny głos sprawiają, że powoli zyskuje powodzenie i sympatię publiczności. Ciężką pracą zdobywa środki materialne na utrzymanie rodzeństwa. W wychowaniu dzieci pomagają jej siostra matki i jej zacny mąż, wuj Garth, Anglik, uczonego historyk i archeolog. Dora nie zapomina jednak o swym irlandzkim pochodzeniu ani o poświęceniu jej rodziców dla sprawy Ojczyzny. Jest dumna z tego, że jest Irlandką. Jako gorąca patriotka postanawia pozostać wierna swemu narodowi i ze wszystkich sił mu służyć. Śpiewając na publicznych koncertach pieśni irlandzkie, stara się zdobyć sympatię dla swej Ojczyzny. Wkrótce jej działalność nabiera bardziej politycznego charakteru. Dora wstępuje do Kobiecej Ligii Agrarnej, protestującej przeciw nieuczciwemu i okrutnemu prawu narzuconemu Irlandczykom przez okupantów, co doprowadza chłopów irlandzkich, będących najczęściej dzierżawcami do wywłaszczenia, nędzy i skazania na śmierć głodową. A zatem główny wątek powieści Lyall skupia się wokół kariery muzycznej utalentowanej bohaterki, nazywanej ze względu na swój głos i pochodzenie Słowikiem irlandzkim, która – występując w charakterystycznej dla niej czerwonej pelerynie – nagłaśnia w świecie sprawę irlandzką (dążenie do niepodległości i zrównania praw Irlandczyków i Brytyjczyków), angażując się – coraz bardziej świadomie – w politykę. Wiele wypadków dramatycznych, rozgrywających się w tej powieści na tle walki narodu irlandzkiego z potęgą angielską, dało autorce sposobność do pokazania piękna moralnego i szlachetności czynów patriotycznych i humanitarnych Irlandczyków oraz do potępienia aktów gwałtu i przemocy popełnianych przez Anglików, czego w większości nieświadoma była brytyjska opinia publiczna, święcie wierząca w moc brytyjskiego parlamentaryzmu jako instytucji politycznej gwarantującej demokrację, praworządność i tolerancję.

Wątek polityczny został w tej powieści ściśle powiązany z wątkiem miłosnym. Fabuła opiera się na historii uczuć Irlandki i Anglika, a ich powikłane losy są ściśle splecione z losami obu krajów. *Słowik irlandzki* nie jest jednak powieścią polityczną, chociaż tego typu treści obecne są w fabule, tylko opowieścią o wielkiej miłości, wierności i poświęceniu. Dora i Maks poznali się, kiedy była ona jeszcze dziewczynką, a Hereford młodym człowiekiem przygotowującym

się do studiów w Oxfordzie. Jego matka wynajęła stary zamek na południu Irlandii, aby Maks mógł odpocząć przed podjęciem studiów. Mała Irlandka, pełna wdzięku, przyjazna światu, obdarzona pięknym, pełnym słodyczy głosem spodobała się matce Maksa i jemu samemu. Okryta czerwoną peleryną stanowiła dla nich symbol tego, co biedne, ale i szlachetne. Została zaproszona do dworu, aby pięknym śpiewem umilić czas wypoczywającej tam rodzinie. Wkrótce bohaterom przyszło zdać pierwszy trudny egzamin w życiu. Dora wraz z Maksem stają się w Lough Lee świadkiem zabójstwa dokonanego przez irlandzkiego korepetytora Johna Desmonda na angielskim poborcy podatków. Desmond odważnie stanął w obronie pokrzywdzonych irlandzkich wieśniaków, ale za swój zbyt impulsywny czyn zapłacił wysoką cenę. Odezwała się w nim zakorzeniona głęboko nienawiść do najeźdźcy. Zamiast zgłosić sprawę władzom, wymusił na przyjaciółkach złożenie przysięgi dochowania tajemnicy, a następnie uciekł i zaczął się ukrywać, aby po kilku latach wstąpić do organizacji terrorystycznej. Po powrocie Dory i jej rodzeństwa z zagranicy jej losy i Maksa znów się zbiegły. Szybko okazało się, że łączy ich głębokie uczucie. Jednak Dora nie chce na razie wychodzić za mąż, pragnie zarobić pieniądze i zabezpieczyć byt rodzeństwu. Młody parę czeka kilka trudnych prób takich jak śmierć matki Maksa, niechęć jego rodziny do Dory, a przede wszystkim intryga uknuta przez francuskiego kamerdynera, który szpiegował Maksa i chciał się na nim zemścić za odprawienie go ze służby. Desmond, pragnąc ostrzec młodych, potajemnie umawia się z Dorą, aby przekazać jej tę informację, ta zobowiązana do zachowania tajemnicy, nie chce wyjawiać prawdy Maksowi. Dochodzi do kłótni między narzeczonymi, w wyniku czego ich zaręczyny zostają zerwane. Zrozpaczona Dora, odrzucona przez ukochanego mężczyznę, coraz bardziej angażuje się w prace polityczne na rzecz Irlandii i trafia do więzienia. Ostatecznie po wielu perypetiach sekret, który z początku dzielił zakochanych, wkrótce – dzięki ujawnieniu nowych faktów – w obliczu sądowego skandalu na zawsze ich połączył. Maks początkowo nieufny wobec Dory, w końcu zrozumiał swój błąd i popełnioną niesprawiedliwość wobec wiernej, szlachetnej i kochającej kobiety. Skruszony wyznaje jej miłość. Maks zostaje wybrany posłem do parlamentu i staje się

rzecznikiem sprawy irlandzkiej. W zakończeniu powieści widzimy Dorę i Maksa jako szczęśliwe małżeństwo obdarzone trzyletnią córeczką.

Ostatecznie dzięki temu, że ludzie szlachetni i dumni stawiają czoła przeciwnościom losu i niezłomnie walczą o swoją miłość i godność, dochodzi do zwycięstwa sił dobrych nad wszystkim, co złe i materialne. Walka w słusznej sprawie prowadzona za pomocą środków zgodnych z duchem chrześcijańskim ma charakter nobilitujący. Uszlachetnia i przywraca godność bohaterom. Dora realizuje ideał kobiety silnej, zdecydowanej, szlachetnej i mądrej. W tym przypadku przyjęta przez Lyall perspektywa i obecne w jej powieści treści feministyczne są istotne dla zbudowania wizerunku głównej bohaterki, śmiało przeciwstawiającej się wszelkim życiowym trudnościom, walczącej o swe miejsce na świecie, co nobilituje ją w oczach czytelników. Walka o wolność Irlandii w tej powieści jest utożsamiana z kobiecą niezłomnością i siłą ducha, której nie są w stanie złamać żadne przeciwności losu. To kobieta – tego Lyall jest pewna – potrafi dochować wierności przyjętym wartościom i śmiało stanąć do walki w ich obronie. Irlandczycy i sprzyjający ich sprawie Anglicy moralnie stoją wyżej niż najeźdźcy biorący gwałtem kraj, czego przykładem jest bezkarność słynących z okrucieństwa poborców podatków czy właścicieli ziemskich. W tej powieści Lyall moralnym imperatywem jest wyzbycie się bierności, a źródłem siły do działania, owego pożądanego „cichego bohaterstwa” stają się podstawowe wartości, takie jak wierność Bogu, patriotyzm i miłość do ukochanego człowieka. Opowieść o Dorze to wariant *Bildungsroman* w wersji *Herstory*, co przekształca tę opowieść w historię kobiecego dojrzewania do samodzielności i poszukiwania tożsamości. Lyall mówi o przemianach świadomości, o byciu nieugiętą w wybrze własnej drogi życiowej i kategoryczną w pozostawianiu wiernym wybranym przez siebie wartościom. Nie unika przy tym kwestii drażliwych takich jak konsekwencje psychiczne z tym się wiążące i trauma, związana z „wybijaniem się” młodej dziewczyny na niezależność. Dora ma świadomość, że „trzeba mieć odwagę swoich przekonań” (Lyall, 1992: 53). Wie, że „urodziła się rewolucjonistką” (Lyall, 1992: 53), która swą siłę czerpie z patriotyzmu, ze swej irlandzkości,

utożsamianej z charakterem narodowym. Bo, jak z dumą mówi, „bardzo kocham ten kraj... I dziękuję Bogu, że mi pozwolił urodzić się Irlandką, tylko żałuję, że nie jestem mężczyzną, aby jak oni, służyć ojczyźnie” (Lyall, 1992:31). Przyjaciel jej ojca, irlandzki patriota, Donald Moore, przekonuje ją, że nie musi być mężczyzną, aby walczyć o swą Ojczyznę. Dowodzi że, „jeżeli nie możesz być drugim Danielem O’Connellabymłem, mogłabyś może zostać narodową śpiewaczką [...]” (Lyall, 1992:31). „Twoja energia i twój głos [...] oddadzą [...] usługi ojczyściej sprawie” (Lyall, 1992:37). Wtedy Dora zrozumiała, że celem jej życia jest służba patriotyczna. Początkowo wypełnia ją jako śpiewaczka, a potem jako coraz bardziej świadoma swych zadań działaczka polityczna. Kiedy znalazła się w więzieniu, wtedy „wielka radość napełniła jej serce. Wstępowała więc w ślady swoich przodków, zaczynając cierpieć dla Ojczyzny” (Lyall, 1992:275). To dodawało jej sił do działania i nadawało sens całemu życiu. W tej walce, głównie z własnymi słabościami, zachowała szlachetność serca i umysłu nieskażonych nienawiścią do wrogów Ojczyzny. Mówi o sobie „Jestem zwolenniczką Home Rule, ale nie separatystką. [...] Czczę i podziwiam królową. Wielu z naszych irlandzkich tak zwanych buntowników oddało jej zasłużoną cześć za wielką dobroć serca” (Lyall, 1992:67–68). Pod jej wpływem Maks został mówcą parlamentarnym i świadomie zaczął występować w obronie praw Irlandczyków.

Znaczący dla zrozumienia sensu i wymowy *Herstory*, jaką jest *Słownik irlandzki*, wydaje się ten fragment powieści, w którym bohaterowie opowiadają sobie o czerwonym pelerynie Dory:

“Her name is Doreen, said Max Hereford, laying emphatic stress on the last syllable. “Why do you insist on calling her the little Colleen Bawn?” “Because she invariably wears that red “Colleen Bawn’ cloak,” replied his cousin Miriam, with a gleam of amusement in her dark eyes. “Probably, like charity, it hides a multitude of sins, for I fancy the O’Ryans are very poor and of the shabby genteel sort. My old French governess would have called the cloak a ‘Couvre douleur’. “Who are you speaking about, my dear?” said Mrs. Hereford, looking up from her embroidery frame (Lyall, 2023, [W polskim tłumaczeniu mamy „czerwoną pelerynkę z kapturkiem”]. Jedna

z bohaterek mówi: „*przeżywasz ją zawsze Czerwonym Kapturkiem*”. I dalej czytamy „*musi to być rodzaj okryjbiedy [...] Moja francuska guwernantka nazywałaby ten płaszczyk: un couvre douleur (tłum. „osłona smutku”)*” (Lyall, 1992:5)].

Ta peleryna, „*red Colleen Bawn*”, w anglojęzycznej wersji powieści nabiera wartości symbolicznych. Kojarzy się przede wszystkim z samodzielnym wyborem postawy życiowej, nieustępliwością w życiu, jak i walką o wolność Irlandii, której duchem jest Dora, ów „*Słowik irlandzki*”. W tym odczytaniu tej powieści Dora staje się kwintesencją irlandzkości i jej siły i ostatecznie transponuje w figurę Irlandii, co oznacza, że symbolem walki o polityczną niepodległość Irlandii jest kobieta – odważna, silna, niezłomna, szlachetna, zdolna do największej ofiary w życiu osobistym, rodzinnym i publicznym. W tym kontekście znaczącą sceną w powieści jest ostatnie wystąpienie publiczne Dory jako śpiewaczki. Aby ratować duszę Maksa, decyduje się zaśpiewać przed angielską publicznością, poruszoną ostatnimi atakami ekstremistów irlandzkich, przepętnioną nienawiścią do wszystkiego, co irlandzkie, pieśń – modlitwę pt. *Boże zbaw Irlandię*, będącą opowieścią o trzech narodowych bohaterach irlandzkich, „*którzy, nieulekłym wzrokiem, patrząc śmierci w oczy, uściśnęli się po bratersku w obliczu śmierci, wierni sztandarowi swemu do końca. I mężnie szli na przeciw przeznaczeniu, ostatnim tchem swym prosząc Boga o zmiłowanie and ich ojczyznę*” (Lyall, 1992: 297). Śpiewana przez Dorę pieśń jest żywym głosem Irlandii, wyrazem narodowej dumy Irlandczyków, głosem ich sprzeciwu wobec niewoli i wielkim pragnieniem wolności. Moc tego śpiewu, zagrzewającego do walki, budzącego ludzkie serca i sumienia, okazała się niezwykła. Pomimo że Dora swe wystąpienie przypłaciła ciężką chorobą, której nabawiła się jeszcze w więzieniu, i utratą głosu, wypełniła jednak swój patriotyczny obowiązek i obudziła głos sumienia w Maksie. „*Straciłaś głos Doro, ale zyskałaś dla Irlandii poświęcenie i niestrudzoną pracę tego męża*” (Lyall, 1992: 318).

W *Słowika irlandzkiego*, podobnie jak w inne powieści Lyall, wpisana jest głęboka nauka moralna charakterystyczna dla powieści XIX w., co zbliża utwór angielskiej pisarki do powieści Charle-

sa Dickensa, a z polskich autorek do Elizy Orzeszkowej nazywanej kazuistką sumienia. Lyall uważała cierpienie za nieodzowne dla poznania i zrozumienia sytuacji drugiego człowieka. Jej powieści przynoszą moralną wykładnię cierpienia. Według niej „*dla jednych ludzi cierpienia bywają szczeblami, po których wznoszą się wyżej, dla drugich kamieniem, który ich przywala i miażdży. Dora należała do tych pierwszych. Trudności i przeszkody podniecały jej energię i powoływały do czynu najszlachetniejsze pierwiastki jej natury*” (Lyall, 1992: 49). W tych słowach zawiera się istota życiowej filozofii Lyall przepełnionej etycznym i religijnym duchem chrześcijańskiej tolerancji, co była nowością dla ówczesnych czytelników.

“Everything Lyall wrote had a sympathetic twist. Her texts are expressions of her religious and political sympathies, but they also functioned as philanthropic acts. Usually, each publication was the means to a more concrete and practical end” (Barnette, 2020: part 1).

Tak więc pisarstwo autorki *Słowika irlandzkiego* oparte jest na moralnym fundamencie – na uczuciach tolerancji, zrozumienia, życzliwości, współczucia, wsparcia i empatii dla innych ludzi. W dużym stopniu na postawie pisarki jako moralistki zaważyło jej wychowanie. Jej rodzina, choć była zakorzeniona w anglikanizmie, pozostała tolerancyjną wobec wszelkich odłamów wiary chrześcijańskiej. Ona sama nosiła imię jednej z bohaterek powieści *Bleak House* Dickensa. Z tego powodu

“Lyall’s marketed image functioned as a symbol of reassurance and sympathy for a lower middle-class readership. Her career substantiates some of our persistent contemporary views of sympathy as both moral and practical. By her example as political activist qua novelist, Lyall instilled the belief that sympathy could be used as a ‘spur to action’ Lyall exposes her sympathy as based upon likenesses, rather than an effort to understand, or enter into, differences. Today, this effort is termed empathy, but – as a word coined after Lyall’s death – its current associations were in Lyall’s lifetime very often part and parcel of a sympathetic exchange.

[...] *She was so anxious to understand people, to love and serve them, it quite distressed her if she could not find a meeting point: s she was able to find ‘a meeting point’ to serve as a foundation for sympathy that would keep communication active and a relationship alive”* (Barnette, 2020: part 2).

Dlatego powieści Lyall nazywane są „miejscem spotkań” (*meeting point[s]’ genuine sign of sympathy*) wyznań, światopoglądów, przekonań politycznych, narodowości. Zdaniem pisarki aby zbudować wspólnotę, trzeba skupić się na podobieństwach, a nie na różnicach między ludźmi. Według niej więcej ludzi łączy niż dzieli. W tym budowaniu więzi międzyludzkich powinna pomagać literatura. Powieść odpowiednio napisana jest zdolna – w co wierzy pisarka – do zmiany sposobu myślenia w społeczeństwie. Dzięki temu tekst może pełnić funkcję przekaźnika ważnej dla pisarstwa Lyall idei *Sympathy*, której nie należy jednak utożsamiać z sentymentalizmem czy czułościowością, a która pomaga w nawiązaniu właściwych relacji międzyludzkich.

“Lyall worked hard to cultivate a public image that placed her sympathetic nature at its heart. And it stuck. Interviewers, family members, and biographers promoted this image throughout her career. Together, they produced a commercially successful portrait that was well-preserved posthumously. The 1895 publication of the ‘Illustrated Interview with Edna Lyall’ called Lyall ‘kindliness and tenderness personified; full of sympathy and cheery encouragement, and ever ready to give practical help and advice’. Lyall’s obituary notices also upheld this image, one calling her ‘an apostle of tolerance for all opinions conscientiously held’ who ‘hated hypocrisy in its manifold guises’.[...] J.M. Escreet’s biography, published the year after Lyall’s death, is consistent with Lyall’s presentation in the literary marketplace as compassionate, fair, and ever sympathetic to the downtrodden. Escreet renders Lyall from her earliest years as a person in a constant state of sympathy with others. According to Escreet – in an account bordering the absurd – Lyall never resented childhood trials; she regarded all suffering as the ‘learning of a language, to enable her

to understand others: [As a little girl in school, Lyall reportedly refused to compare paintings by two girls, saying, 'Comparisons are odious,' while one cousin claimed, 'She always took up the side of any one who seemed to her oppressed or ill-treated, whether their ill-treatment was deserved or not' (Barnette, 2020: part 2).

To pełne zrozumienia i współczucia nastawienie pisarki wobec tego, co inne, jak i celowe nakierowanie wysiłków artystycznych na wzbudzenie uczuć empatii u czytelnika wyróżnia jej pisarstwo na tle twórczości innych pisarek wiktoriańskich i decyduje o jego odrębności.

*"Lyall's fiction largely advocates a **sympathy** that is '**practical not sentimental**' (as she phrases it in *The Autobiography of a Truth*). She does not (over)analyze sympathy or shrewdly question its functionality as a basis for morality, as so many other Victorian novelists do. Where the literary critic Rebecca N. Mitchell suggests that Victorian novelists urge their readers 'to acknowledge the limits of the self while at the same time pushing them, from within their awareness of their limitations, to understand the other as best they can,' Lyall it may be said **only pushes her readers in one direction: toward an habitual focus upon similarities. [...] She does not seek to eradicate difference; only she does not dwell upon it**" [podkreśl. M.J.O.] (Barnette, 2020: part 2).*

W ten sposób Lyall stała się "an apostle of tolerance for all opinions conscientiously held" i "a veritable icon of sympathetic feeling and action for lower-middle-class readers" (Barnette, 2020: part 2).

Zaprezentowana idea *Sympathy* dotyczy również stosunku Lyall do sprawy irlandzkiej. Pomimo że była Angielką, to jednak zdecydowanie stanęła po stronie Irlandczyków, wierząc w ich prawo do samostanowienia. Nie mogła pogodzić się z tym, że odmawia się „biednym Irlandczykom, tego co słuszne i sprawiedliwe” (Lyall, 1992: 28). W swej twórczości często podejmowała kwestię irlandzką (*Irish Home Rule*). Zgłębiła tę tematykę bardzo dobrze, kiedy na początku lat 80. XIX w. poświęciła jej dylogię *Donovan* oraz *We Two* (*Nas dwoje*). Fabuła tego drugiego utworu została oparta na biografii Charlesa Bradlauga, angielskiego polityka, społecznego re-

formatora i wolnomyśliciela, wspierającego wolnościowe dążenia Irlandczyków. Podobnie kwestie pojawiły się w *Słowiku irlandzkim*, o czym zostało już wspomniane przy charakterystyce Dory. W omawianej powieści Lyall pokazuje trudną teraźniejszość Irlandii, będącej ofiarą bezprawnej polityki ziemskiej Brytyjczyków (Grzybowski, 1977; O'Beirne Ranelagh, 1994). „*To, co było najświętsze irlandzkiemu ludowi: wiara i jej obrządki, potraktowano w tak grubiański i lekceważący sposób*” (Lyall, 1992: 271). Pisarka w omawianej powieści często nawiązuje do historii Irlandii. Przywołuje pamięć o irlandzkich bohaterach narodowych takich jak John Mitchell, skazany na czternaście lat ciężkich robót i deportację, Robert Emet, który „*żył dla miłości i zginął dla kraju*” (Lyall, 1992: 11), John Grandy, rzecznik walk powstańczych i ruchów niepodległościowych, Daniel O'Connell, prawnik i mówca. W *Słowiku irlandzkim* dobrze został oddany duch zaciętej walki politycznej. Lyall zwróciła uwagę czytelników, że od połowy XIX w. w polityce irlandzkiej dominowały dwie sprawy o znaczeniu fundamentalnym, czyli dążenie do niepodległości i kwestia praw chłopów do ziemi. Walka toczyła się na dwóch frontach: legalnym i parlamentarnym oraz na konspiracyjnym i odwołującym się do przemocy i terroru. Do nurtu stosującego legalne działania należał przede wszystkim od roku 1870 ruch na rzecz autonomii Irlandii (*Home Rule*), kierowany przez I. Butta, Ch.S. Parnella i J. Redmonda. Do nurtu radykalnego należały: Młoda Irlandia w latach 40. XIX w. (próba powstania 1848), ruch fenian (nieudana próba powstańcza 1867) oraz Irlandzkie Bractwo Republikańskie. Lyann w swej powieści ostro i zdecydowanie potępiła terroryzm i użycie siły w walce o wolność przez Irlandczyków jako – według niej – sprzeczne z chrześcijaństwem. Przemoc – dla niej – podważa wiarygodność wszelkich działań, nawet tych poświęconych słusznej sprawie niepodległości Ojczyzny. Dlatego Desmond, który wykolejony moralnie przez popełnione w afekcie morderstwo, „*popadł w towarzystwo agitatorów i potajemnych spiskowców najgorszego gatunku, których burzycielskie sposoby działania i plany reform przyprowadziły o rozpacz rozumnych działaczy*” (Lyall, 1992: 113), musi ponieść klęskę i umrzeć w niesławie. Jego duszę uratowała niedająca się niczym ugasić miłość do kuzynki Maksa, pięknej angielskiej

arystokratki, Miriam, którą poznał, pracując jako korepetytor młodego Hereforda. Pisarka opowiada się za pokojowym rozwiązaniem sprawy irlandzkiej. Jak stwierdza jeden z bohaterów tej powieści, Donald Moore, *„Nienawiścią nie pokonasz złego [...]. Zaszкодzilibyśmy tylko naszej sprawie, gdybyśmy walczyli bronią szatana. Przestałem wierzyć w fizyczną przemoc, a ufam tylko w moralne wpływy. Zło zwalczać trzeba miłością za przykładem Chrystusa [...]”* (Lyall, 1992: 55). Nie można iść za głosem zemsty i nienawiści. Dlatego obecnie *„Irlandia pozbawiona rozumnych i umiarkowanych przywódców, padła ofiarą zupełnego rozprzężenia i anarchii. Tajemne spiski mnożyły się w kraju, a ponawiające się raz po raz mordy rozsiewały postrach i przerażenie w sercach prawdziwych patriotów. Lud był jak stado owiec bez pasterza”* (Lyall, 1992: 256). Z tego powodu *„zuchwałę i niczym nieokiełznane żywoły, będące szumowinami społeczeństwa, rozszalały się na dobre”* (Lyall, 1992: 256). Krwawe zamachy przyniosły ofiary, co wzbudziło niechęć do Irlandczyków i doprowadziło do rzucania oszczerstw na irlandzkich patriotów. Wzajemna nienawiść mogła doprowadzić do zaostrzenia się konfliktu i dalszej, krwawej walki. Istniało niebezpieczeństwo, że nadzieja na lepszą przyszłość Irlandii, jej autonomię, a w przyszłości niepodległość, zostały pogrzebane na długie lata. Według Lyall do zwycięstwa prowadzi inna droga niż przemoc i mord. Jej źródłem pisarka doszukuje się w idei chrześcijańskiej miłości i ofiary. Jak pisze, *„każde zwycięstwo okupować trzeba cierpieniem... Każde życie powstaje z bólu. Takie jest prawo Boże na tym świecie”* (Lyall, 1992: 293). Siła leży więc w szlachetnej ofierze i poświęceniu dla sprawy.

Lyall w zakończeniu *Słowika irlandzkiego* wyraziła nadzieję, że stosunki pomiędzy Anglikami i Irlandczykami ułożą się poprawnie, co w dalszej przyszłości daje szansę na uzyskanie przez Irlandię takich samych praw jak w Anglia. Krytyka stanu ustaw dyskryminujących łączy się w omawianej powieści z postulatem zmian legislacyjnych, które mają doprowadzić do zakończenia angielskiej dominacji w Irlandii i do pokojowego porozumienia pomiędzy zwaśnionymi narodami. Symbolem tego pojednania między nacjami staje się w tym utworze małżeństwo Dory i Maksa. Również takim łącznikiem okazuje się postać Miriam, zakochanej w Desmondzie,

która rezygnuje z przywilejów tego świata i poszukiwania bogatego męża i zostaje Przeoryszą prowadząca schronisko dla bezdomnych i rekonwalescentów. W zakończeniu powieści córka Dory i Maksa „w parlamencie rozdawała kwiaty z bezwzględną bezstronnością przedstawicielom wszystkich narodowości i bezpartyjnych odcieni” (Lyall, 1992:322). Ten gest ma głęboko symboliczną wymowę. Przyszłość należy do młodego pokolenia wychowanego w duchu szacunku i tolerancji wobec innych. Z tego powodu słowa kończące powieść słowa skierowane do dziewczynki „Pokaż, że masz głosik, zdolny zapęłnić cały Albert Hall i krzyknij: Hura! Niech żyje Irlandia!” (Lyall, 1992: 322) stają się symbolicznym przesłaniem. Akcent feministyczny ma tu znaczącą wymowę.

W Polsce czytano *Słowika irlandzkiego* jako „powieść patriotyczną z walk o wolność Irlandii”. Tak napisano w nocie wydawniczej. Z tego wynika inne rozłożenie akcentów w angielskim i polskim wydaniu. Losy Dory mogły interesować i wzruszać polskich czytelników ze względu na widoczną zbieżność dziejów Irlandii i Polski, krajów walczących z ogromnym poświęceniem o niepodległość. W historii Irlandia, która wróciła na mapę Europy po licznych powstaniach, w tym również po powstaniu wielkanocnym w roku 1916, widziano dobry przykład dla polskiej młodzieży, żyjącej w kraju, który przez ponad 123 lata był w niewoli i niezmordowanie walczył o wolność, cenioną najwyżej spośród wszystkich wartości. Irlandczyków i Polaków łączy wiara w to, że są sprawy ważniejsze niż własne życie, a ofiara złożona na ołtarzu Ojczyzny, postrzeganej w kategoriach *praxis*, zapewnia wyższość moralną. W polskim odbiorze powieści Lyall znaczący staje się wbudowany w nią mit konsolacyjny o charakterze kompensacyjnym, potwierdzając, że w komunikacji społecznej literatura narzuca określone wzorce zachowań. Angielski pierwowzór, czyli *Doreen: The Story of a Singer*, jak i polski przekład *Słowik irlandzki*, funkcjonują w określonych porządkach historycznych oraz etycznych. Zawarte jest w tych tekstach świadectwo tego, jak pisarka (Lyall) i tłumaczka (Hartinghova) tę historię rozumiały, co było zależne od ich światopoglądu, postawy politycznej, wiedzy kulturowej itd. Oba teksty, ten pierwotny i przekład, odzwierciedlają także stan świadomości społecznej w danym momencie historycz-

nym. W obu przypadkach otrzymujemy *Herstory of Doreen*, a więc opowieść o dziewczynie, która śmiało walczy o siebie, ukochanego człowieka i Ojczyznę. Z perspektywy tak odczytywanej powieści o dojrzewaniu potraktowana jest historia Irlandii i Anglii. Jej polski przekład funkcjonujący jako *Słownik irlandzki* razić może współczesnego czytelnika uproszczeniem, anachronizmem stylu, jednostronnością postaci, pozbawionych komplikacji psychologicznych, kategorycznością przesłania, ale jednocześnie pozwala uzmysłwić sobie, co w życiu jest najważniejsze i co nadaje mu sens. Tego uczy nas Dora, wierna zasadzie, że zawsze trzeba być sobą i z tego uczyń siłę do życia i działania.

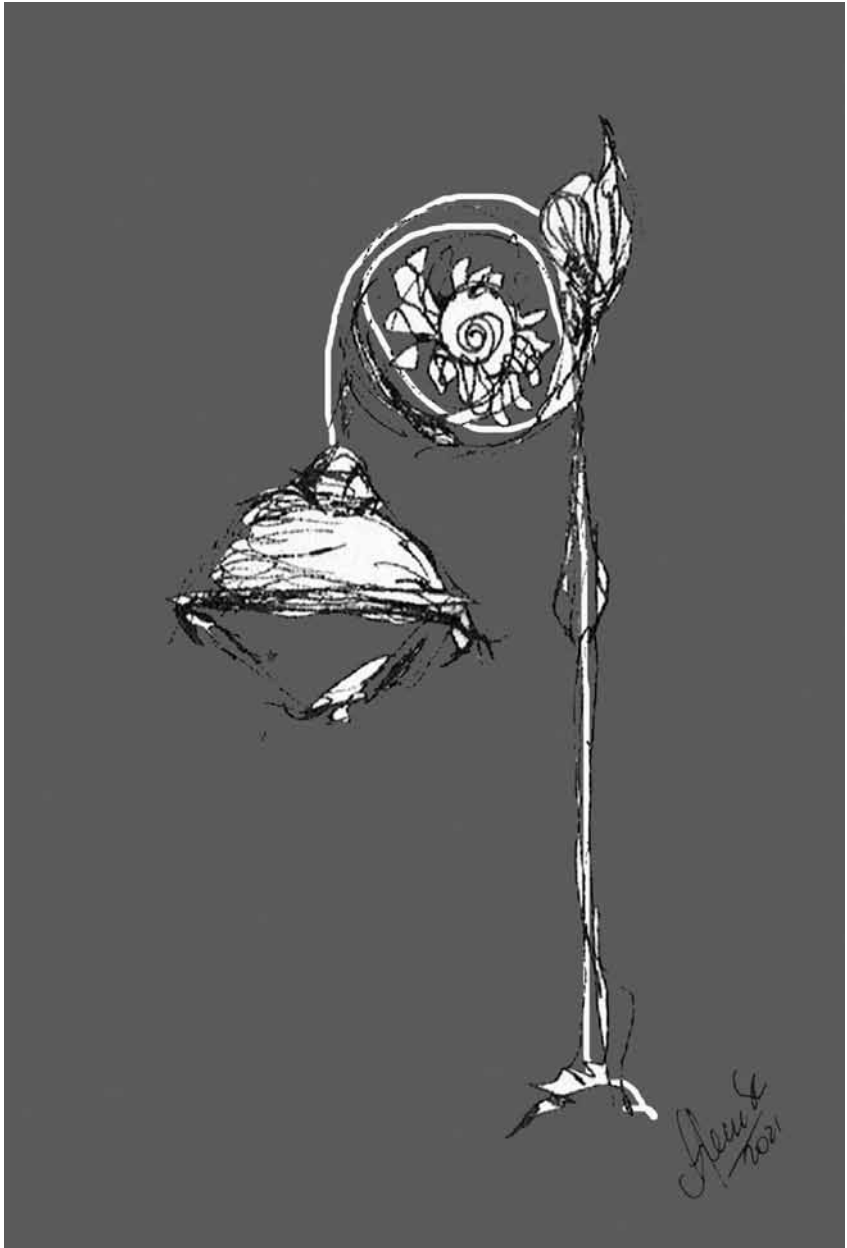
Summary in English

Reflections after reading the Polish edition of Edna Lyall's *Słownik irlandzki*

Doreen: The Story of a Singer by Edna Lyall (1857–1903) was written in 1894. It was one of the most important of her 18 novels. The plot is based on the love story between Irishwoman Doreen O’Ryan and Englishman Max Hereford. The love story is woven into a historical thread about the struggle for Irish independence. Doreen comes from a patriotic Irish family that is involved in the fight for the independence of their country. Doreen decides to serve her country as a national singer performing patriotic songs. The novel was translated into Polish in 1915 under the title *Słownik irlandzki*. The Polish reader may be interested in Lyall’s novel due to the similarity in the fate of Ireland and Poland, countries fighting stubbornly and with sacrifice for their independence. Dora, because this is the name of the heroine in the Polish translation, appearing in a red cape, becomes a figure of independent Ireland. The novel has the character of an educational novel and at the same time is an example of *Herstory*. What is important in it is the story shown from the perspective of a woman who matures mentally and ethically for her mission. Her strength is courage, boldness and faithfulness to God, Ireland and the man she loves. He becomes an advocate for Ireland’s freedom rights as a parliamentary speaker. As a spokeswoman for the theory of empathy, Lyall stands for the reconciliation of both nations, opposes terrorist methods in the fight for freedom as contrary to the Christian idea.

Bibliografia

- Adamczyk-Garbowska, M. (1988). *Polskie tłumaczenia angielskiej literatury dziecięcej: problemy krytyki przekładu*. Wrocław.
- Barnette, S. *Sympathy in Public, Sympathy in Private: An Introduction to Novelist Edna Lyall in Two Parts* (Part 1), <https://jvc.oup.com/2020/04/10/edna-lyall-part-1/> [dostęp 5.07.2023].
- Barnette, S., *Sympathy in Public, Sympathy in Private: An Introduction to Novelist Edna Lyall in Two Parts* (Part 2), <https://jvc.oup.com/2020/05/29/edna-lyall-part-2/>, [dostęp 5.07.2023].
- Białek, J.Z. (1979). *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1918–1939*. Warszawa.
- Dąbrowski, J. (1962). *Polacy w Anglii i o Anglii*, Kraków.
- Fijałkowski M. *Słowik irlandzki / Edna Lyall*, <http://dom-echa.blogspot.com/2017/10/sowik-irlandzki-edn-a-lyall.html>, [dostęp 7.07.2023].
- Grzybowski, S. (1977). *Historia Irlandii*. Wrocław.
- Krajewska, W. (1972). *Recepcja literatury angielskiej w Polsce w okresie modernizmu (1887–1918)*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Kruszyńska, E. (2009). *Dydaktyczny charakter powieści dla dziewcząt w dwudziestoleciu międzywojennym*. Toruń.
- Lechicki C. (1977). *Naganowski Edmund*. W: *Polski słownik biograficzny*, t. 22, z. 92. Wrocław, s. 438–440.
- Legeżyńska, A. (1999). *Tłumacz i jego kompetencje autorskie*. Warszawa.
- Lyall, E. *Doreen. The Story of a Singer, by Edna Lyall*, Retrieved 6 February 2023 – via Project Gutenberg Canada. <https://gutenberg.ca/ebooks/lyall-doreen/lyall-doreen-00-h-dir/lyall-doreen-00-h.html>, [dostęp 5.7.2023].
- Lyall, E. (1992). *Słowik irlandzki*, [bez nazwiska tłum.]. Wrocław.
- Nabokov, V. (2002). *Sztuka przekładu*. W: *Wykłady o literaturze rosyjskiej*. Warszawa, s. 393–402.
- O’Beirne Ranelagh, J. (1994). *Historia Irlandii*. P. Chojnacki, K. Baczyńska-Chojnacka (przeł.). Warszawa.
- Pielorz, D. (2020). *Tłumacz architekt a tłumacz konserwator zabytków. Kanoniczny i polemiczny przekład Anne of Green Gables Lucy Maud Montgomery jako ogniwa serii translatorskie*, *Wielogłos* 2020, nr 3.
- Szala, A. (1992). *Anglosaskie literatury w Polsce*. W: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, A. Brodzka i inni (red.). Wrocław – Warszawa – Kraków, s. 24–34.
- *Współczesne teorie przekładu. Antologia* (2009), P. Bukowski, M. Heydel (red.), Kraków.
- *Wyrywanie wątroby. Rozmowa z Michałem Kłobukowskim*, <https://www.dwutygodnik.com/artykul/4623-wyrywanie-watroby.html>, [dostęp 9.07.2023].
- Zacharska, J., (1994). *Lektury pensjonarek – bohaterki powieści przełomu wieków*. W: *Książka pokolenia: w kręgu lektur polskich doby postycyzniowej*, E. Paczoska, J. Sztachelska (red.). Białystok, s. 138–148.

A Street Lamp, Dublin 2021.
Drawing by Samanta Stochla. Ink on paper – photoshop. Reprinted courtesy of the artist.

POETRY

Mateusz MAJCHER

To the Unknown Emigrant

Hey you! – the man of nowhere
From behind the endless humming oceans
Who – which such eager passion explores secrets
Of nourishing through the green veins of your leafy palms
Tell me – who really chases you?

Hey you! The man of solid mud and soil
From behind these seven hills and oaky forests
Who – into echoless fogs wedges his songs
Of The One who will never fall
In the depths of strange November nights
Tell me – what consumes you?

Hey you! The man of fury and anger
Whose face just painfully blinks
On the lightings – veins of motorways
On the route from here to the dreams (with the toll plaza
For illegal hopes on the E- two oh one
Who the hell are you really?

Hey you! The man of mourn and sorrow
Who – as one of them rejected
Sister and brothers – less beloved
In the shop just before the closing hours
Hands me over – wrapped in the white and red banner pate saying
“seven sixty two”

Tell me – is there anyone able to pointed out on the maps
Footsteps of your faded mother
Was there ever anyone able to guess your crooked accent
Anyone ever asked why here and why now
All these meaningless rows of zeros
Tell me – from behind the shuttered eyes
What the hell lead you to the doorways
Of my chamber of the shattered mirrors?

Mateusz MAJCHER

Do nieznanego emigranta

Człowieku znikąd
Zza bezkresnych szumów oceanu
Który z taką pasją zgłębiasz tajniki
Odżywiania się zielonymi liśćmi dłoni
Powiedz mi – kto cię goni?

Człowieku z gliny
Zza gór siedmiu i lasów
Który w mgły bez echa śpiewasz
O tej co nie zginie
W mroku obco listopadowych nocy
Powiedz mi – co cię toczy?

Człowieku z gniewu
Który migasz tylko twarzą obolałą
Na błyskawicach autostrad
Stąd do marzeń (z bramką opłat za
Sny nielegalne przy E dwieście siedem)
Coś ty jest za jeden?

Człowieku z rozpaczy
Który jeden wśród niechcianych
Sióstr i braci – mniej kochanych
W sklepie tuż przed dwudziestą drugą
Mi podajesz w sztandar owinięty pasztet mówiąc
„Siedem sześćdziesiąt dwa”

Powiedz mi czy ktoś na mapie
Znajdzie twojej matki ślady
Czy ktoś odgadł twój koślawy akcent
Czy ktoś pytał po co tu i teraz
Po co te bez wyrazu wszystkie zera
Powiedz mi – zza oczu twoich zmrużeń
Cóż cię sprowadziło w progi
Mej komnaty zbitych luster?

Mateusz Majcher, pen name „Towarzysz ze strefy Ciszy”, born 1979 in Poznań – Poland, graduate in University of Poznań (UAM) in Physics. Poet, wanderer, seeker, author of poems published in „Mundus Poetica-Antologia” (2022) and other Polish papers: „Akant” (2021–2022), „Bezkres” (2022) and „Myśl Polska” (2023). In Ireland since 2005 (currently living in Carlow), self employed as a heating engineer.

Paweł BURY

My City Dublin

Dublin, my city,
Where the rivers of the Liffey stretch their quilts,
And the pubs are brimming with songs and crowds,
Where I always leave my heart.
Here the streets are green and vibrant,
And in the parks, tranquillity and silence,
And in St. Patrick's Square,
All dreams come true.
At Trinity College, beautiful old age,
A hundred years of history buried in the walls,
And on Grafton Street, flowers and teeming life abound,
A joyful heart, a soul content.
Dublin, my city,
Where music and life are everywhere.
There is always my home,
There my soul always lives.

Paweł BURY

Moje Miasto Dublin

Dublinie, miasto moje,
Gdzie rzeki Liffey ciągną swe kołdry,
A puby pełne śpiewów i tłumu,
Gdzie swoje serce zawsze zostawiam.
Tu ulice zielone i gęste,
A w parkach spokój i cisza,
A na Placu Świętego Patryka,
spełniają się wszystkie marzenia.
W Trinity College, starość piękna,
Sto lat dziejów w murach pochowana,
A na ulicy Grafton, kwiaty i życie,
Serce rozweselone, dusza zadowolona.
Dublinie, miasto moje,
Gdzie wszędzie jest muzyka i życie,
Tam zawsze mój dom,
Tam zawsze moja dusza żyje.

Paweł Bury, a graduate of the Film Academy in Krakow with a specialization in cinematography. A teacher, a journalist and the Director of Communication and Media at the Polish School Altogether in Dublin. Pawel has been awarded with the Golden Pen by the International Association of Artists, Journalists, and Lawyers, Virtualia ART in 2022. Awarded with the Polonia Personality of the Year in 2021, and with the medal of the Garden of Poetry in London in 2022. Pawel has resided in Ireland since 2006.

Dagmara STRACHOTA

epiphyte

I have not rooted anywhere
as much as I did in my longing
for Poland

I bloomed
under the cracked bark of the pine tree

in the swirl of the ocean and dreams
I take shortcuts to the sunshine
I live in the crowns of trees which
were not planted
by my ancestors
from them I look forward to the day

when I will return

Dagmara STRACHOTA

epifit

nigdzie nie zakorzeniłam się
tak mocno jak w tęsknocie
za Polską

zakwitłam
pod pękniętą korą sosny

w kłębowisku oceanu i marzeń
sięgam po słońce na skróty
żyję w koronach drzew
posadzonych nie przez moich
przodków
to z nich wypatruję dnia

kiedy wrócę

Dagmara STRACHOTA

emigrant space

this space is filled with my story
enclosed within invisible boundaries
the path of a new mentality where
a part of me

I sow dreams of a city I can't see
I build a solid foundation, then another floor
I am drawing strength from winding rivers to get to know myself
my world is a country where my heart beats stronger

when I talk about the other one, it's the air I breathe
I live between them and can't have both at the same time

I absorb that space

Dagmara STRACHOTA

przestrzeń emigranta

ta przestrzeń wypełniona jest moją historią
zamkniętą w niewidzialnych granicach
ścieżką nowej mentalności gdzie
częstką mnie

rozpylam marzenia o mieście którego nie widzę
buduję solidny fundament potem kolejne piętro
czerpiąc siły z krętych rzek do poznawania siebie
mój świat to kraj gdzie serce moje bije mocniej

gdy o tamtym mówię to powietrze którym oddycham
żyję pomiędzy nimi i obu naraz mieć nie mogę

chłonę jestem przestrzenią

Dagmara Strachota, a designer of green spaces for the body and soul, searching for appropriate plants and words. She was granted an award in the 8th International Poetry Competition of Józef Bursewicz for the Golden Metaphor. Her miniatures are displayed on a wall at Bracka Street in Krakow. Author of two poetry books: *I absorb, I am space* (2020), *Zielnik Medytacyjny* (2023). Her poems were included in the anthology of Polish poets – *Mundus Poeticus* (2023).

Celtic Cross. Drawing by Katarzyna Sudak. Ink on paper. Reprinted courtesy of the artist.

LETTERS TO THE EDITOR

Ksawery Pruszyński i związku rodziny Kęszyckich z Irlandią

Przesłano emailiem 8 listopada 2022 r.
na adres: plachecki.dublin@gmail.com

*Szanowny Panie,
tradycyjnie ze swojego maila przesyłam podyktowaną mi przez Ciocię Marię Kęszycką odpowiedź na Pana list. Dołączam zdjęcia ilustrujące informacje zawarte w tekście, w tym m.in. ze spotkania generała Sikorskiego ze Stalinem, w którym uczestniczył Ksawery Pruszyński oraz zdjęcia grobowca i tablic rodzinnych z Błociszewa. Dorzucam zdjęcie z kościoła błociszewskiego z widoczną po lewej stronie figurą Św. Rity. Na prośbę Cioci – dodatkowo dołączam zdjęcie tegorocznych wieńców dożynkowych z Rychwału (Wielkopolska) w podziękowaniu za okazane zainteresowanie historią Rodziny. Jako etnograf – ja również doceniam ich (tzn. wieńców) wyjątkową urodę. Wszystkie zdjęcia – jeśli z Pana strony byłaby taka chęć i potrzeba – są do bezwarunkowego wykorzystania.*

*Pozdrawiam z Krakowa
Anna-M. Słupczyńska*

*Drogi Redaktorze,
radość wielka z maila i zapowiedzi postania dla mnie i dla Marysi Pruszyńskiej Boni egzemplarzy Rocznika 2021!
Adres biblioteki uniwersyteckiej bardzo dobry, bo jestem w stałym kontakcie z dr Kasią. Egzemplarz dla Marysi Pruszyńskiej-Boni ja prześlę na jej ręce.*

Powstałe koszty proszę mi podać, a moja wnuczka irlandzka prześle należność na konto wydawnictwa.

*Dni Wszystkich Świętych i Zaduszek za nami. Z Kanady nadleciała Marysia Pruszyńska-Boni, by jak co roku uczestniczyć w wizycie w Błociszewie przy grobowcu Kęszyckich, znajdującym się przy za-
bytkowym drewnianym kościele. W grobowcu spoczywają poprzednicy Marysi po kądzieli. I tak: Stefan Kęszycki, mąż Irlandki Margaret Murphy – pradziad Marysi, córka Stefana i siostra Daniela Flora z Kęszyckich Meysztowiczowa, a także jej matka Maria z Meysztowiczów Pruszyńska – żona ojca Marysi Ksawerego. Tak więc na pytanie Pana, Redaktorze Kochany, czy Ksawery miał związki z Irlandią zawiła odpowiedź mieści się w grobowcu w Błociszewie. Możemy domniemywać, że Ksawery, który w lata drugiej wojny był w wojsku reporterem i bliskim współpracownikiem generała Sikorskiego, bywał nie tylko w Szkocji, ale również w Irlandii. Jego reportaż „Russian Year” przetłumaczony na polski przez Rożka jako „Noc na Kremlu” opowiada o podróży z Sikorskim do Murmańska i dalej do Moskwy na spotkanie ze Stalinem. Spotkanie jak wiadomo dotyczyło układu Sikorski-Majski. Przesyłam fotografię (photo 1) jako ciekawostkę z tamtego czasu, a także fotografie grobowca z tablicami przodków Marysi Pruszyńskiej-Boni (photo 2 i 3).*

Marysia kontynuuje przypominanie Ksawerego fundując od kilku lat nagrodę imienia ojca przyznaną przez Polski PEN Club. Upřednio była to nagroda imienia Braci Pruszyńskich Mieczysława i Ksawerego, przejęta przez Marysię po śmierci jej brata stryjecznego Erazma s. Mieczysława Pruszyńskiego.

Tym razem, na początku przyszłego roku Marysia planuje we współpracy z PEN Clubem podzielenie nagrody na trzech tłumaczy twórczości Ksawerego i w związku z tym wydanie książki obejmującej fragmenty tłumaczeń tekstów Ksawerego Pruszyńskiego przez osoby nagrodzone.

Myślę, że koncepcja Marysi znajdzie realizację w pierwszych miesiącach 2023 r. i jestem pewna, że zarówno sprawozdanie z wieczoru w PEN Clubie, jak i książka trafią do Pana rąk.

Marysia – „latający holender” po świecie – osiadła obecnie na kilka miesięcy w Warszawie. Mówiła mi, że lada dzień pośle do Pana angielskie wydanie "Russian Year".

W nadziei, że sąsiad nasz przepędzi swojego napastnika i że ta przyszłość, o której piszę, zrealizowana będzie w spokoju, łączę jak zawsze wiele serdeczności”.

Maria Kęszycka

I jeszcze post scriptum w formie ciekawostki z rodzinnego archiwum pamięci:

Maria z Meysztowiczów Pruszyńska, matka Marysi, niezwykle barwna postać zwana w rodzinie Marytką, w latach wojny hiszpańskiej, w której uczestniczył jako reporter jej mąż Ksawery, zawędrowała w Pireneje w nadziei spotkania się tam z mężem. Zatrzymała się w klasztorze, w którym uwagę jej przykuła święta z kolcem w czole. Miejsцова mniszka opowiedziała jej, iż jest to Święta Rita – włoska święta od spraw trudnych i beznadziejnych. Niepokojąc się stale o męża Marytka obiecała Świętej ufundowanie kaplicy w rodzinnym majątku (nota bene już rok później zagarniętym przez bolszewików) za szczęśliwy powrót męża. Po 1939 roku majątek Rohoźnica nie wrócił już jednak nigdy do rodziny i nie było możliwości wypełnienia danego Świętej Ricie przyrzeczenia. Niejako w zamian – realizując je wiele lat później – ufundowała już nie kaplicę, a figurę Świętej Rity, która stanęła w kościele w Błociszewie. Dziś Św. Rita z Błociszewa obdarzona jest wieloma wotami dziękczynnymi od licznych pielgrzymów.

Ksawery przeżył rewolucję hiszpańską, a owocem tego jest „Czerwona Hiszpania”, która parę lat temu została przetłumaczona na język francuski przez Brigitte Gautier – przyszłoroczną laureatkę, jedną z trzech osób nagrodzonych nagrodą im. Ksawerego Pruszyńskiego przez Polski PEN Club.

mk

29. Podpisanie na Kremlu w dniu 4. 12. 1941 deklaracji polsko - sowieckiej „sprzyjającej i wzajemnej pomocy”.
Od lewej: płk dypl. Leopold Okulicki, I. Lapczew, N. Nowikow, Kawery Pruszyński, S. Kozyrew, rtm. Jerzy Klimowski, G. Malenkov, gen. W. Anders, asob. Stanisław Kot, asob. W. Sikorski, W. Mołotow i J. W. Stalin.

Photo 1. Meeting of Gen. Sikorski and Ksawery Pruszyński with J. Stalin. Courtesy of Anna-M. Słupczyńska

Photo 2. Tomb of Kęszyckis Family in Błociszewo. Courtesy of Anna-M. Słupczyńska

Photo 3. Grave Tablet of the Kęszyckis Family Tomb in Błociszewo. Courtesy of Anna-M. Słupczyńska

Cześć Jarek. Poniżej przesyłam teksty...
Wiadomość przesłano przez Messenger FB

Bogdan FERĘC

O irlandzkiej gastronomii

Bardziej niż często można usłyszeć opinie, że jedzenie w Irlandii nie należy do tych z najwyższej półki, ale to stereotypy wygłaszane najczęściej przez przyjezdnych, którzy chcą związać się ze Szmaragdową Wyspą na dłużej. Jeżeli prześledzić szlaki, na jakich najczęściej można spotkać emigrantów zarobkowych w Irlandii, ci kierują swoje kroki do sklepów budżetowych, czyli dyskontów spożywczych. Te natomiast oferują artykuły w zdecydowanie atrakcyjnych cenach, ale odzwierciedlających jakość produktu. Jeżeli natomiast klient zdecyduje się na zakupy w jednej z sieci renomowanych marek, z całą pewnością otrzyma jakość, za którą sprzedawca żądać będzie odpowiedniej ceny. Nie do końca o tym jednak, bo przecież już nawet tytuł sugeruje, że można mieć nadzieję na krótką podróż po wyspiarskich lokalach gastronomicznych, a tych z pewnością znajdzie się tutaj odpowiednią ilość. Zaspokoić głód w Irlandii jest bardzo łatwo, bo to i bary typu fast food, ale też te rodzime niewielkie knajpki z daniami na każdą kieszeń, aż po restauracje serwujące cały bogaty zestaw potraw rodzem z Europy i świata.

Są jednak pewne tradycyjne, których będąc w Irlandii, powinno się spróbować, a do tych zalicza się przynajmniej trzy, choć warto znacznie więcej. Zaczniemy jednak od typowego irlandzkiego śniadania, a to składa się z opiekanego białego i czarnego puddingu, więc

odpowiednika naszej rodzimej kaszanki. Do tego jajko sadzone, smażone pomidory i także samo podane pieczarki, fasola w sosie pomidorowym i oczywiście doskonałej jakości irlandzkie kiełbaski. Smażony bekon także trafić musi na talerz, żeby dopełnić Full Irish Breakfast. Niekiedy towarzyszą daniu boxty, czyli swego rodzaju placki ziemniaczane, chociaż polskie są znacznie lepsze. Warto tutaj powiedzieć, że niemal w każdej irlandzkiej potrawie znajdziemy masło, a to wydaje się jednym ze znamienitszych na świecie i cenione jest od Stanów Zjednoczonych Ameryki po rynki azjatyckie. Żeby jednak zrozumieć fenomen niektórych irlandzkich produktów, trzeba mieć świadomość, iż producentki mleka, że tak określe bydlę rogate, prawie cały rok przebywają na pastwiskach i żywią się w sposób naturalny, czyli trawą. Oczywiście są okresy, przede wszystkim w pierwszych miesiącach roku, gdy krowy muszą schronić się w oborach, głównie ze względu na niskie, bo w okolicy zera stopni temperatury, ale ten czas jest niezwykle krótki i niekiedy w ogóle nie występuje. Wówczas bydlę również dostaje pasze zebrane przez rolników ze swoich pól, co czyni smak irlandzkiego mięsa wyjątkowym. Dotyczy to także pozyskiwanego mleka, z którego produkuje się masło i inne przetwory nabiałowe.

Wróćmy jednak do samej gastronomii, gdyż zaczęliśmy śniadaniem, czyli po kilku godzinach należałoby pomyśleć o obiedzie. Ten zaś może przyjmować na wyspie wiele form, o ile jesteśmy tu w celach turystycznych, a to prowadzić nas może zarówno do światowych marek z nie najzdrowszym jedzeniem, ale i do barów szybkiej obsługi z daniami na wynos. Popularne są w irlandzkiej porze obiadowej lunche w postaci bagietek z surówkami i grillowanym kurczakiem, a i miksowane zupy, ale i to nie będzie esencją irlandzkiej gastronomii. Zestaw zup na Szmaragdowej Wyspie nie jest nadmiernie rozbudowany, bo to np. chicken soup, czyli jakże skromna namiastka polskiego rosółu, ale i zupa warzywna, którą od biedy można uznać za coś, czym daje się nasycić. Tak przechodzimy do trzech, które są chyba najpopularniejsze w Irlandii, czyli zupy pomidorowej, ziemniaczanej i rybnej. Zacznę od pomidorowej, która również podawana jest w formule miksowanej, a bez znanego nam ryżu lub makaronu. Jest w niej natomiast duża ilość warzyw i pomidorów, a do tego całość smaku uzupełnia bazylią. Nieodzowne w tej zupie są masło i irlandzka śmietana, które

dopełniają całości. O ile mówimy o potato soup, więc zupie ziemniaczanej, to i tu znajdziemy kilka odmian, a będzie również ta, którą podaje się w połączeniu z porem. O maśle i śmietanie to nawet nie ma co wspominać, bo w tej zupie także są obowiązkowe. Wymogiem jest, aby więcej czasu poświęcić irlandzkiej zupie rybnej, nazywanej tutaj chowder, a i tę można swobodnie nazwać smakiem Irlandii. Nie bez znaczenia jest fakt, gdzie taką zupę jadamy, bo znajdziemy te z niższej półki, które jednak mogą do siebie zniechęcać, ale i dzieła wybitne. Typowy chowder to niewielka ilość warzyw, do tego kilka gatunków ryb i oczywiście maśle, a to one dopełniają całości. Zupa powinna być zawieszista, wypełniona aromatem ryby, a i zawierać sporą ilość irlandzkiego masła i śmietany. Podawana jest zwyczajowo z chlebem sodowym i kilkoma dodatkowymi kawałkami masła.

Irlandzki obiad byłby niczym bez choćby najskromniejszego dodatku ziemniaków, a w Irlandii uprawia się ich 16 odmian i właściwie każda z nich przeznaczona jest do innych celów konsumpcyjnych. Są więc te nadające się bardziej do zup, gotowania, jako element obiadu, są też odmiany, których przeznaczeniem jest znaleźć miejsce w sałatce ziemniaczanej i oczywiście odmiany do smażenia oraz pieczenia. Z nich właśnie powstają różnego rodzaju potrawy, a znawcy Irlandii wiedzą, że to właśnie ziemniaki, a konkretnie ich choroba, stała się początkiem wielkiego głodu (1845–1849) na Zielonej Wyspie i masowej migracji tutejszej rdzennej ludności do USA. Podstawową przyczyną ówczesnego głodu stał się pierwotniak *Phytophthora Infestans*, który przetrzebił tutejsze uprawy ziemniaków. Ziemniaki w Irlandii to nie tylko frytki i boxty, bo przecież mamy również je w daniu obiadowym, a podawane w dwóch tradycyjnych odmianach. Pierwszą i najpopularniejszą będzie więc colcannon, natomiast drugą jest champ. W swojej pierwszej postaci colcannon to nic innego jak ziemniaki gotowane razem z kapustą. Potrawa składa się właściwie z czterech elementów, czyli ziemniaków, kapusty, mleka i masła. Obecnie podawana jest również w wersji wzbogaconej o gałkę muszkatołową i zioła. Champ to z kolei ziemniaki ze szczypiorem z cebuli, ale również z mlekiem i masłem.

Zjedliśmy zupę, ziemniaki już mamy, więc należy wybrać coś z mięs. Jako wyspa, Irlandia ze wszech stron otoczona jest wodami

*Oceanu Atlantyckiego i Morza Celtyckiego, co daje jej doskonałe łowi-
ska. Szczególnie obfite są one na północnych rubieżach, więc tam po-
ławiane są znane z jakości łososie, ale też dorsze. Wiele nadbrzeżnych
miejscowości w Irlandii oferuje przynajmniej raz w tygodniu targi,
a to właśnie na nich można kupić ryby, które kilka godzin wcześniej
pływały jeszcze w Atlantyku, ale na tym nie kończą się „przyjemności”
sprzedawane przez irlandzkich rybaków. Kraby, homary i ośmiornice
także pojawiają się na tutejszych targach, a co chyba najważniejsze,
rybacy prawie codziennie dostarczają je do miejscowych knajpek i re-
stauracji, by cieszyły podniebienia osób goszczących na wyspie. Nie-
stety w ostatnich latach rozwija się hodowla łososi w sposób sztuczny,
choć bytują one w wodach Oceanu Atlantyckiego, jednak to już tro-
chę inna barwa i smak mięsa. Jakby jednak na to nie patrzeć, zarówno
ryb, jak i owoców morza, można znaleźć dla siebie mnóstwo, a nawet
odbudowuje się kolonie dzikich małży w Zatoce Dublińskiej, które kie-
dyś były bardzo tam popularne i opisane zostały w wielu książkach
i oczywiście w towarzystwie Molly Malone, a z jej postacią także moż-
na się zapoznać, bo przecież pomnik Molly wciąż obecny jest w stoli-
cy Irlandii. Z pomnikiem wiąże się też ciekawostka, bo potarcie piersi
sprzedawczyni małży przynosić ma szczęście i ten element pomnika
wykonanego z brązu jest wyjątkowo odróżniającym się kolorystycznie
od reszty monumentu. Profanacją ryby, jaką można wybrać na nie-
dzielny, ale też obiad podczas wycieczki do lub po Irlandii, jest ta po-
dawana w restauracjach typu fast food, bo nie ma ona wiele wspólnego
z rodzimą rybą z frytkami. Tę potrawę warto natomiast zjeść tam,
gdzie zauważy się wielu klientów, bo to jest gwarancją, że lokal stał
się popularny i nie tylko za sprawą narodowego trunku Irlandczyków,
czyli Guinnessa. Tu kolejna glossa, ponieważ pintę Guinnessa zalecają
do codziennego spożycia nawet lekarze, choć tylko ci starej daty.*

*Jest oczywiście wspomiana już wołowina, a tę podaje się w for-
mie burgerów, ale i steków, które są najlepszymi w Europie, a może
i na całym świecie. Jeżeli przyjdzie komuś fantazja, aby prawdziwy,
gruby na dwa palce stek przyrządzić samodzielnie, polecić należy wi-
zytę w jednym z rodzinnych sklepów rzeźniczych, a tam butcher wy-
kroi na miejscu odpowiedni płąt, a i powie, jak przyrządzić go typ-
owym irlandzkim sposobem. O irlandzkiej wołowinie można opowia-*

dać miesiącami, a co ciekawe, każda niemal z miejscowości ma swój własny na nią przepis, więc i różnią się smakami. Ważne jest jednak, iż irlandzka wołowina jest produktem sztandarowym wyspy i kupić ją można na kilku kontynentach. Crème de la crème irlandzkości, a ten jest obecny na wyspie od zarania dziejów, więc ni mniej, ni więcej jest jagnięcina, którą wysoce cenią sobie Japończycy i oczywiście Amerykanie, choć wśród Polaków dopiero zdobywa popularność, więc musimy się do niej przekonać. Problem z jagnięciną w przypadku Polaków może mieć konotacje z naszej niechlubnej przeszłości, gdyż w uspołecznionych sklepach mięsnych w Polsce sprzedawana była baranina, a to całkiem coś innego. Baranina pochodziła z wyeksploatowanych już owiec, więc przynajmniej kilkuletnich, a to całkiem zmienia smak mięsa. W Irlandii w sklepach dostać można tę kilkumiesięczną, a typowo na rzeź przeznaczone są sztuki w wieku około dziewięciu miesięcy. To jest gwarancją wybornego smaku, a przebywające również przez cały rok na pastwiskach młokosy żywią się mlekiem matek i oczywiście soczystą trawą. Możemy więc powiedzieć, że zarówno pieczone udziec jagnięcy, jak i żeberka z jagnięciny są wręcz idealną potrawą, która zagościć powinna na talerzu każdej z osób, jaka pojawia się na wyspie. Irlandia byłaby jednak niepełną, gdyby nie stworzyła swojego gulaszu z jagnięciny, czego emanacją jest Irish Stew z Guinnessem. Gulasz wydaje się, jak większość tutejszych rodzimych potraw, bardzo prosty w swojej formie i oddaje historyczną głębię oraz tradycję wyspy. Gulasz irlandzki składa się z byle jak pokrojonych ziemniaków, marchwi, również pokrojonej na grube części i nieodzownego pasternaku, który łudząco przypomina korzeń pietruszki. Do tego dodatkiem jest pokrojona w grube cząstki cebula i oczywiście spora ilość najlepszych części jagnięcego udźca. Potrawa jest jednogarnkowa, a gotowaną wiele godzin, by uzyskać odpowiednią zawiesistość sosu. Także tutaj obecne jest irlandzkie masło i chleb sodowy.

Gdyby jednak pokusić się o wybranie najbardziej irlandzkiej potrawy ze wszystkich wcześniej wymienionych, to pozycję pierwszą zająć powinny tutejsze kiełbaski, bo to one są jedynymi w swoim rodzaju. Rozpoczynając przygodę z irlandzkimi kulinariami, nie można oddawać się zasadzie, że kupimy je gdziekolwiek i będzie dobrze. Tak się nie stanie, bo kupując w supermarkecie, należy wiedzieć, skąd

takie pochodzą. Dlatego warto wejść do któregoś z wielu sklepów rzeźniczych i kupić na grilla te, które przygotowywane są na miejscu. Corocznie w Irlandii odbywają się też konkursy dla butcherów, a to właśnie wówczas prześcigają się oni w przygotowaniu najlepszych irlandzkich kiełbasek i zwycięzcy chwalą się nagrodami w swoich sklepowych witrynach.

Na koniec wypada jedynie zaprosić do Irlandii na pintę Guinnessa i rybę z frytkami, by poznać ją również od strony kulinarnej.

Bogdan Feręc, born in Łódź in 1972, a journalist and media entrepreneur, chief editor and columnist in the "Polska-IE" news portal. In Ireland since 2013. Lives in Galway, working in the car industry. A commentator on various topics for the Polish community in Ireland with Radio PL in Dublin, and since 2015 regularly in the Studio Dublin of Radio Wnet, where he shares his expertise on political, economic and social issues from Polish and Irish perspectives. Contributor to Radio Near FM in Dublin.

POLISH COMMUNITY NOTES

**Kazimierz
Leski**
ps. „Bradi”
(1912-2000)
- *życie urozmaicone*

Kazimierz Leski,
nom de guerre
„Bradi” (1912-2000)
– a checkered life

Miejsce wystawy: Dom Polski w Dublinie,
20 Fitzwilliam Place, Dublin 2., D02 YV58
Termin: 4 grudnia, niedziela, godz. 15.00.

An Unusual Life of Kazimierz Leski – Exhibition Poster. Courtesy of the Ossolineum Library.

“Kazimierz Leski a.k.a. Bradl – an Unusual Life” – Exhibition at the Polish House in Dublin

This is the first exhibition in a series on the Polish Cursed Soldiers presented at the Polish House on 4 December 2022. Dr Wiktoria Malicka from the Ossolineum Institute in Wrocław gave a lecture at the invitation of the IrishPolish Society, in cooperation with the Dublin branch of the Old Polish Academy of Applied Sciences, the Polish Social and Cultural Association and the Polish Embassy in Dublin. The arrival of the guest from Poland also provided an excellent opportunity to familiarise the audience with the history of the Ossolineum Library, the oldest active publisher in Poland, and to talk about its Lviv roots. The meeting took place in an almost family

Dr Wiktoria Malicka during her presentation at the Polish House. Photo by Jarosław Płachecki.

„Kazimierz Leski ps. Bradl – życie urozmaicone” – wystawa w Domu Polskim w Dublinie

To pierwsza wystawa z serii o Żołnierzach Wyklętych zaprezentowana w Domu Polskim 4 grudnia 2022 r. Na zaproszenie Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, przy współpracy z dublińską filią Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych, Polskim Ośrodkiem Społeczno-Kulturalnym i Ambasadą RP w Dublinie, wykład poprowadziła pani dr Wiktoria Malicka z Instytutu Ossolineum we Wrocławiu. Przyjazd gościa z Polski stał się także znakomitą okazją do przybliżenia słuchaczom historii biblioteki Ossolińskich, najstarszej do tej pory działającej instytucji wydawniczej w Polsce, oraz opowiedzenia o jej lwowskich korzeniach. Spotkanie odbyło się w niemal

The Consul of the Republic of Poland, Grzegorz Sala, Dr Wiktoria Malicka and the Chairman of the Irish Polish Society Dr Jarosław Płachecki. Photo courtesy of IPS.

atmosphere. Many of the Polish people present had their origins in Lviv, and Dr Malicka, and Jarosław Płachecki who is writing these words, were both city of Płock residents. The cooperation of the Polish House with the Old Polish Academy of Applied Sciences and the Ossolineum Institute will continue. The next step is an inventory of the library collection at the Polish House in Dublin.

Participants at the lecture. Photo courtesy of IPS.

rodzinnej atmosferze. Wielu spośród zgromadzonych na sali polonusów wywodziło się właśnie ze Lwowa, a pani dr Malicka i piszący te słowa Jarosław Płachecki są obydwójecie płocczanami. Współpraca Domu Polskiego ze Staropolską Akademią Nauk Stosowanych oraz Instytutem Ossolineum będzie kontynuowana. Kolejny krok to inwentaryzacja zbiorów bibliotecznych w Domu Polskim w Dublinie.

Jarosław Płachecki presenting the Exhibition booklet.
Photo by Paweł Bury.

Paweł Bury documenting the Exhibition.
Photo by Jarosław Płachecki.

Songbooks of Prayer for the Polish Community in Ireland

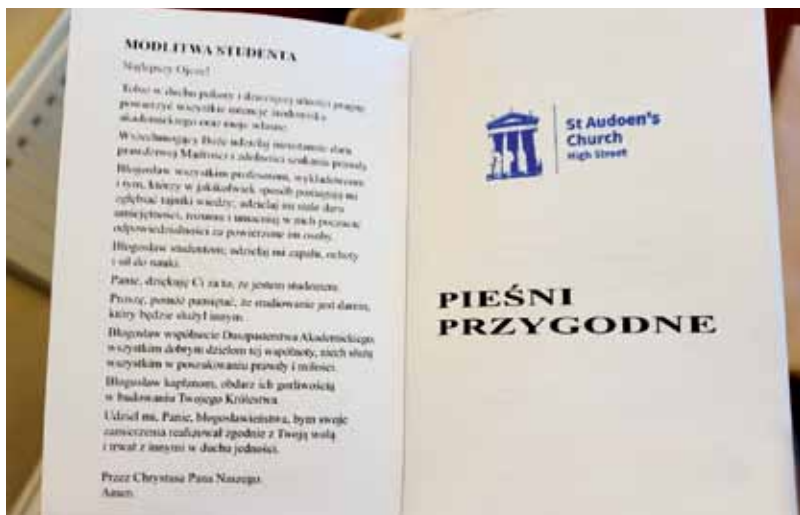
On the initiative of the authorities of the Old Polish Academy of Applied Sciences, on Wednesday, 7 December 2022, Dr Jarosław Płachecki handed over 500 copies of pocket songbooks with religious songs to Father Stanisław Hajkowski, rector of the Polish Chaplaincy in Ireland. This is the second edition of songbooks donated by our University in Dublin to the Polish community. The previous booklet edition, printed in 2017, was hugely popular and sold out in no time. This year we managed to get it printed almost in time for St Nicholas' Day. On the occasion of the meeting, the project to organise a Day of the Cursed Soldiers in the halls of St Audoen's Church in collaboration with the Old Polish Academy of Applied Sciences and the Irish Polish Society was also discussed. The joint event is planned for the end of February 2023 and will be sponsored by the Polish Embassy in Dublin.

Rev. Dr Stanisław Hajkowski and Dr Jarosław Płachecki at the Old Polish University's Deanery Office at St Audoen's Church on High Street in Dublin. Photo by Krzysztof Kiedrowski.

Śpiewniki dla irlandzkiej Polonii

Z inicjatywy władz Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych, w środę 7 grudnia 2022 r. dr Jarosław Płachecki przekazał na ręce ks. Stanisława Hajkowskiego, rektora Duszpasterstwa Polskiego w Irlandii, 500 egzemplarzy kieszonkowych śpiewników z pieśniami religijnymi. To już druga edycja śpiewników przekazana przez naszą Uczelnię na rzecz irlandzkiej Polonii. Poprzednie wydanie zeszytowe, wydrukowane w roku 2017, cieszyło się olbrzymią popularnością i rozeszło się w błyskawicznym tempie. W tym roku zdążyliśmy z wydrukiem niemalże w dzień św. Mikołaja. Przy okazji spotkania omówiono także projekt zorganizowania w salkach kościoła św. Audoena Dnia Żołnierzy Wyklętych przy współpracy ze Staropolską Akademią Nauk Stosowanych i Towarzystwem Irlandzko-Polskim. Wspólne wydarzenie planowane jest na koniec lutego 2023 r. i patronować mu będzie Ambasada RP w Dublinie.

The first page of the songbook with a student's prayer and the seal of the Polish Parish in Dublin. Photo by Jarosław Płachecki.

In Memory of the Victims of Martial Law in Poland

On 13 December 2022, the 41st anniversary of the imposition of martial law in Poland, a pre-Christmas gathering was held at the residence of Ambassador Anna Sochańska in conjunction with a commemoration of the victims of totalitarianism. At the invitation of the Ambassador, representatives of the Polish clergy in Ireland, the Polish Embassy and the Polish House in Dublin attended. During the gala dinner, the Rector of the Polish Chaplaincy in Ireland, Rev. Dr Stanisław Hajkowski, said a prayer on behalf of the victims of martial law in Poland, and together with the Ambassador wished the guests a happy Christmas. He also thanked the Director of the Dublin branch of the Old Polish Academy of Applied Sciences, Dr Jarosław Płachecki, for donating the songbooks to the Polish parish, presenting Her Excellency with a symbolic copy. Ambassador Anna Sochańska lit a symbolic lamp in memory of the victims of martial law. The assembled guests sang several Polish carols together.

Participants at the dinner in the residence of the Polish Ambassador in Dublin. Photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

Ku pamięci ofiar stanu wojennego w Polsce

13 grudnia 2022 r. w 41. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w Polsce w rezydencji pani Ambasador Anny Sochańskiej odbyło się przedświąteczne spotkanie połączone z upamiętnieniem ofiar totalitaryzmu. Na zaproszenie pani Ambasador przybyli przedstawiciele polskiego duchowieństwa w Irlandii, Ambasady RP oraz Domu Polskiego w Dublinie. W trakcie uroczystej kolacji rektor Duszpasterstwa Polskiego w Irlandii ks. dr Stanisław Hajkowski odmówił modlitwę w intencji ofiar stanu wojennego w Polsce, wraz z panią Ambasador złożył gościom życzenia świąteczne oraz podziękował dyr. filii Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych w Dublinie dr. Jarosławowi Płacheckiemu za przekazanie śpiewników na rzecz polskiej parafii, wręczając Jej Ekscelencji symboliczny egzemplarz. Pani Ambasador Anna Sochańska zapaliła symboliczną lampkę dla upamiętnienia ofiar stanu wojennego. Zebrani goście zaśpiewali wspólnie kilka polskich kolęd.

From the left: Krystyna Pycińska-Taylor and at the Ambassador's table; Dr Janina Lyons (back to camera), Rev. Stanisław Hajkowski, H.E. Ambassador of the Republic of Poland Anna Sochańska, Dr Jarosław Płachecki and the Polish Consul in Ireland, Mr Grzegorz Sala. Photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

H.E. Anna Sochańska lighting a symbolic candle in memory of Martial Law victims with Rev. Stanisław Hajkowski. Photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

REPORTS & CORRESPONDENCE

Dublin, 13.12.2022 r.

Wydarzenia społeczno-kulturalne i zadania realizowane w Domu Polskim w Dublinie przez Towarzystwo Irlandzko- -Polskie, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny i Ognisko Polskie CLG oraz pozostałe imprezy towarzyszące w roku 2022

Działalność Towarzystwo-Irlandzko Polskiego (Irish Polish Society, IPS) w 2022 r.

- 23 stycznia 2022 r. – Walne zebranie członków IPS on-line. Wybrano nowy zarząd: prezes – Jarosław Płachecki, wiceprezes – Patrick Quigley, honorowy sekretarz – Hanna Dowling, honorowy skarbnik – Deirde Holland, oraz członkowie: Marysia Harasimowicz, Edyta Dolan, Tamara Niekludow, Chris Wolny, Krzysztof Kiedrowski, Jason Dolan oraz Kevin O’Neill (Jarosław Głowa – przyjęty do zarządu w czerwcu 2022 r.)
- 13 lutego 2022 r. – Koncert akustyczny Bartosza Marmola i Doroty Goli, połączony z wręczeniem „Wnetowych koniczynek” radia WNET FM-Dublin. Wyróżnienia wręczone są osobowościom świata kultury, nauki oraz innych dziedzin życia polonijnego w Irlandii.
- 27 lutego 2022 r. – List „Do Przyjaciół Ukraińców” opublikowany w języku angielskim, potępiający napaść Rosji na Ukrainę oraz z wyrazami wsparcia dla naszych ukraińskich przyjaciół w Irlandii, w Polsce i w Ukrainie.
- 25 marca 2022 r. – list pożegnalny dla Pierre Zakrzewskiego, dziennikarza amerykańskiej sieci TV Fox News, zabitego

w Ukrainie 14 marca 2022 r. w czasie wykonywania obowiązków reporterskich. Pierre był synem długoletniej członkini Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, Marie-Ange Zakrzewskiej.

- marzec – lipiec – prace redakcyjne (red. Jarosław Płachecki) nad książką wiceprezesa IPS Patryka Quigleya pt. *Staśko Markiewicz. Between Ireland and Poland*.
- 30 kwietnia 2022 r. – spotkanie z marszałkiem Senatu prof. Tomaszem Grodzkim w Domu Polskim z Polonią z okazji Dnia Polonii i Polaków za Granicą na zaproszenie Ambasady RP w Dublinie.
- 3 maja 2022 r. – spotkanie z ministrem Arkadym Rzegockim z Polonią w Domu Polskim w Dublinie na zaproszenie Ambasady RP w Dublinie.
- lipiec – listopad – prace redakcyjne nad kolejnym, IX tomem Rocznika Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, 2022.
- 31 lipca 2022 r. – Garden Party w ogrodzie Domu Polskiego, połączone z prezentacją sztychów A. Grottgera pt. *Explaining Grottger*.
- 14 sierpnia 2022 r. – uporządkowanie ogrodu Domu Polskiego w ramach pracy społecznej Joanny Wawrzyńskiej, Jarosława Płacheckiego i Marzeny Zawadzkiej.
- 13 listopada 2022 r. – Narodowy Dzień Niepodległości w Domu Polskim. W programie: wystawa kopii sztychów Artura Grottgera z cyklu „Polonia”, „Lithuania” oraz „Wojna”, pieśni patriotyczne w wykonaniu chóru „Spisek trzeciej zwrotki” oraz recital fortepianowy Tamary Niekludow z utworami F. Chopina i I.J. Paderewskiego. W wydarzeniu uczestniczyła ambasador RP w Irlandii pani Anna Sochańska. W trakcie wieczoru konsul RP Grzegorz Sala otrzymał z rąk prezes Ogniska Polskiego dr Janiny Lyons honorowy dyplom „Przyjaciela Domu Polskiego w Dublinie” za wybitne zasługi w opiece nad naszą placówką polonijną w Dublinie. Wydarzenie zarejestrowane przez TV Polonia.
- 21 listopada 2022 r. – udział przedstawiciela oddziału IPS w Cork, Chrisa Wolnego, w sesji programowej Cork City Participation Network, działającej na rzecz integracji środowisk emigranckich w Irlandii.

- 26 listopada 2022 r. – udział prezesa IPS, Jarosława Płacheckiego, w sesji sprawozdawczo-wyborczej on-line Europejskiej Unii Wspólnot Polonijnych w Pułtusku.
- 15 października 2022 r. – wizyta gości w Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej w Domu Polskim i spotkanie z miejscową Polonią.
- 21 października 2022 r. – wykład dr. Jarosława Płacheckiego pt. *Determinanty tożsamości narodowej Polaków w wielokulturowej Irlandii* w siedzibie Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach.
- 26 października 2022 r. – prezentacja książki Patryka Quigleya, pt. *Staško Markiewicz. Between Ireland and Poland*, Dublin 2022 w Ambasadzie RP w Dublinie. Książka została wydana przez Ognisko Polskie, pod redakcją naukową Jarosława Płacheckiego.
- 29 listopada 2022 r. – odbiór kolejnej edycji Rocznika Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, t. IX, 2022.
- 4 grudnia 2022 r. – wystawa i wykład dr. Wiktorii Malickiej z Ossolineum pt. *Kazimierz Leski – an Unusual Life*. Po wykładzie nasz gość z Polski opowiedział nam także o historii i współczesnej działalności Instytutu Ossolineum we Wrocławiu i jego związkach ze Lwowem.

Działalność Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (POSK) w 2022 r.

Skład zarządu POSK w 2022 r.: Krystyna Pycińska-Taylor – przewodnicząca zarządu, dr Janina Lyons – honorowy sekretarz, Krystyna Machaczka – honorowy skarbnik oraz członkowie: Anika Rafalska (prowadząca grupę muzyczną „Spisek Trzeciej Zwrotki”), Magda Chmura (prowadząca grupę literacko-muzyczną „ArkaJana”), Barbara Bugalska i Gabriel Garus (obsługa POSK-owego FB i obsługa strony internetowej www.poskdublin.org), Grzegorz Jarocki, Justyna Zidar, Eryk Koziół i Andrzej Lichy.

- 29 stycznia 2022 r. – Wieczór Trzech Króli; w programie wspólne śpiewanie kolęd i pastorałek. Imprezę prowadziła poskowa grupa muzyczna „Spisek Trzeciej Zwrotki”.

- 26 lutego 2022 r. – karnawałowy koncert *Myślę sobie, że ta zima kiedyś musi minąć...* w wykonaniu grupy poetycko-muzycznej ArkaJana. W programie piosenki kabaretowe i popularne.
- 1 marca 2022 r. – *Rzeka pieśni/River of Songs* – recital piosenek autorskich w wykonaniu Justyny Kosmulskiej, artystki mieszkającej w Irlandii. Życie na emigracji to główny motyw tych piosenek.
- POSK solidarny z Ukrainą. W połowie marca POSK wpłaca 1000 euro na konto Caritas Polska – Ukraina. Pieniądze uzbierano na dwóch koncertach w Domu Polskim.
- 14 marca 2022 r. – na Ukrainie ginie Pierre Zakrzewski, irlandzki fotoreporter wojenny, syn Polaka i Francuzki. Wiele osób z Domu Polskiego uczestniczy w pogrzebie śp. Pierre’a w Dublinie. POSK publikuje na swojej stronie internetowej list pożegnalny i potępia w najwyższym stopniu niczym nieuzasadnioną i barbarzyńską agresję Rosji na Ukrainę.
- 2 kwietnia 2022 r. – *Drabina do nieba* – koncert pieśni pasyjnych w wykonaniu „Spisku Trzeciej Zwrotki” z dekoracjami (był olbrzymi krzyż i wiele zieleni). W następnych dniach spektakl został powtórzony w opactwie dominikanów w Tallaght.
- 7 maja 2022 r. – Święto Konstytucji 3 Maja; recital fortepianowy Barbary Grzybek i koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu grupy „Spisek Trzeciej Zwrotki”. Impreza uświetniona obecnością pani ambasador Anny Sochańskiej i pana konsula Grzegorza Sali (z rodziną), zakończona polonezem „stu par”.
- Na przełomie kwietnia i maja w Domu Polskim miały miejsce wizyty: Marszałka Senatu RP, prof. Tomasza Grodzkiego, który spotkał się z Polonią z okazji Dnia Polonii i Polaków za Granicą. 3 maja miało miejsce spotkanie z ministrem Arkadym Rzegockim oraz Dyrektorem Departamentu MSZ Szymonem Szyńkowskiem vel Sęk.
- 22 maja 2022 r. – wizyta prof. dr hab. Karola Samsela (poeta i prozaik) z Uniwersytetu Warszawskiego. Spotkanie autorskie oraz wykład pt. *Cyprian Norwid – fenomen twórczości, zagadki recepcji*. Wizyta miała miejsce w wigilię 139. rocznicy śmierci Norwida. Było to zamknięcie obchodów norwidowskich w Domu

Polskim od 200. rocznicy urodzin w 2021 r. po rocznicę śmierci. Prof. Samsel napisał 10-stronicowy tekst na swoim blogu w Wydawnictwie FORMA o swojej wizycie w Dublinie, w Domu Polskim i o duchowych konotacjach z literaturą irlandzką. Tekst został także opublikowany w IX tomie Rocznika IPS.

- 11 czerwca 2022 r. – recital fortepianowy młodego pianisty Pawła Waleskiego. W programie utwory Chopina i Scriabina. W czasie recitalu w Domu Polskim gościli również profesorowie Królewskiej Irlandzkiej Akademii Muzycznej (The Royal Irish Academy of Music – RIAM w Dublinie), profesor Lance Coburn i profesor Therese Fahy.
- 3 września 2022 r. – Narodowe Czytanie *Ballad i romansów* Adama Mickiewicza wspólnie ze Szkołą SEN. Honorowym gościem była pani ambasador Anna Sochańska, która odczytała jedną z ballad.
- 4 września 2022 r. – spotkanie autorskie z Agnieszką Lis, popularną polską pisarką.
- 13 listopada 2022 r. – Narodowe Święto Niepodległości, obchodzone wspólnie z IPS.
- 18 listopada 2022 r. – wystawa artysty plastyka Pawła Jasińskiego *Obrazy z głębi serca*. Zaprezentowane zostały jego prace z ostatnich lat twórczości. Paweł Jasiński związany jest z POSK-iem (w przeszłości zaprojektował dwukrotnie statuetkę festiwalu Filmów Krótkometrażowych ODDALENIA). Wernisaż został otwarty przez konsula RP pana Grzegorza Sałę.
- 4 grudnia 2022 r. – wystawa i wykład dr Wiktorii Malickiej z Ossolineum pt. *Kazimierz Leski – życie urozmaicone*. Wydarzenie zorganizowane wspólnie z IPS.
- 10 grudnia 2022 r. – koncert *Opowieść adwentowa*, stworzona przez grupę „ArkaJana i Przyjaciele”. To po mistrzowsku przeniesienie widza w przestrzeń radosnego oczekiwania na cud Bożego Narodzenia.

Działalność Ogniska Polskiego CLG w 2022 r.

Skład zarządu Ogniska Polskiego CLG: dr Janina Lyons – prezes, dr Jarosław Płachecki – honorowy skarbnik, Krystyna Pycińska-Taylor – honorowy sekretarz, członkowie: Grzegorz Jarocki, Edyta Dolan, Samanta Stochla, Tomasz Machura.

- styczeń – grudzień 2022 r. – drobne naprawy infrastruktury technicznej Domu Polskiego (światło w korytarzu, brak gorącej wody, szafka na zmywarke, sadza w kominie, odblokowanie ścieku z rynny dachowej), nadzorowane przez dr Janinę Lyons.
- 23 stycznia 2022 r. – rozliczenie projektu „Wsparcie dla Ogniska Polskiego w Dublinie” z Oświatą Polską za Granicą i KPRM za rok 2021.
- 2 lutego 2022 r. – zebranie Ogniska Polskiego na Zoomie: a) spotkanie on-line z księgowym Michaeliem Joycem dotyczące wypełnienia formy „Compliance Code” dla Charity Regulator, b) plan prac remontowych w Domu Polskim – I piętro i łazienki, c) wynajem okazjonalny sal, d) dyskusja nad kosztorysem od Unbeatable Property), e) rozmowy z Uniwersytetem Warszawskim w sprawie badań tożsamościowych w Irlandii.
- 8 marca 2022 r. – spotkanie na Zoomie z panem konsulem Grzegorzem Salą na temat remontu Domu Polskiego ze środków MSZ: a) proponujemy odmalowanie frontowych drzwi i kolumn, odmalowanie dużej sali i odnowienie okien zewn., sufitu, naprawa sztukaterii, nowa wykładzina, 100 nowych krzeseł i 2 lekkie stoły, odnowienie podłogi w holu i sufitu w holu, nowe linoleum do przedsionka do kuchni i w kuchni, b) gablotka, flagi i nowe umieszczenie ich na balkonie I piętra na zewnątrz, c) wywiezienie śmieci z piwnic i z ogrodu, d) nowe podłogi w łazienkach na górze, e) wniosek składamy do końca miesiąca.
- marzec – lipiec – prace redakcyjne (red. Jarosław Płachecki) nad książką Patryka Quigleya pt. *Staśko Markiewicz. Between Ireland and Poland*. Książka jest kolejnym wydawnictwem publikowanym przez Ognisko Polskie, tym razem przy współpracy z The National Museum of Ireland.

- 10 września 2022 r. – Walne zebranie; a) sprawozdanie z ostatniego Walnego Zebrania, b) sprawozdanie finansowe (sprawozdanie rewidenta będzie przesłane później), c) rezygnacja i wybór członków komitetu, d) wybory funkcyjnych, e) spłata pożyczki, Oświata Polska – pomoc finansowa, f) omówienie czynszów lokatorów na przyszły rok, g) sprawozdanie z działalności rocznej, h) dyskusja na tematy: nowi członkowie Ogniska Polskiego, remonty zaplanowane na rok 2023 za pomocą MSZ, sponsorowanie książki Pata Quigleya o Staśku Markiewicz, i) inne sprawy.
- 25 października 2022 r. – Pat Quigley promuje książkę *Staśko Markiewicz. Between Ireland and Poland* w Ambasadzie RP w Dublinie.
- 15 listopada 2022 r. – umowa z Uniwersytetem Warszawskim (Interdyscyplinarne Centrum Badawcze Tożsamość – Dialog – Bezpieczeństwo) na współpracę przy realizacji projektu „Polskie dzieci i młodzież w Irlandii – doświadczenia i projekty życiowe”. Rozliczenie projektu 10.12.22.
- 13 grudnia 2022 r. – spotkanie w rezydencji Ambasadora RP w Dublinie. Na zaproszenie pani ambasador Anny Sochańskiej udział przedstawicieli zarządu Ogniska Polskiego oraz duchowieństwa polskiego pełniących posługę w Irlandii w przedsięwziętym spotkaniu oraz wspólnej modlitwie w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w Polsce.

Na podstawie raportów Krystyny Pycińskiej-Taylor (POSK) i dr Janiny Lyons (Ognisko Polskie).

Jarosław Płachecki

prezes Towarzystwa Irlandzko-Polskiego

Letter to Ukrainian Friends. Courtesy of Jarosław Płachecki.

Irish Polish Society

27.02.2022

To Ukrainian Friends

40 years ago in January 1982 members of the Irish Polish Society protested outside the Soviet Embassy in Dublin against martial law in Poland. Our Irish friends and all the civilised world supported the Polish cause. In the end the power of righteousness, persistence and democracy prevailed. By the sovereign decision of the Polish nation, Poland is now a member of NATO and the EU.

Last Saturday a comparable protest took place outside the Russian Embassy in Dublin. Members of the Ukrainian community in Ireland protested against the invasion of Ukraine by Russian troops. All the civilised world is united in supporting the Ukrainian cause and condemnation of the aggressor. Poland opened the borders for the Ukrainian refugees, creating a safe haven for our friends in their hour of need. In the end the power of righteousness and democracy will prevail. Persistence will lead the brave Ukrainian nation to freedom. By their own sovereign decision Ukrainians will be able to choose their own destiny and way of living.

“Ukraine has not yet died, nor her glory, nor her freedom,
Upon us, fellow Ukrainians, fate shall smile once more...”

We are with You! МІ 3 БАМІ!

Jarosław Płachecki

 IPS Chairman

Irish Polish Society, Polish House, 20 Fitzwilliam Place, Dublin 2, Ireland, D02 YV58

Towarzystwo Irlandzko Polskie

Farewell to Pierre Zakrzewski. Courtesy of Jarosław Plachecki.

Irish Polish Society

Dublin, 25.03.2022

Farewell to Pierre Zakrzewski

The members of the Irish Polish Society Committee were shocked and deeply saddened by the dreadful news of the tragic death of Pierre Zakrzewski, killed near Kyiv by Russian artillery shelling on Monday, March 14, 2022.

His mother, Mrs Marie-Ange Zakrzewska, is a long standing member of the Irish Polish Society. His late Polish father, Andrzej Zakrzewski, was one of the founders of our Society in 1979. He was an architect and played a key role in obtaining the money (from the legacy of Mrs P. Brown) enabling the purchase of the house at 20 Fitzwilliam Place, known today as Dom Polski.

Mr Pierre Zakrzewski was a photojournalist and cameraman and was covering the news from the war in Ukraine. He worked for Fox News and as a war zone photographer had covered stories of conflicts in Iraq, Afghanistan and Syria. He was exceptionally talented, skilled, courageous and passionate in his job.

Our deep sympathy goes to his mother, Marie-Ange, his wife Michelle, siblings: Staś, Zosia, Karola, Grégoire and Nicholas, his extended family and friends.

His funeral will take place at the church of Our Lady of Perpetual Succour, Foxrock on Tuesday, 29 March, at 10 am. For those that cannot attend, the Mass can be viewed online using the following link: <https://www.churchservices.tv/foxrock>

The memory of Pierre Zakrzewski will not perish. May he rest in Peace.

Dr Jarosław Plachecki

Chairman of the Irish Polish Society

Towarzystwo Irlandzko Polskie

IPS Newsletter. Courtesy of Joanna Piechota.

July 2022

Dear Members and Friends,

After two years of ‘suspension’ of our activities due to the coronavirus pandemic, the Irish Polish Society is resuming their usual functions.

Our forthcoming event is a summer **Garden Party** with **barbecue** on Sunday, 31st July, 4 pm. (The Polish House, 20 Fitzwilliam Pl.) The admission is free and everybody is invited to come. Hopefully the weather will be on our side! Come along with friends and join the crack.

We kindly ask you to pay the IPS membership fee. This would help us to successfully continue the activities of our Society. Membership is nominal – only € 12 per person annually or € 17 per family. Students € 10. You may pay it directly to our Honorary Treasurer, Deirdre Holland; she will be at our Garden Party on 31st July.

Drodzy Członkowie i Sympatycy Towarzystwa Irlandzko-Polskiego,

Towarzystwo Irlandzko-Polskie powraca do „normalnej” działalności, po dwóch latach wyjątkowo trudnych z powodu pandemii, lockdowns, i wszystkich z tym związanych problemów.

Zapraszamy wszystkich członków, przyjaciół i sympatyków naszego Towarzystwa na **garden party z grillem (barbecue)**, które odbędzie się w ogrodzie Domu Polskiego (20 Fitzwilliam Pl.) w niedzielę 31 lipca, godzina 16. Wstęp wolny i wszyscy są mile widziani.

Zachęcamy do odnowienia członkostwa. Składka członkowska jest symboliczna i wynosi tylko € 12 rocznie, € 17 – składka rodzinna, € 10 – studenci. Można odnowić składkę bezpośrednio u naszej skarbniczki Deirdre Holland, która będzie na naszej garden party w niedzielę 31 lipca. Trzymamy kciuki na dobrą pogodę! Nowi członkowie bardzo chętnie widziani – dołącz do nas i przyprowadź przyjaciół i znajomych.

Regards, Pozdrowienia,
Irish Polish Society Committee

Letter to Consul Grzegorz Sala. Courtesy of Ognisko Polskie CLG.

OGNIKO POLSKIE CLG

SINCE 1988
POLISH HOUSE, 20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN 2, D02 YV58
REGISTERED CHARITY NUMBER: 206032721

Dublin, 11 listopada 2022 r.

Sz. P. Grzegorz Sala

I. Radca - Kierownik Wydziału Konsularnego i Polonii
Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Dublinie

Szanowny Panie Konsula!

W dniu Narodowego Święta Niepodległości, wyrażając serdeczne podziękowania i zapewniając o głębokiej wdzięczności za wspieranie i przyczynianie się do ciągłego rozwijania się licznej Polonii w Irlandii, a w szczególności za Pańską troskę o sprawę Domu Polskiego w Dublinie, w uznaniu Pańskiej roli i osobistego zaangażowania, a także doceniając żywcizwe wsparcie konsularne dla naszych stowarzyszeń polonijnych, zarząd Ogniska Polskiego ma zaszczyt zwrócić się do Pana z prośbą o przyjęcie honorowego tytułu:

Przyjaciela Domu Polskiego w Dublinie.

Od początku swej konsularnej misji w Irlandii, wykazywał się Pan proaktywną postawą, własną pomysłowością i wsparciem projektowym dla organizacji działających przy Domu Polskim, tj. Towarzystwa Irlandzko-Polskiego, Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego i administrującego obiektem Ogniska Polskiego. To także dzięki Pana twórczej inicjatywie powstały dwa obszernie albumy książkowe ukazujące historię i kulturę irlandzkiej Polonii oraz dzieje polskiej dyplomacji w Irlandii, a dzięki funduszom Ambasady RP możliwa była edycja kolejnych *Roczników Towarzystwa Irlandzko-Polskiego*. Nie do przecenienia pozostaje Pana fachowa pomoc w przygotowaniu skomplikowanych przedsięwzięć, wymagających zarówno zaangażowania poza godzinami pracy, jak i specjalistycznej wiedzy z zakresu badownictwa, prawa i finansów, w tym w związku z planowaną na przyszły rok renowacją zabytkowych wnętrz budynku Domu Polskiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje czynne uczestniczenie w inicjowaniu badań naukowych, łączących środowisko akademickie w Polsce z Polakami mieszkającymi w Irlandii.

Towarzyszył Pan naszym organizacjom w chwilach radosnych i podniosłych w czasie świąt narodowych oraz smutnych, gdy żegnaliśmy naszych przyjaciół powracających do Polski. Był Pan też zawsze dostępny, przygotowany i otwarty na nasze propozycje i projekty.

Prestizżowe grono „Przyjaciół Domu Polskiego w Dublinie”, w którym pragniemy dzisiaj Pana powitać działa w sposób nieformalny. Środowisko Domu Polskiego wspiera i pamięta o swoich przyjaciółach w Polsce i za granicą. Wspólnie, tworzymy grupę osób, które zawsze mogą na siebie liczyć, niezależnie od miejsca zamieszkania. Dzięki takiej postawie irlandzka Polonia trwa i rośnie w siłę, przekazując opiekę nad Domem Polskim na kolejne dziesięciolecia, następnym pokoleniom naszych rodaków żyjącym na stałe w Irlandii, ku chwale Rzeczypospolitej.

Jaroslawe Plochbecki

Towarzystwo Irlandzko-Polskie

Krzyszyna Pycińska-Taylor

Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny

Janina Lyons

Ognisko Polskie

Directors: Janina Lyons, Kryszyna Pycińska-Taylor, Grzegorz Jaroński, Tomasz Machura, Jaroslawe Plochbecki, Samanta Stochla and Edyta Dolan

Company Registration No. 116561 (Ireland): Ognisko Polskie Company Limited By Guarantee

Letter of Intent, University of Warsaw. Courtesy of Karolina Kochańczyk-Bonińska.

UNIwersYTET
WARSZAWSKI

Interdyscyplinarne Centrum Badawcze UW
"Tożsamość – Dialog – Bezpieczeństwo"

Warszawa, 3 listopada 2022 r.

Szanowni Państwo, Drodzy Nauczyciele,

w Uniwersytecie Warszawskim we współpracy z Ambasadą RP w Dublinie i Ogniskiem Polskim w Dublinie prowadzone są obecnie badania socjologiczne nt. tożsamości społecznej Polaków mieszkających w Irlandii. Prosimy Was o pomoc w przeprowadzeniu ankiety wśród uczniów starszych klas (12-16 lat) Państwa szkoły. Chodzi o wypełnienie formularza on-line, co można zrobić na komputerze lub telefonie i zajmie nie więcej niż 10 minut. Wystarczy kliknąć na link: <https://forms.gle/SFs7ZfylicqDrlX8>

Dzięki badaniu poznamy opinie młodzieży o kraju pochodzenia i miejscu Polski w ich planach na dorosłe życie. Uzyskane dane są anonimowe, posłużą wyłącznie analizie naukowej i zostaną opracowane w formie zbiorczych zestawień statystycznych. Z przyjemnością przedstawimy Państwu wyniki naszego opracowania. Badanie jest dobrowolne, ale przeprowadzenie go w czasie zajęć bardzo pomoże w zgromadzeniu możliwie dużej i różnorodnej próby badawczej. Uczniów prosimy, aby nie wpisywali swoich danych osobowych, adresów email, nr telefonów i innych danych wrażliwych. W Irlandii badania koordynuje dr Jarosław Plachecki, reprezentujący Ognisko Polskie CLG.

Serdecznie dziękujemy za pomoc w przeprowadzeniu badania!

Thank you agus go raibh maith agat!

dr hab. Karolina Kochańczyk-Bonińska

Badanie realizowane jest dzięki funduszom Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie.

ul. Prosta 69, 00-838 Warszawa
e-mail: centrum.tozsamosc@uw.edu.pl, www.centrum.tdb.uw.edu.pl

Research Report: Polish Children and Youth in Ireland, their Experiences and Life Plans. Courtesy of Iлона Urych, Cezary Smuniewski, Karolina Kochańczyk-Bonińska and Jarosław Płachecki.

Warszawa, 20 grudnia 2022 r.

Sprawozdanie z badań „Polskie dzieci i młodzież w Irlandii – doświadczenia i projekty życiowe – badanie pilotażowe nt. tożsamości społecznej”

Przedstawiony poniżej tekst ma charakter raportu z badań nt. „Polskie dzieci i młodzież w Irlandii – doświadczenia i projekty życiowe – badanie pilotażowe nt. tożsamości społecznej” przeprowadzonego przez Interdyscyplinarne Centrum Badawcze Uniwersytetu Warszawskiego „Tożsamość – Dialog – Bezpieczeństwo” w 2022 roku. Badania przeprowadzono na zlecenie Ogniska Polskiego CLG z siedzibą w Dublinie i dzięki finansowaniu Ambasady RP w Dublinie.

Harmonogram badania:

Lp.	Etapy badań	Data wykonania
1.	Opracowanie tematu badań	czerwiec 2022
2.	Kwerenda literatury, wykonanie koncepcji badań	lipiec–wrzesień 2022
3.	Skonstruowanie narzędzia badawczego	październik 2022
3.	Badania pilotażowe przeprowadzone wśród polskiej młodzieży w Polsce	październik 2022
4.	Badania zasadnicze obejmujące polską młodzież mieszkającą w Irlandii i uczęszczającą do weekendowych szkół polonijnych	listopad 2022
5.	Analiza ilościowa i jakościowa materiału empirycznego	listopad–grudzień 2022

Celem długoterminowym projektu było wzmocnienie środowiska polonijnego poprzez pozyskanie wiedzy na temat polskich dzieci i młodzieży mieszkających w Irlandii. W szczególności chodziło o rozpoznanie co do ich doświadczeń związanych z polskością i projektów życiowych w perspektywie tworzenia systemu wsparcia ich rozwoju indywidualnego i wspólnotowego. W badaniach wykorzystano specjalnie stworzony kwestionariusz badawczy, który dzięki współpracy z Ogniskiem Polskim i przy pomocy Ambasady RP w Dublinie przekazano do wszystkich szkół polskich na terenie Irlandii, gdzie wypełnienie ankiet było możliwe dzięki wsparciu logistycznemu nauczycieli. Badania, na próbie ponad 100 uczniów, przyniosły wielowymiarowy obraz dzieci i młodzieży, ale z samej natury pilotażu domagają się pogłębienia. Niemniej można wskazać pewne istotne wnioski płynące z już przeprowadzonych badań, które zostaną przedstawione poniżej.

W badaniach wzięli uczniowie z 13 szkół weekendowych szkół polonijnych¹. Wskazać jednak należy, że najwięcej badanych uczniów (60,6%) uczęszcza do Szkoły Polskiej przy Ambasadzie RP w Dublinie z siedzibą w Dublinie (St. Benildus College, Upper Kilmacud Road, Stillorgan, Dublin), a co piąty z nich (22,1%) – do Polskiej Akademii Wiedzy PAK (O’Connell Secindart School North Richmond Dublin 1). Pozostałe szkoły, które wzięły udział w badaniu, reprezentowane są przez niskie liczby, co przy próbie badawczej 104 osób powoduje, że w badaniach wzięły pojedyncze osoby.

Główny problem planowanych i zrealizowanych badań empirycznych zawierał się w pytaniu: Jakie jest poczucie tożsamości społecznej młodych Polaków mieszkających w Irlandii i uczęszczających do weekendowych szkół polonijnych?

W związku z problemem głównym wyłonione zostały następujące szczegółowe problemy badawcze:

- Czy i w jakim stopniu młodzi Polacy mieszkający w Irlandii mają poczucie polskiej tożsamości narodowej?
- Jaka jest specyfika polskiej tożsamości narodowej młodych Polaków mieszkających w Irlandii?

¹ Zaproszenie do udziału w badaniach zostało wysłane trzykrotnie do wszystkich, czyli 70, weekendowych szkół polonijnych w Irlandii.

- Jakie są uwarunkowania tożsamości społecznej polskiej młodzieży w Irlandii?
- Jakie działania należy podjąć celem wzmocnienia polskiej tożsamości narodowej jako istotnego elementu bezpieczeństwa państwa?

Różnorodne pytania w kwestionariuszu ankiety dotyczące tożsamości pozwoliły również określić, czy badani myślą o sobie jako o Polakach, czy jako o Polakach mieszkających w Irlandii, czy może jako o irlandzkich Polakach, czy Irlandczykach polskiego pochodzenia, czy też jako o Irlandczykach. Dlatego też badania w zamyśle pomysłodawców i wykonawców posłużyć powinny dalszemu rozpoznaniu sytuacji/kondycji poprzez odpowiedź na pytania:

- jakie czynniki/okoliczności odpychają badanych od Polski, a jakie czynniki/okoliczności mogą badanych do Polski przyciągnąć?
- jakie czynniki/okoliczności odpychają badanych z Irlandii, a jakie czynniki/okoliczności przytrzymują badanych w Irlandii?

Tym samym w badaniach empirycznych skoncentrowano się na diagnozie tożsamości społecznej młodych Polaków mieszkających w Irlandii, a w szczególności na następujących jej desygnatach:

- poczucie tożsamości indywidualnej i społecznej;
- świadomość tożsamości społecznej polskiej młodzieży w Irlandii;
- socjalizacyjne uwarunkowania tożsamości społecznej;
- planowana przez nastolatków aktywność w sferze publicznej;
- duma narodu polskiego;
- postawy badanych wobec narodu polskiego.

Sformułowane problemy badawcze związane były głównie z opisem i diagnozą, a nie z badaniami weryfikacyjnymi, w związku z tym zrezygnowano z formułowania hipotez badawczych, co – zdaniem niektórych uczonych – może pozwolić na uniknięcie wywierania przez nie (hipotezy badawcze) wpływu na końcowy wynik przeprowadzonych badań².

² Zob. S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1985, s. 25; M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 26.

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego³. Założono, że użyteczna będzie ona do dokonania diagnozy poczucia tożsamości społecznej młodych Polaków mieszkających w Irlandii i uczęszczających do weekendowych szkół polonijnych. Uwzględniając rodzaj wyróżnionych w niniejszej pracy zmiennych, zastosowano technikę badawczą ankiety⁴. Wykorzystanym narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety ze skalowaniem „Kwestionariusz ankiety nt. tożsamości społecznej”⁵, przeznaczony dla młodych Polaków mieszkających w Irlandii i uczęszczających do weekendowych szkół polonijnych. Stworzony kwestionariusz umożliwił poznanie poczucia tożsamości społecznej młodych Polaków mieszkających w Irlandii i uczęszczających do szkół polonijnych w tym kraju, ze szczególnym uwzględnieniem: poczucia tożsamości indywidualnej i społecznej badanych, osobistej świadomości tożsamości społecznej polskiej młodzieży w Irlandii, socjalizacyjnych predyktorów tożsamości społecznej, planowanej przez nastolatków aktywności w sferze publicznej, a także opinie badanych nastolatków o powinnościach ekonomicznych i socjalnych państwa polskiego, dumy narodu polskiego, koncepcji obywatelstwa w opinii polskiej młodzieży w Irlandii, postaw badanych wobec narodu polskiego.

Na podstawie przeprowadzonych badań wnioskować można, że 9 na 10 badanych osób (90,3%) mieszka w Irlandii 10 lat i powyżej. Pozostali respondenci mieszkają tam od 6 do 10 lat (8,7%), a bardzo nieliczni (1%) poniżej 5 lat; 7 na 10 badanych (71,2%) urodziło się w Irlandii, a 3 na 10 (28,8%) w Polsce. Przeprowadzone badania umożliwiły także charakterystykę rodzin badanych. Wskazać należy, że prawie 90% rodzina ankietowanych (87,5%) jest pełna, w tym

³ Zob. m.in. T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 79–82; M. Łobocki, *Metody i techniki badań...*, dz. cyt., s. 243–272.

⁴ Tamże.

⁵ Wzór „Kwestionariusza ankiety nt. tożsamości społecznej” dla uczniów weekendowych szkół polonijnych, za pomocą którego przeprowadzono badania, znajduje się w aneksie nr 1.

ponad połowa (56,7%) – czteroosobowa, 11,5% – pięcioosobowa, po 9,6% – trzyosobowo oraz sześcioosobowa lub większa.

Obraz uczniów wyłaniający się na podstawie pilotażu jest następujący: 89,9% badanych czuje się Polakiem/Polką, 76,6% – członkiem rodziny, 68,3% – Europejczykiem, 52,9%, 48,1% czuje się obywatelami Irlandii. Badani najsilniej utożsamiają się z rodziną (94,2%), znajomymi z irlandzkiej szkoły (76,9%) oraz ze znajomymi z polskiej szkoły (60,6%). Rodziny badanej młodzieży można scharakteryzować jako głównie pełne (87,5%) i posiadające 2 i więcej dzieci (73,1%). W sytuacji zagrożenia Polski deklarowane postawy badanej młodzieży to głównie: możliwość przekazania środków finansowych (76%), zaangażowanie celem niesienia pomocy (74%) i przyjęcie Polaków do swojego domu (71,2%).

Wyniki ankiet wskazują na labilność postaw młodzieży, ale też wymagają doprecyzowania w wywiadach pogłębionych, aby lepiej zrozumieć źródła takich poglądów i móc wzmacniać postawy pozytywne. Niepokoić bowiem mogą odpowiedzi na pytania, w których młodzież wprost deklaruje negatywne emocje w związku z polską tożsamością: 19,2% – wstydę się mówić po polsku; 17,3% – wstydę się mojej rodziny w Polsce; 44,2% – gdy nie ma takiej potrzeby, to nie mówię, że jestem Polakiem/Polką. Dane te jednak należy zestawić z tymi: jestem dumny(a), że pochodzę z Polski (87,8%); Polska jest dla mnie krajem atrakcyjnym do spędzania wakacji (86,5%); Polska jest dla mnie krajem atrakcyjnym do studiowania (55,8%); Polska jest dla mnie krajem atrakcyjnym do zamieszkania (57,7%). A także: gdyby istniała możliwość bezpłatnego odwiedzenia Polski, chętnie poznałbym (poznałabym) jej zabytki i kulturę (90,5%); gdybym był(a) w Polsce, chętnie zobaczyłbym(łabym) polskie jeziora (86,5%); gdybym był(a) w Polsce, chętnie zobaczyłbym(łabym) polskie góry (83,8%).

Zaakcentować należy, że większość badanych nie urodziła się w Polsce i choć wyjeżdża do Polski na wakacje (97,1%), była w Polsce przez tydzień lub dłużej (96,2%), ma rodzinę mieszkającą w Polsce na stałe, z którą utrzymuje kontakt (94,2%) i którą odwiedza (94,2%), to nadal młodzież deklaruje, że chętnie: w ramach zorganizowanych programów odwiedziłaby Polskę i poznała jej zabytki

i kulturę (89,4%), zobaczyła polskie góry (85,6%) i jeziora (82,7%). Przeprowadzone badania przynoszą zatem także konkretne wnioski o charakterze praktycznym dotyczące funkcjonowania środowisk polonijnych w Irlandii. Wydaje się, że jest to istotna przestrzeń, w której można i należy podjąć działania i „zawalczyć” o wzmocnienie tożsamości młodzieży polonijnej. Według nauczycieli ze szkół polskich w różnych częściach Europy, wśród polonijnej młodzieży licealnej zauważalny jest trend, aby w przyszłości studiować w Polsce. Jednak takie studia jawią się jako trudne do zrealizowania, choćby ze względu na kompetencje językowe i różnice programowe. Ten problem jest też widoczny w przeprowadzonym badaniu pilotażowym. Choć większość ankiet została wypełniona przez młodzież najbardziej zmotywowaną (uczestniczącą w zajęciach w szkole weekendowej) i prawdopodobnie reprezentującą najwyższy poziom wiedzy językowej i historycznej, to informacja zwrotna od nauczycieli wskazuje, że dzieci nie rozumiały poleceń i samo wypełnienie ankiety zajęło trzy razy więcej czasu niż testowanym kontrolnie rówieśnikom mieszkającym w Polsce. Świadczy to o niższych kompetencjach w zakresie czytania i pisanie w języku polskim, co może mieć istotne znaczenie w przypadku planów związanych z powrotem do Polski lub studiami w kraju pochodzenia. Potrzeba więc jakiejś formy przygotowania ich do studiowania w Polsce (nie tylko nauki polskiego), którą mogłaby stanowić szkoły letnie lub rok propedeutyczny. Choć wsparcie takie częściowo umożliwia konkurs „Polonia i Polacy za granicą. Wypoczynek letni”⁶, to w pierwszym roku nie spotkał się on niestety z zainteresowaniem środowisk akademickich. Druga przestrzeń, na której mogłoby się odbywać wzmacnianie polskiej tożsamości, to współpraca szkół polskich w Irlandii ze szkołami w Polsce (szkoły partnerskie).

Nawet jeśli młodzież uczestnicząca w wyżej opisanym i rekomendowanym we wnioskach z badań programie nie zdecyduje się na studia w Polsce, to z pewnością zyska nowe doświadczenia

⁶ Por. *Wyniki konkursu „Polonia i Polacy za granicą – Wypoczynek Letni 2022”, 6 lipca 2022 r.*, <https://www.gov.pl/web/poloniam/wyniki-konkursu-poloniam-i-polacy-za-granica---wypoczynek-letni-2022>

i perspektywę patrzenia na Polskę – szerszą niż tylko środowisko pochodzenia, z którego z jakichś względów ich rodzice zdecydowali się wyemigrować. W świetle badań nad tożsamością ważne jest, aby nastąpiło pozytywne wzmocnienie wizerunku Polski i powiązanie wizyty w Polsce z dobrymi wspomnieniami (pozytywne emocje). Dlatego letni pobyt w ojczyźnie powinien być atrakcyjny – spotkania rówieśnicze, zwiedzanie atrakcji przyrodniczych (góry, jeziora), a nie tylko poszerzać wiedzę o historii kraju pochodzenia.

dr hab. Ilona URYCH, prof. ASzWoj
(<https://orcid.org/0000-0003-4868-9460>)

dr hab. Cezary SMUNIEWSKI, prof. UW
(<https://orcid.org/0000-0002-8973-3539>)

dr hab. Karolina KOCHAŃCZYK-BONIŃSKA, prof. UW
(<https://orcid.org/0000-0002-4510-6111>)

dr Jarosław PŁACHECKI, StANS
(<https://orcid.org/0000-0002-3566-9068>)

*Letter to Akademicka Fundacja Staropolska.
Courtesy of Jarosław Płachecki.*

Irish Polish Society

Dublin, 16.12.2022 r.

Towarzystwo Irlandzko-Polskie
The Polish House, 20 Fitzwilliam Place
Dublin 2, D02 YV58, Irlandia

Pani Marta Mosiolek
Akademicka Fundacja Staropolska
ul. mjr Jana Piwnika Pomurego 49
25-666 Kielce, Polska

Szanowna Pani Prezes,

w imieniu zarządu Towarzystwa Irlandzko-Polskiego zwracam się do Pani z propozycją zorganizowania wystawy dotyczącej postaci mjr Jana Piwnika Pomurego w weekend następujący po Dniu Żołnierzy Wyklętych, tj. 4-5 marca 2023 r. Dwudniowa wystawa połączona z prelekcją w języku polskim i angielskim dla gości międzynarodowych, mogłaby odbyć się w Domu Polskim w Dublinie (alternatywnie w rezydencji Ambasadora RP w Dublinie) – dzień pierwszy, i w salce kościoła św. Audoena w Dublinie – dzień drugi. Obok majora Jana Piwnika Pomurego chcielibyśmy nawiązać także do postaci: Jana Karckiego, Jana Nowaka Jeziorańskiego oraz Zofii i Stefana Korbońskich. Wstępne założenia tego wydarzenia zostały już omówione z przedstawicielami Ambasady RP w Dublinie oraz Duszpasterstwa Polskiego w Irlandii.

Uprzejmie proszę o informację, czy w ramach swojej statutowej działalności Akademicka Fundacja Staropolska zainteresowana jest współpracą w zakresie organizacji patriotycznej wystawy z okazji Dnia Żołnierzy Wyklętych w Dublinie. Być może zakres naszych wspólnych działań moglibyśmy wkrótce rozszerzyć także o dalszą instytucjonalną działalność naukowo-badawczą na rzecz Polonii w Irlandii.

Z wyrazami szacunku

dr Jarosław Płachecki

Prezes Towarzystwa Irlandzko-Polskiego

Towarzystwo Irlandzko-Polskie

*Certificate of Repatriation of the Ashes of Prof. Jan Łukasiewicz
to Poland. Courtesy of Grzegorz Sala.*

Dublin, 21 listopada 2022 roku

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Dublinie
Wydział Konsularny i Poloni

AMB.DUBL-WK.345.92.2022

ZAŚWIADCZENIE

Na podstawie art. 14 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. z 2020 r., poz. 1947) po przedstawieniu dokumentów wymaganych zgodnie z § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 27 grudnia 2007 r. w sprawie wydawania pozwoleń i zaświadczeń na przewóz zwłok i szczątków ludzkich (Dz.U. Nr 249, poz. 1866), w tym decyzji Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy nr AO/2963/2022 z dnia 27 września 2022 r., zezwalającej na sprowadzenie trumny ze szczątkami zmarłego

zaświadczam, że szczątki

JANA ŁUKASIEWICZA

urodzonego w dniu 21.12.1878 r. w m. Lwów, w Ukrainie

zmarłego w dniu 13.02.1956 r. w m. Dublin, w Irlandii

mogą być sprowadzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Szcątki zostaną pochowane na cmentarzu w Warszawie,

bez otwierania trumny.

Otrzymała:

- 1) Maciej Bronisław Bohosiewicz,
- 2) x/a.

4-8 Eden Quay
Dublin 2

Tel.: (353-1) 8718020
Fax: (353-1) 8727792
dublin.consul@mss.gov.pl
www.gov.pl/irlandia

Konsul RP
Grzegorz Sala

ANNOUNCEMENTS & PRINTS

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Dublinie

**Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej
Pani Anna Sochańska**
oraz
**Konsul Rzeczypospolitej Polskiej
Pan Grzegorz Sala**

zapraszają

Jarosława Płacheckiego
.....
na przyjęcie z okazji
Narodowego Święta Niepodległości, 11 listopada

z oprawą muzyczną w wykonaniu zespołu „Spisek Trzeciej Zwrotki”
oraz Polonijnego Zespołu Pieśni i Tańca „Koniczyna”

w piątek, 11 listopada 2022 r. od 19:00 do 21:00
w Talbot Hotel Stillorgan
Stillorgan Road, Stillorgan, Co. Dublin, A94 V6K5

RSVP do 4 listopada:
email: dublin.polonia@msz.gov.pl
telefon: 01 871 80 20

Informacje dotyczące dojazdu:
dostępne miejsca parkingowe
autobusy: 7B, 7D, 17, 46A, 47, 116, 133, 133X, 145, 155

Prosimy o okazanie zaproszenia przy wejściu

Narodowe Święto Niepodległości

Invitation to Polish National Independence Day. Courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

Epiphany Celebration Night in the Polish House. Design by Barbara Bugalska.

WYRÓŻNIENIE

WNETOWA KONICZYNKA

KONCERT BARTOSZA MARMOLA I DORY GOLI

DOM POLSKI 20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN

Wyróżnienie "Wnetowa Koniczynka" wręczone zostanie osobowościom świata kultury, nauki oraz innych dziedzin życia, które mają wpływ na irlandzką Polonię.

Partnerzy społeczni:

- Towarzystwo Irlandzko-Polskie
- Staropolska Szkoła Wyższa Filia w Dublinie

Zapraszamy 13 lutego 2022 roku.
Początek o godzinie 17:00

Wstęp wyłącznie dla laureatów i zaproszonych gości.

15
LAT
STAROPOLSKA
SZKOŁA WYŻSZA
W KIEŁCACH
FILIA W DUBLINIE

POLSKA I E
POLSKO - IRLANDZKI PORTAL INFORMACYJNY

Radio Wnet

Przypominamy o obowiązku przestrzegania przepisów Covid-19

Invitation to Concert of Bartosz Marmol and Dorota Gola. Courtesy of Bogusław Feręc.

Farewell to Winter
Shrove Tuesday Concert

JUSTYNA „SZWARNA”
KOSMULSKA

Rzeka Pieśni/River of Songs

1ST OF MARCH 2022
THE POLISH HOUSE DUBLIN
20 FITZWILLIAM PLACE

TIME: 7PM

Free entrance, refreshments

Concert “River of Songs” by Justyna Kosmulska. Courtesy of Justyna Kosmulska.

O G N I S K O P O L S K I E C L G

SINCE 1986

POLISH HOUSE, 20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN 2, D02 YV58

REGISTERED CHARITY NUMBER: 20013271

21.04.2022

Dom Polski w Dublinie – materiał informacyjny

Dom Polski zajmuje zabytkową, XVIII-wieczną kamienicę w prestiżowej, georgiańskiej dzielnicy Dublinia przy 20 Fitzwilliam Place. Ośrodek jest jedyną polską placówką społeczno-kulturalną w Irlandii o statusie charytatywnej instytucji pożytku publicznego, posiadającą swoje własne lokum i zaplecze finansowe. Od 1987 r. jest miejscem spotkań naszych rodaków, ich rodzin oraz naszych irlandzkich przyjaciół pragnących poznać polską kulturę. Jako instytucja polonijna funkcjonował na długo przed otwarciem Ambasady RP w Dublinie. Tu dzieci uczyły się języka polskiego zanim otwarto pierwszą szkołę polonijną, odprawiano nabożeństwa, gdy w Irlandii nie było jeszcze polskiej parafii. Dom jest siedzibą trzech najstarszych, do tej pory działających, polskich organizacji w Irlandii, tj. Towarzystwa Irlandzko-Polskiego (IPS), Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (POSK) oraz posiadającego tytuł własności i administrującego obiektem, Ogniska Polskiego. Z budynku korzystają także inne polskie organizacje oraz, na zasadzie wynajmu okazjonalnego, inne podmioty i osoby.

Przychodzą tu polscy emigranci zarobkowi, rodacy urodzeni poza Polską, a także kolejne pokolenia młodych Polaków-Irlandczyków, dla których język polski jest już językiem drugim. W naszych progach gościmy Irlandczyków, zainteresowanych polską kulturą. Trwałość rezultatów tych działań rozłożona jest na lata. Dzięki naszej pracy wiele polskich rodzin zachowało więź z krajem pochodzenia, jego kulturą i językiem, co umożliwiło im powrót do kraju i ponowne odnalezienie się w polskiej rzeczywistości. Przez ponad trzydzieści lat odbyła się tu niezliczona ilość wydarzeń, koncertów, wystaw, wykładów, pokazów i spotkań.

Ośrodek posiada dziś ugruntowane doświadczenie w promowaniu polskich tradycji, wartości i podtrzymywaniu narodowej tożsamości. Pełni ważne funkcje reprezentacyjne, oświatowe, edukacyjne, naukowe oraz integrujące polonijną społeczność w Irlandii. Opis wydarzeń odbywających się w Domu Polskim wraz z dokumentacją fotograficzną dostępny jest na stronach internetowych POSK i IPS, mediach społecznościowych obu organizacji, a także w postaci *Rocznika Towarzystwa Irlandzko-Polskiego*, tomy I-VIII oraz dwujęzycznych wydawnictw, pt. *Dom Polski we Dublinie. Ilustrowana kronika* (Dublin 2019) i *Kalendarium polskiej dyplomacji w Irlandii* (Dublin 2021).

Obecnie do najważniejszych zadań zarządu Domu Polskiego należy: zapewnienie ciągłości funkcjonowania placówki, utrzymanie należytego stanu technicznego i właściwej wilgotności zabytkowego obiektu, spłata pożyczki zaciągniętej na remont dolnej kondygnacji (2017-2018) oraz, z pomocą Ambasady RP w Dublinie, rozpoczęcie remontu pomieszczeń parteru i odnowienie frontu budynku, planowane na rok 2023. W dłuższej perspektywie rozważamy także zatrudnienie „event managera”, który zajmie się prowadzeniem biblioteki, współorganizowaniem wydarzeń kulturalnych, wynajmem sal oraz sprawami technicznymi ośrodka w godzinach pracy zawodowej wolontariuszy. W tym zakresie liczymy na pozytywną opinię, radę i pomocną dłoń ze strony przedstawicieli państwa polskiego. Resztę zrobimy sami.

Jarosław Płachecki

Ognisko Polskie CLG

Directors: Janina Lyons, Krystyna Pycińska -Taylor, Grzegorz Jarocki, Tomasz Machura, Jarosław Płachecki, Samanta Stochla and Edyta Dolan
Company Registration No. 116361 (Ireland): Ognisko Polskie Company Limited by Guarantee

The Polish House in Dublin, an Information Leaflet. Courtesy of Jarosław Płachecki.

**RECITAL
FORTEPIANOWY**

F. CHOPIN - NOCTURN OP. 27 NR 2
F. CHOPIN - WALC OP. 64 NR 2
A. SCRIBIN - PRELUDIA OP. 11, NR 1-10
F. CHOPIN - ANDANTE SPIANATO I WIELKI
POLONEZ ES-DUR OP. 22

Barbara Grzybek

Sobota, 7 maja, 2022, godz. 18:00

Dom Polski, 20 Fitzwilliam Place, Dublin 2

Wstęp wolny

Piano Recital by Barbara Grzybek. Design by Barbara Grzybek.

NARODOWE CZYTANIE 2022

**„BALLADY I ROMANSE”
ADAM MICKIEWICZ**

KIEDY?
3 WRZEŚNIA 2022, GODZINA 18.00

GDZIE?
POLSKI OŚRODEK SPOŁECZNO-KULTURALNY /POSK/ DOM POLSKI
20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN 2, D02 YV58

HONOROWY PATRONAT:

PARTNERZY WYDARZENIA:

National Reading Day Poster. Courtesy of Szkoła SEN.

POLSKI OŚRODEK SPOŁECZNO - KULTURALNY
W DUBLINIE I FINANCE FIRST ZAPRASZAJĄ:

AGNIESZKA LIS

SPOTKANIE AUTORSKIE
JUŻ 4 WRZEŚNIA O GODZINIE 17:00

DOM POLSKI,
20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN 2

PROWADZENIE: AGATA BIZUK

financefirst

POSK

An Author's Evening with Agnieszka Lis. Courtesy of Agnieszka Lis.

**ZAPRASZAMY DO UDZIAŁU W SPOTKANIU
DELEGACJI NARODOWEJ AGENCJI WYMIANY AKADEMICKIEJ
Z ORGANIZACJAMI POLONIJNYMI W DUBLINIE!**

PRZEDSTAWICIELE AGENCJI OPowiedzą o swoich działaniach
skierowanych do polonii oraz możliwościach współpracy.
Będzie nam niezmiernie miło móc się z państwem spotkać i porozmawiać.

15 PAŹDZIERNIKA 2022, SOBOTA, GODZ. 18:30-20:30
DOM POLSKI W DUBLINIE, 20 FITZWILLIAM PLACE, DUBLIN 2, IRELAND

•

PO CZĘŚCI OFICJALNEJ ZAPRASZAMY NA POCZĘSTUNEK

The Polish National Agency for Academic Exchange Invitation. Courtesy of NAWA.

LOTTERY
CATERING
WORKSHOPS
NETWORKING

**LADIES
NIGHT
CHARITY
PARTY**

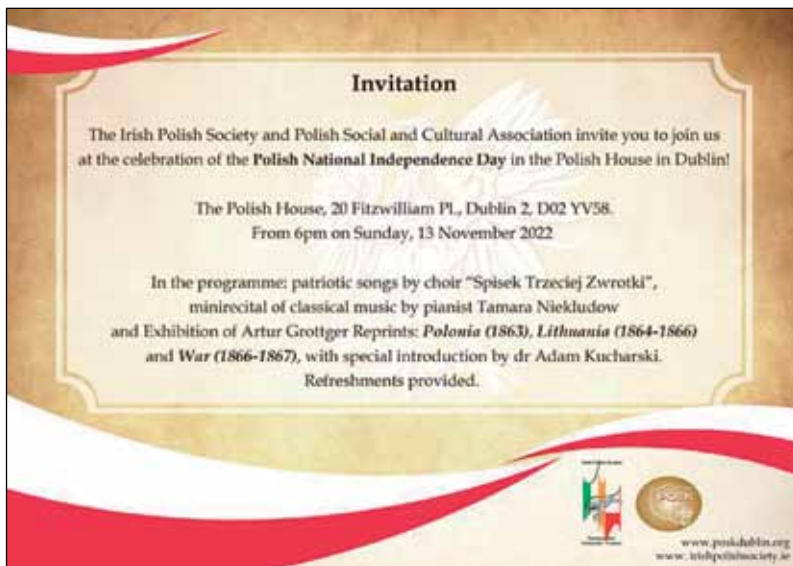
3.30PM - 8PM
SATURDAY,
22 OCTOBER, 2022

POSK Dom Polski, 20 Fitzwilliam Place,
Dublin 2, Ireland

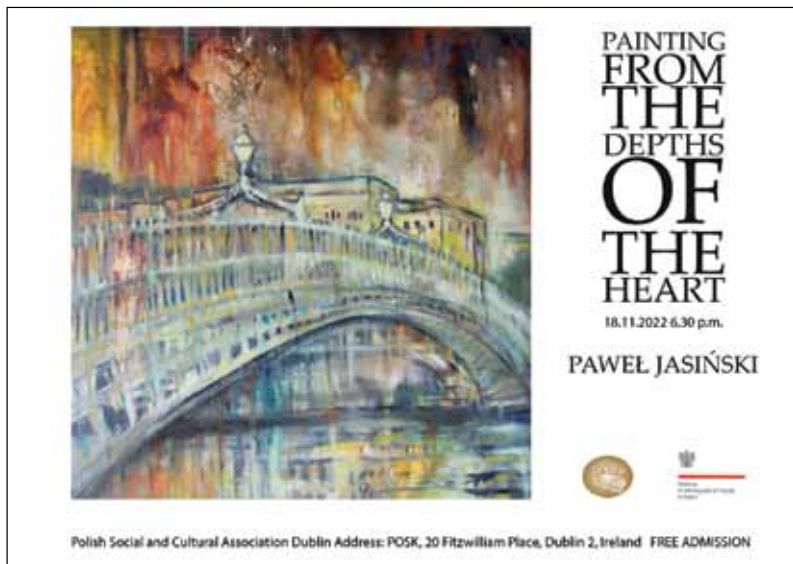
TICKETS €15
www.LADIESNIGHTS.com

KR
DIGITAL LOTUS

Ladies Night Charity Party. Courtesy of Katarzyna Forest.

Polish National Independence Day in the Polish House, Invitation . Design by Jarosław Głowa.

Paweł Jasiński Art Exhibition Poster. Design by Paweł Jasiński.

ARKAJANA I PRZYJACIELE

*Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny
w Dublinie oraz Duszpasterstwo
Polskie przy Kościele Św. Audoena*

Zapraszają na koncert

OPOWIEŚĆ
ADWENTOWA

10.12.2022 18.00 Dom Polski,
20 Fitzwilliam Place, D2

11.12.2022 po Mszy Św. o 12.30
Kościół Św. Audoena,
High Street, D8

An Advent Tale – Arkajana Concert. Design by Magdalena Chmura.

PHOTO ALBUM

29 Jan. 2022. Epiphany Night in the Polish House with Spisek Trzeciej Zwrotki Musical Group, photo courtesy of POSK.

29 Jan. 2022. Epiphany Night performers; Anna Ptak and Beata Ignaczak, photo courtesy of POSK.

29 Jan. 2022. Magdalena Chmura and Arkajana Group at the Epiphany Night, photo courtesy of POSK.

13 Feb. 2022. Checking microphones before the Concert of Bartosz Marmol and Dora Gola in the Polish House. From the left: Consul Grzegorz Sala, Marcin Natorski and Bogusław Feręć, photo by Paweł Cherek.

13 Feb. 2022. Krystyna Pycińska-Taylor receiving “Wnetowa Koniczynka Award” from Consul Grzegorz Sala, photo by Paweł Cherek.

13 Feb. 2022. Bartosz Marmol performing at the Polish House, photo by Paweł Cherek.

13 Feb. 2022. Dora Gola's dynamic performance, photo by Pawel Cherek.

2 Apr. 2022. "Ladder to Heaven" Passion Songs by Spisek Trzeciej Zwrotki Musical Group, photo courtesy of POSK.

30 Apr. 2022. Welcoming Polish Senat Speaker, Prof. Tomasz Grodzki at the door of the Polish House by President of POSK, Krystyna Pycińska-Taylor, photo courtesy of Senat RP.

30 Apr. 2022. Representatives of various Polish organisations in Ireland at the Polish House at the meeting with Prof. Tomasz Grodzki, photo courtesy of Senat RP.

30 Apr. 2022. Prof. Tomasz Grodzki (first from L) presenting the management of Ognisko Polskie with souvenirs from the Polish Senat. From the center: H.E. Ambassador Anna Sochańska, Dr Janina Lyons, Krystyna Pycinska-Taylor and Dr Jarosław Płachecki, photo courtesy of Senat RP.

3 May 2022. Meeting with Head of the Ministry of Foreign Affairs, Prof. Arkady Rzegocki, H.E. Ambassador Anna Sochańska, Consul Grzegorz Sala and Ms Agnieszka Skolimowska, and the management of Ognisko Polskie, photo courtesy the Polish Embassy in Dublin.

3 May 2022. Family photo with Prof. Arkady Rzegocki in the Polish House, photo courtesy the Polish Embassy in Dublin.

3 May 2022. H.E. Ambassador Anna Sochańska and Dr Jarosław Płachecki presenting Prof. Arkady Rzegocki with a newly printed album "A Timeline of Polish Diplomacy in Ireland" to mark 30th Anniversary of establishing the Polish Embassy in Dublin, photo courtesy of Polish Embassy in Dublin.

20 May 2022. Representatives of POSK, Irish Polish Society, Ognisko Polskie, Forum Polonia and Polish Educational Society (Polska Macierz Szkolna) in the Polish House at the meeting with Deputy Foreign Affairs Minister of Poland in charge of Polish Diaspora, Szymon Szykowski vel Sęk, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

22 May 2022. Lecture by Prof. Karol Samsel (Institute of Polish Literature at the University of Warsaw) "Cyprian Kamil Norwid – mysteries of reception and the phenomenon of creativity", photo courtesy of POSK.

10 June 2022. 6th Birthday Party of the Ladies Night Club in the Polish House. Ticket raffle by Katarzyna Rajba, photo courtesy of the Ladies Night Club.

10 June 2022. Enjoying meeting with friends at the Ladies Night Club; Joanna Aguiard (L) and Marzena Zawadzka (R), photo courtesy of the Ladies Night Club.

31 July 2022. "Explaining Grottger" a garden party for IPS members with the presentation of original reproductions of Artur Grottger's romantic drawings of the January Uprising 1863, photo by Jason Dolan.

31 July 2022. The original copies of Grottger's drawings were presented to the public thanks to the owner; Jarosław Głowa, photo by Jason Dolan.

31 July 2022. Just chatting with the friends from the Irish Polish Society (from the L): Kevin O'Neill, Jarosław Głowa, Deirdre Holland, Chris Wolny, Edyta Dolan and Krzysztof Kiedrowski (back turned and organising the table), photo by Jason Dolan.

31 July 2022. Enjoying the barbeque after presentation of drawings, photo by Jason Dolan.

31 July 2022. The youngest supporters of the IPS with their families (from left); Consul Grzegorz Sala with his wife Patrycja and daughter Natalie, and the Dolan family of Jason, Edyta and Nataniel, photo by Jarosław Płachecki.

31 July 2022. At the garden party, Marzena Zawadzka was looking after Lila, the puppy who missed her parents, Olga and Daniel, photo by Jason Dolan.

18 Sept. 2022. Opening of the Mini Football Championship for Polish Youth in Ireland by the Polish Ambassador, Anna Sochańska (3rd from L), Minister Jack Chambers (4th from L) and Consul Grzegorz Sala (5th from L), photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

2 Oct. 2022. Conference of the Polish Educational Society in Ireland at Stillorgan Hotel in Dublin, photo courtesy of the PESI.

15 Oct. 2022. Management board members of the Irish Polish Society, Polish Social and Cultural Association, Ognisko Polskie, Polish Educational Society in Ireland, Polish Educational Association in Dublin and the Polish Library in Dublin at the meeting with representatives of the National Agency for Academic Exchange in the Polish House in Dublin, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

15 Oct. 2022. Dr Jaroslaw Plachecki interviewed by the TVP Polonia reporter, Pawel Bury, photo by Pawel Bury.

25 Oct. 2022. Patrick Quigley signing his book "Staško Markiewicz" at the Residence of the Polish Ambassador in Dublin, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

25 Oct. 2022. Patrick Quigley launching his book "Staško Markiewicz" at the Residence of the Polish Ambassador in Dublin, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

25 Oct. 2022: H.E. Ambassador of Ukraine, Ms Larysa Gerasko, at the launch of “Staško Markiewicz” by Patrick Quigley at the Residence of the Polish Ambassador, Anna Sochańska (L), photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

25 Oct. 2022: The audience at the launch of “Staško Markiewicz” by Patrick Quigley at the Residence of the Polish Ambassador, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

13 Nov. 2022. H.E. Ambassador of Poland in Ireland, Anna Sochańska opening Polish National Independence Day in The Polish House in Dublin, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Maestro Tamara Niekludow before her piano performance of music by Paderewski, Chopin and Janina Garścia, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Consul Grzegorz Sala receiving a title "Friend of the Polish House in Dublin" from Ognisko Polskie management board members, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. H.E Polish Ambassador Anna Sochańska chatting with Tamara Niekłudow, Krystyna Pycińska-Taylor and Dr Janina Lyons, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Portrait of Artur Grottger with the original cover of his series of paintings, "Polonia", "Lithuania" and "War", exhibited on Polish Independence Day in the Polish House, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Dr Adam Kucharski with his wife Caroline, chatting to Patrick Quigley, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Visitors and Directors of the Polish House in Dublin enjoying fellowship, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Best Friends Forever: Krystyna Pycińska-Taylor, Polish Ambassador Anna Sochańska and Dr Janina Lyons, photo by Mariusz Kowalczyk.

13 Nov. 2022. Musical Group “Spisek Trzeciej Zwrotki” after the performance posing with Consul Grzegorz Sala, photo by Mariusz Kowalczyk.

21 Nov. 2022. Celebration of the Holy Mass in St. Audoens Church in Dublin at the occasion of the repatriation of Prof. Jan Łukasiewicz's ashes to Poland, photo courtesy of the Polish Embassy in Dublin.

21. Nov. 2022. Chris Wolny, head of the IPS Cork Branch, presenting "We are Cork" brochure at Cork City Council, photo courtesy of Chris Wolny.

10 Dec. 2022. Artists from Arkajana Group with Consul Grzegorz Sala (2nd from L) after their performance in the Polish House in Dublin, photo courtesy of POSK.

Notes on Contributors

Katarzyna GMEREC, Ph.D. in Adam Mickiewicz University, Poznań on the cultural-historical relations between Poland and Celtic lands in the long 19th Cent. Holds an Adjunct Librarian position in the Adam Mickiewicz University Library in Poznań. Her historical investigation focuses on the Polish-Irish historical relations, with the emphasis on biographies of Poles in Ireland and Irish in Poland. Member of the Polish Association for Irish Studies.

Joanna KOSSYKOWSKA, a Ph.D. student at the Technical University in Dublin. Holds a master's degree in International Business (Dublin Institute of Technology) and a bachelor's honour degree in Business and Management (DIT). Member of the Interpretative Phenomenological Analysis Research Group at TU Dublin and IMISCOE (International Migration Research Network) and manager of the Together - Razem Centre in Cork.

Aleksandra RAJKOWSKA – a Ph.D. candidate at the University of Warsaw, where she graduated from the Faculty of Polish Studies. Her academic activities focus on the works of Cyprian Norwid and Stanisław Wyspiański, and she is currently working on a PhD thesis concerning both authors' writings for theatre.

Agnieszka SKÓRZEWSKA-SKOWRON, historian of Polish literature and dogmatic theologian. Secretary of the Drama History Workshop 1864–1939 at Warsaw University. Author of numerous articles on literature of the 19th and 20th centuries and articles on theology and teatrology. Co-editor of the critical edition of Kazimierz Przerwa-Tetmajer's dramas, and two monographic volumes on drama. Research interests: drama and theatre of the 19th and 20th Centuries; literature created by women; theological themes in Polish dramaturgy; Christian theatre; theological themes in theology and patristics.

Maria Jolanta OLSZEWSKA, a historian and historian of literature, Professor at the Warsaw University in the Institute of Polish Literature. Deputy Director at the Drama History Workshop 1864–1939, member of the Stefan Żeromski Association, the Adam Mickiewicz Literary Society in Warsaw, and Scientific Society at the John Paul Catholic University of Lublin. Author of numerous articles and books. Interested in drama and literature of the 19th and 20th Centuries, also in history and anthropology of literature. Co-editor of the critical edition of Kazimierz Przerwa-Tetmajer's dramas.

Patrick QUIGLEY, former public servant, writer, novelist and columnist for magazine 'Polish Neighbour'. His first novel 'Borderland' was published in 1994. Author of the trilogy: *The Polish Irishman: Life and Times of Count Casimir Markiewicz* (Dublin 2012), *Sisters against the Empire. Countess Constance Markiewicz and Eva Gore-Booth, 1916–17* (Dublin 2016) and *Staśko Markiewicz. Between Ireland and Poland* (Dublin 2022). Chairman (2004–2007) and for many years linguistic reviewer for the IPS Yearbook and Treasurer of the Irish Polish Society. He is an active member of the Powys Society.

Jarosław PŁACHECKI, Ph.D. in political sciences, academic teacher, Director of the Dublin Campus, Old Polish University of Applied Sciences in Kielce. Author of *Ireland's Political System* (Warszawa 2010) and various academic papers. Editor of *Polish Emigration in Ireland in the 20th and the 21st Centuries* (Dublin, 2012), *The Poles in Ireland. Ten Years of Polish School in Dublin* (Dublin 2017), *The Polish House in Dublin. An Illustrated Chronicle* (Dublin 2019) and *The Polish Embassy in Dublin. A Timeline of Diplomacy* (Dublin 2021). Editor of the *Irish Polish Society Yearbook* (2014–2023) and *Staśko Markiewicz. Between Ireland and Poland* (Dublin 2022). Chairman of the Irish Polish Society (2011–2014) and currently since 2022. Director and Hon. Treasurer of Ognisko Polskie CLG a managing company for the Polish House in Dublin.

On the occasion of the 10th anniversary of The Irish Polish Society Yearbook I would like to congratulate the initiators, the authors and everyone who was associated with the project. Ten editions of the journal are the solid evidence of Polish-Irish cultural richness, the history of the Polish House in Dublin and the Polish Diaspora in Ireland. Enjoy your reading!

Grzegorz Sala, First Counsellor; Consul of the Republic of Poland in Ireland

Inside:

Editorial Note – Jarosław Płachecki

Articles:

- *Lucy O'Moore, a Poor Stranger and the Princes Czartoryski* – Katarzyna Gmerek
- *Recalibrating Identity – the Experience of Being “in-between” by Two Generations of Polish Post-Accession Emigrants in Ireland* – Joanna Kossykowska
- *“Let the Groaning of the Strings Go Through the Generations”. Legend I by Stanisław Wyspiański and the Countess Cathleen by William Butler Yeats* – Aleksandra Rajkowska
- *When the Word Becomes the Main Character: the Dramas of Séan O’Casey and Tadeusz Miciński* – Agnieszka Skórzewska-Skowron
- *Reflections after Reading the Polish Edition of the Irish Nightingale by Edna Lyall* – Maria Jolanta Olszewska

Poetry:

- *To the Unknown Emigrant* – Mateusz Majcher
- *My City Dublin* – Paweł Bury
- *Epiphyte* – Dagmara Strachota
- *Emigrant Space* – Dagmara Strachota

Letters to the Editor:

- *Ireland, Kęszyckis Family and Ksawery Pruszyński* – Maria Kęszycka
- *All about Irish Cuisine* – Bogusław Feręć

Polish Community Notes:

- *Exhibition “Kazimierz Leski a.k.a. Bradl – an Unusual Life”* – Jarosław Płachecki
- *Songbook of Prayer for the Polish Community in Ireland* – Jarosław Płachecki
- *In Memory of the Victims of Martial Law in Poland* – Jarosław Płachecki

Documentary Section:

- *Reports & Correspondence* – Jarosław Płachecki, Joanna Piechota, Janina Lyons, Krystyna Pycińska-Taylor, Karolina Kochończyk-Bonińska, Cezary Smuniewski, Grzegorz Sala
- *Announcements & Prints* – Barbara Bugalska, Justyna Kosmulska, Jarosław Płachecki, Barbara Grzybek, Agnieszka Lis, Paweł Jasiński, Madalena Chmura, Jarosław Głowa
- *Photo Album* – Paweł Cherek, Mariusz Kowalczyk, Jason Dolan, Paweł Bury

ISSN 2009-860X (printed edition)

ISSN 2009-9568 (electronic edition)

Cover illustration: *Ha'penny Bridge*.
Painting by Paweł Jasiński.
Reprinted courtesy of the artist.